

e-issn: 2602-3806

Econder
International Academic Journal

Econder

Econder

Cilt/Volume: 3 - Sayı/Issue : 2
Aralık / December 2019

Econder International Academic Journal

Econder Uluslararası Akademik Dergi

Cilt/Volume:3 Sayı/ Issue: 2

Aralık/ December 2019

ISSN: 2602-3806

Editör/ Editor

Hayrettin KESGİNGÖZ

Mustafa YİĞİTOĞLU

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof.Dr. Jose Ramos Pires MANSO, Prof.Dr. Jose Luis MIRALLO, Prof.Dr. Jaime De Pablo VALENCIANO, Prof.Dr. Georgi MARINOV, Doç.Dr. Maciej MILCZANOWSKI, Prof.Dr. Abdullah KARAKAYA, Prof.Dr. Levent AYTEMİZ, Prof. Dr. Gülay GÜNAY, Prof.Dr. Ahmet GÜRBÜZ, Prof.Dr. Ali Fuat ERSOY

Adres/Address

Merkez- KARABÜK

e-posta:econderjournal@gmail.com

"Econder International Academic Journal yılda iki kez yayınlanan hakemli, akademik uluslararası bir dergidir. Econder'de yayınlanan yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın dili Türkçe olmakla beraber diğer dillerde de yazılar yayınlanmaktadır. Yayınlanan yazıların bütün yayın hakları Econder'e ait olup, yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz. Yazıların yayınlanıp yayınlanmamasından yayın kurulu sorumludur."

Dergimizin tarandığı uluslararası endeksler;

**EBSCO,ERIH PLUS, Scientific Indexing Services, SOBIAD, Bielefeld Academic Search Engine (BASE),
ResearchBib, idealonline**

Danışma Kurulu/ Advisory Board

- Abdülkadir ATAR, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Ahmet KAMACI, Dr. Öğretim Üyesi, (Bartın Üniversitesi)
- Ahmet OĞUZ, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Ali BAŞARAN, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Ali KONAK, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Ersin MÜEZZİNOĞLU, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Hüseyin KAMELİKLİ, Doç. Dr., (Karabük Üniversitesi)
- Kemal YAMAN, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Latif PINAR, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Mehmet Murat TUNÇBİLEK, Dr. Öğretim Üyesi, (Karabük Üniversitesi)
- Naib ALAKBAROV, Dr. Öğretim Üyesi, (Uşak Üniversitesi)
- Nurettin AYZ, Doç.Dr., (Karabük Üniversitesi)
- Orhan KÜÇÜK, Prof. Dr., (Kastamonu Üniversitesi)
- Selim İNANÇLI, Doç. Dr., (Sakarya Üniversitesi)
- Serkan DİLEK, Doç. Dr. (Kastamonu Üniversitesi)
- Umut KEDİKLİ, Doç. Dr., (Karabük Üniversitesi)
- Zafer KANBEROĞLU, Prof. Dr., (Van Yüzüncü yıl Üniversitesi)

Yabancı Dil Editörü/English Editor

- Serkan DİLEK, Doç. Dr. (Kastamonu Üniversitesi)

İçindekiler/Contents

141-144	Jenerik/Generic
Makaleler/Articles	
145-167	Ömer Faruk HABERGETİREN, Ahmet Canan KARAKAŞ Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi <i>Relationship between Credit Attitudes and Spirituality and Variables</i>
168-186	Nur ASLAN, Alaeddin YALÇINKAYA Devletin Kurucu Unsurları Bağlamında Kıbrıs Meselesi <i>In the Context of the Constituent Elements of State: Cyprus Issue</i>
187-202	Ümit TURA, Ferudun KAYA Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi <i>Analysis of Relationship Between Profit Share Payment Payments Made By Participation Banks To Participation Accounts and Interest Rates Applied to Deposits By Conventional Banks in Turkey</i>
203-220	Ramazan AVDAR Ar-Ge Çalışmalarının İhracat ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği <i>The Effect Of R_D Expenditures On Export And Economic Growth</i>
221-239	Esra Taşbaş USTAOĞLU İnsan Robot Etkileşimi Konusunu Kelime Bulutu Analizi İle Kavramsallaştırma <i>Conceptualization of Human Robot Interaction Through Word Cloud Analysis</i>
240-251	İsmet GÜNEŞ Ekonomi Güven Endeksi ve Bileşik Göstergeler: Birleşik Krallık Örneği <i>Economic Settlement Index and Compound Indicators: Case of UK</i>
Econder	
252-255	Yayın Esasları/Writing and Publishing Policies Publication Principles & Representation of Footnotes and Reference

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2019, 3 (2): 145/167

Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi

&

The Relationship of Credit Attitudes with Spirituality and Different Variables

Ömer Faruk HABERGETİREN

Dr. Öğr. Üyesi, Karabük Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Temel İslam Bilimleri Bölümü

E-mail: ofhabergetiren@karabuk.edu.tr

Orcid ID: 0000-0001-9304-6726

Ahmet Canan KARAKAŞ

Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü

E-mail: canan.karakas@kocaeli.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-7478-8123

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 07.11.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Habergetiren Ö. F., Karakaş. A. C. (2019) Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi, Econder International Academic Journal , 3 (2) , 145-167.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Kredi Tutumlarının Maneviyat ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisi

Öz

İslam'da faiz yasaklanmıştır. İslam Hukukundaki isimlendirmeye ribâ akit sonrası taraflar için şart koşulan karşılıksız bir fazlalıktır. Bu fazlalıktan genellikle bir taraf yarar sağlar iken diğer taraf zarar görmektedir. Toplumu etkileyebilecek olan bu zararın maddi yönü olabildiği gibi manevi yönü de olabilmektedir. İslam iktisat düşüncesinde, eşitlik ve adalet prensibi temelinde oluşması hedeflenen piyasa düzeninde ribâ uygulaması yasaklanmıştır. Bu yasağın psiko-sosyal çeşitli gerekçeleri bulunmaktadır. Bu çalışmada faizli borçlanmanın maneviyatla ilişkisi araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre faizli borçlanmanın bireylerde yüksek stres ve işyeri/hanelerde bereketsizlik sebebi olduğu gözlenmiştir. Bunun yanında aile içi ilişkilerde bozulmaya sebep olduğu ve çocuklarının ruh sağlığını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Faizli borçlanmanın manevi başa çıkmayı negatif yönde etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ribâ, Karz-ı hasen, Bereket, Maneviyat, Borç Stresi, Kredi

The Relationship of Credit Attitudes with Spirituality and Different Variables

Abstract

Riba (interest) is prohibited in Islam. In Islamic Law, it is defined as an unrequited surplus that is stipulated for either of the parties after the contract (*aqd*). It is generally the case that while one party benefits from this excess, the other is damaged. Such damage, which may affect the society, not only has material effects, but also spiritual ones. In Islamic economic thought, it is forbidden to perform transactions of *riba* in the market order which is aimed to be built on the foundations of equality and justice. There are various psycho-social motives for this prohibition. In this paper, the relation of lending on interest with spirituality is studied. According to the results of the research, it is observed that lending on interest is the cause of high stress in individuals and exiguosness in workplaces or households. In addition, it is seen that it causes deterioration in domestic relationships and adversely affects the mental health of the children. It is also found that lending on interest negatively affect spiritual coping.

Keywords: Interest, *Qard Hasan* (Interest-free Loan), Abundance, Spirituality, Debt Stress, Credit.

Giriş

İlahi kaynaklı üç semavi dinin (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam) kutsal metinlerinde faiz yasağı bulunmaktadır. İslamiyet dışında bu yasak, zamanla farklı yorumlara tabi tutularak uygulanmamıştır. Yahudi din adamı Maimonides (1135-1204) Talmudi kanunların ihlal edilmeden faizin alınabilmesi için pek çok yenilik ve çareler önermiştir. Benzer süreç Hristiyanlıkta da yaşanmış, Protestan teoloğu John Calvin (1509-1564) 1545'te sadece yüksek faiz ve tefeciliğin yasak olduğunu ifade ederek serbestleşme sürecini başlatmış, günümüze kadar diğer mezhepler de buna katılmıştır. (Khan, 2018, s. 119)

İslam iktisat düşüncesini diğer iktisadi sistemlerden ayırt eden temel özelliklerden birisi belki de en önemlisi, İslam hukukundaki isimlendirmeye ribâ/faiz yasağıdır. Ribâ, mübadelede vadeye karşılık şart koşulan maddi fazlalık olarak görülen faizi içermekte birlikte, akitlerde taraflara ek olarak bir menfaat sağlayan tüm işlemleri içermesi yönüyle kapsam olarak daha geniştir. İslam öncesi cahiliye dönemi olarak isimlendirilen Mekke toplumunda ribâ yaygın olarak uygulanmakta, hatta zenginlerin mal varlığının büyük bir kısmını ribâ kaynaklı gelirler oluşturmaktaydı. (Elmalılı: 2, 237) Vadesi gelip ödenemeyen borç, yeni bir vade ile arttırılmakta, ödeme gününe kadar bu işlem tekrarlanmakta, bazen bu meblağ ana borcun birkaç katına kadar ulaşmakta hatta kişi temel ihtiyaç maddeleri dahil tüm varlığını kaybetme noktasına gelebilmekteydi.

Hicret sonrası Medine döneminde yapılan piyasa düzenlemeleri arasında ribâ yasağı da bulunmaktadır. (Yiğitoğlu, 2018, s.245) Bu yasak üzerinde önemle durulmuş, nazil olan ayetlerde ribâlı işlem yapanların ve bunun bir tür alış-veriş gibi olduğunu değerlendirenlerin "Şeytan çarpmış kimseler gibi" oldukları; vaz geçmeyip devam etmeleri durumunda ise "Allah ve Rasûlüne (s) karşı savaş ilan ettiklerini" bilmeleri gerektiği ifade edilmektedir. (Bakara, 2/275-279) Hadislerde ribâ işlemi taraf olan kimselerle birlikte bu muameleye başından sonuna kadar katkısı olanların da günaha ortak oldukları ve lanetlendikleri belirtilmektedir. (İbn Mâce, Ticârât 58) Hz. Peygamber (s) hayatında bu yasağın sıkı bir takipçisi olmuş, ömrünün sonuna doğru gerçekleştirdiği hac ibadetinde irat ettiği veda hutbesinde bu yasağa özellikle değinmiştir. (Ebû Dâvûd, Buyu 5; Müslim, Hac 147) Bu bağlamda İslam Hukukuna göre idarecilerin ribâ yasağını uygulamada gerekli düzenlemeleri yapmaları, bu tür işlem yapmaya devam eden kimseleri önce uyarmaları daha sonra tedib etmeleri gerekmektedir. Bu kişiler yasağa uyma konusunda bireysel

veya toplu olarak direnirlerse tüm Müslümanların ortak tepki göstererek gerekli her türlü müdahaleyi yapmaları dini bir görev olarak görülmektedir. (Elmalılı: 2/328)

Bu çalışma temel olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslam hukukunda ribâ konusunu ele alan ayet ve hadisler ışığında temel ve güncel fıkıh kaynaklarından yararlanılarak genel bilgiler verilecek, yasaklanma nedeni (hikmet-i teşrii) belirlenmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde ise uygulanan anket sonuçları ve bunların analizi yapılacaktır.

1. İslam Hukukunda Ribâ/Faiz

Faiz kelimesi Arapça kökenli bir kelime olup “Tasarruf sahibinin, tasarrufunu kullanmak yerine bir başkasına ödünç vermesinin karşılığında aldığı bir vazgeçme ya da kullanımı erteleme bedeli” (Eğilmez, 2014, s. 106) şeklinde tanımlanmaktadır. İslam Hukukunda (fıkıh) bu kelime ribâ terimiyle karşılanmakta, ancak içerik ve kapsam bakımından aralarında farklılıklar görülmektedir. İslam hukukunda ribâ kapsamında görülmekle birlikte modern iktisatta faiz olarak değerlendirilmeyen, ya da modern iktisat açısından faiz sayılmakla birlikte fıkhi açıdan ribâ olmayan işlemler bulunmaktadır. (Turay, 2019, s. 73) Arapça sözlüklerde ribâ kelimesine genel olarak artma, artış anlamı verilmekte; ortaya çıkan fazlalık için de bu kelime kullanılmaktadır. Terim olarak ribâ, “Karşılığında bir bedel ödenerek yapılan akitlerde (Muâvazât) taraflardan birisi için şart koşulan ve meşrû ölçütlere dayanmayan (karşılıksız) fazlalıktır.” (MeF, 1404, “Riba”) Bu fazlalık fiziki olmayıp hükmen dahi gerçekleşse ribâ olarak kabul edilir. Çünkü ribâyâ konu olan mallarda vade, hissedilir ve maddi bir bedel karşılığı olmayan hükmi bir fazlalıktır. İnsanlar arasında akitlerde bu vade sebebiyle fazladan bir bedel ödenmektedir. (Zuhayli, 1405, IV, 669)

1.1. Ribânın Oluşumu ve İletti

Kur’an’da ribâ yasaklanmış, ancak nasıl meydana geldiği ve hangi maddelerde geçerli olduğu açıklanmamıştır. Hz. Peygamber’den (sav) nakledilen hadislerde yer alan bilgileri derleyen İslam hukukçuları, ribânın oluşumunu

açıklamaya çalışmışlardır. Zâhirî mezhebi¹ ile Mesruk b. Ecdâ (v. 63/683), Şa‘bî (v. 104/722) Tâvûs b. Keysân (v. 106/725), Katâde (v.117/735), Osman el-Bettî (v. 143/760), Ebû Süleyman (Dâvûd b. Ali) (v. 145/762) ve İbn Akîl (v.513/1119) gibi azınlık müçtehitler, ribânın metinlerde yer alan altı maddeye has oluşunu, bunların dışında başka maddelerde gerçekleşmeyeceğini ileri sürerken, aynı zamanda dört mezhebin görüşünü de oluşturan çoğunluk müçtehitler bu maddelerin illet ve vasfı ifade etmek için örnek olarak verildiğini başka maddelerde de geçerli olduğu kanaatindedir. (Çeker, 2014, s. 115) Bu son görüşe sahip olanlar ribânın illeti konusunda -ayrıntılarda farklılıklar bulunmakla birlikte- genel olarak iki görüş etrafında toplanmaktadır. Hanefî ve Hanbelî müçtehitlere göre illet, cins ve ölçü, tartı (vezn ve keyl) birliğidir. Onlara göre ölçü ve tartı birliği olan ve aynı cins malların değişiminde ribâ meydana gelir. Mâlikî ve Şafîî müçtehitler ise illeti cins ve para (nakd) oluş ile cins ve gıda maddesi (Tu‘m) olmak şeklinde tespit etmişlerdir. Buna göre bütün nakitlerde ve yiyecek maddelerinde ribâ gerçekleşir, bunların dışındaki maddelerde gerçekleşmez. Bu görüşlerle birlikte günümüzde illetin misli mal veya cins ve sınıf birliği olduğu şeklinde görüşler de bulunmaktadır. (Alkış, 2018)

İbn Rüşd’ün (v. 595/1198) belirttiğine göre Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin tespit ettiği illet, diğerlerine nazaran daha kuvvetlidir. Ona göre ribânın haram kılmasında asıl amaç aldatma ve aldanmanın önüne geçmektir. Bu da mübâdelede tam eşitliğin sağlanmasıyla gerçekleşir. Bu konuda en uygun ölçüt ise ölçü ve tartıdır. (İbn Rüşd, 1425, 3, 152) Bu nitelikleri taşıyan aynı cins maddeler değiştirilirken değer ve fayda farklılığına bakılmaksızın eşit bir şekilde değiştirilmeleri gerekir, fazlalık ribâdır. Son dönem ülkemiz ve değişik İslam ülkelerinde pek çok İslam hukukçusu -klasik görüşleri de temel alarak- cins ile nakd (semen) oluşun ribânın gerçekleşmesinde illet olarak belirlenmesinin daha uygun olacağı kanaatindedir. Onlara göre sadece ölçü ve tartı birliğinin illet olarak belirlenmesi durumunda günümüz bankacık işlemlerinde pek çok muamele ribâ kapsamından çıkabilir; halbuki bunların riba olduğu konusunda genel bir kabul bulunmaktadır. (Alkış, 2018, s. 135)

Yukarıda İbn Rüşd’den nakledildiği gibi mübadelede eşitliğin sağlanması asıl amaçtır, bunu bozan herhangi bir fazlalık ribâyı oluşturur. İlet konusunu geniş bir şekilde inceleyen Alkış’a göre mislî mallarda eşitlik tartı, ölçek, adet veya

¹ Zahirî mezhebi hadisin açık anlamını esas alarak metinde zikredilen altı maddenin peşin veya vadeli (bey‘ ve selem) satımında; karz akdinde ise her türlü malda istenen fazlalığın ribâ olacağı kanaatindedir. Günümüzde bu görüşün esas alınması gerektiği şeklindeki görüş için bkz. (Uludağ, 1998, s. 110)

metre gibi malların genel olarak işlem gördüğü herhangi bir ölçü birimiyle tespit edilebilir. Ölçü birimleri malların miktarını, az veya çok oluşunu doğru olarak belirlemek içindir. Ona göre bu nokta dikkate alındığında ribânın illeti konusunda kapsayıcı ve uygulanabilir bir illet ortaya konulabilir. Buna göre aralarında eşitliğin bilineceği tüm mislî mallarda *cins ve sınıf birliği* esası üzerinden ribânın cereyan edeceğini söylemek daha isabetlidir. (Alkış, 2018, s. 153)

1.2. Ribâ Çeşitleri

Klasik İslam Hukuku kaynaklarında ribâ, uygulama açısından iki kısma ayrılmaktadır:

Fazlalık ribâsı (Ribe'l-fadl): Peşin alış-verişlerde görülen fazlalık şeklinde ortaya çıkan ribâ çeşididir. Bu türde ribânın iki illeti birlikte bulunmaktadır. Ribâ gerçekleşen aynı cins iki malın peşin olarak değiştirilmesinde birisinin diğerinden fazla olması durumudur.

Veresiye ribâsı (Ribe'n-nesîe): Vadeli işlemlerde ve borçlanmalarda görülen ribâ çeşididir. İletlerden en az birisi bulunan malların vadeli olarak takası veya verilen borcun fazla miktarda geri alınması şeklinde gerçekleşir. Cahiliye ribâsı olarak da adlandırılan bu çeşit, vadesinde ödenmeyen borcun arttırılması buna mukabil yeni bir vade tanınması şeklinde gerçekleşmekte olup Kur'an'da "Kat kat faiz yemeyin" ifadesiyle yasaklanmıştır. (Al-i İmrân, 3/130) Müfessirler ayette yer alan "kat kat" kaydına, faiz yasağının sınır ve şartlarının belirlenmesi amacıyla değil o devirde uygulanan faiz şeklinin açıklanması olarak yer verildiğini kabul ederler. Diğer bir ifadeyle buradaki üslûp, ilk planda Mekke'de yaygın olan bileşik faizli borç işlemlerini hatıra getirmekle beraber, ayetteki kat kat kaydı tek dereceli faizin helâl olduğu anlamında olmayıp o dönem Arap toplumu arasında yaygın olan ve vadesinde ödenmeyen borçlar konusunda yapılan tefecilik uygulamalarının kötülüğüne yapılmış özel bir vurgu niteliğindedir. (Karaman, Çağrı, Dönmez ve Gümüş, 2006, s. 1/671)

Hanefî mezhebinde akitlerde taraflardan birisine haksız kazanç veya menfaat sağlayan her türlü fazlalık da yasaklanan ribâ kapsamında değerlendirilmiştir. Bu konuda "Taraflara fayda/menfaat sağlayan her karz (borç), bir çeşit ribâdır" şeklinde nakledilen rivayet (Beyhaki, 1424/2003, s. 5/573) temel alınarak kurallaştırılmıştır. Buna göre karz işleminde vade sonunda borç alınan bedele

eklenen fazla meblağ gibi veren tarafa bir fayda ve menfaat sağlayan şeyler de ribâ kabul edilmiştir. Ayrıca ribâyâ konu olan aynı cins malların takasında eskiden yeni oluş, kalite ve çeşit farkı dikkate alınmaz. Bu niteliklerden dolayı bir fazlalık talep edilemez. Hatta işçilik farkı da muteber değildir. (Çeker, 2014, s. 118)

İslam hukukunda faiz, bu şekilde geniş bir içeriğe sahip iken, modern iktisatta çoğunlukla para ile birlikte kredi (borç) faizi şeklinde düşünülmektedir. İktisat bilimi ve güncel uygulamalarda faiz denildiğinde genellikle kredi faizi anlaşılmaktadır. Turay'ın belirlemeleriyle günümüz iktisadi hayatta fıkhi açıdan ribe'l-fadl (fazlalık, alış-veriş faizi) kapsamına giren pek çok muameleye rastlansa da modern iktisat ve hukuk literatüründe incelenen faiz türleri son tahlilde İslam hukuku açısından çoğunlukla ribe'n-nesîe (borç, vade, kredi faizi) kapsamındadır. Buna göre iktisadi açıdan faiz, paradan bağımsız bir olgu değildir. Nitekim borç ilişkilerinde faiz yürütülmesinin, ancak paranın ödeme aracı olması fonksiyonu sayesinde mümkün olduğu ifade edilmektedir. (Turay, 2019, s. 72)

1.3. Ribânın Yasaklanış Amacı (Hikmet-i Teşrî)

Kur'an ve Sünnette yer alan düzenlemelerin bir amacının olduğu, yüce Allah'ın bunları boş ve nedensiz yere emretmediği veya yasaklamadığı düşüncesi pek çok Müslüman araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. Hükümlerin konuluş gayesi (el-makâsîdu'sherî'a veya el-hikmetu't-teşrî) konusuna temel fıkıh eserleri yanında birçok tefsir ve hadis şerhinde rastlanılır. Her yazar ilmi birikimi ve gözlemiyle bu konuda birkaç söz söyleme ihtiyacını hisseder.

Bu konuda klasik kaynaklarda yer alan görüşleri derleyen son dönem eserlerde ribânın haksız bir kazanç olduğu, başkasının malının karşılıksız olarak alındığı, çalışma hayatının olumsuz etkilendiği, bundan beslenen bir grubun ortaya çıktığı, insanlar arasında yardımlaşma düşüncesinin yok olduğu, zengin ve fakir arasındaki farkın gittikçe arttığı şeklinde hikmetler sıralanmaktadır. Son olarak tüm bu gerekçeler görülmesi de ribâ yasağının taabbüdî olduğu, emr-i ilâhîye mutlak şekilde uyulması gerektiği belirtilmektedir. (Bilmen, s. 6/110; Elmalılı, s. 2/247)

Konuya maslahat delili açısından bakılınca, hukuken zorunlu maslahatların tümünün korunması amaçlanmaktadır. Öncelikle yasaklamada temel amacın malın korunması olduğu, buna bağlı olarak ümmet şuuru oluşturma, dini yaşantının desteklenmesi ile ribâ sonucunda ortaya çıkabilecek mahzurlar açısından can, akıl ve nesil/namus güvenliğinin gözetlendiği söylenebilir.

Ribânın yasaklanış amacının öncelikle ekonomik ve dolayısıyla sosyal boyutu da bulunmaktadır. Bu konuda yapılan güncel çalışmalarda ribâ/faiz oranlarındaki artışın ekonomik dengeleri bozduğu, maliyet enflasyonuna neden olduğu, dolayısıyla piyasada fiyat artışları ve durgunluğa neden olduğu, üretici veya tüketici olarak faizle kredi alıp ödeme güçlüğü içerisinde giren kimselerde maddi sıkıntılar yanında çeşitli psikolojik rahatsızlıkların da görüldüğü dile getirilmektedir. (El-Gamal, 2017; Tabakoğlu, 2013, s. 340; Temel, 2010) Ribânın bu tür maddi nedenlerle yasaklanmış olması fikrine çeşitli eleştiriler getiren Khan, asıl nedenin manevî, ahlaki gerekçelerde saklanmış olduğunu ileri sürer. Ona göre “Ribâ insanları başkalarına yardım etmenin etik davranışlarından caydırır ve onlara bencillik ve ilgisizlik tutumunu teşvik eder.” (Khan, 2018, s. 164) Son tahlilde ribâ, İslam’ın hedeflemiş olduğu inanç birlikteliği temelinde şekillenen toplumsal düzene, iktisadi açıdan karşılıklı yardımlaşma ve kardeşlik ilkelerine aykırı bir işlem olduğu söylenebilir.

1.4. Ribâ ve Karz-ı Hasen

İslam hukukunda terim olarak karz, geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç/borç verme demektir. Bununla birlikte dinî terminolojide karz kelimesi, bir kimseye tüketim amaçlı olarak para veya mislî eşya türündeki bir malı ödünç vermek anlamıyla yaygın bir kullanım kazanmıştır. Allah katında ecir kazandıran erdemli bir davranış olması yönüyle dinî öğretinin ve İslâm ahlâkının, bir akit türü olarak da İslâm hukukunun konusunu teşkil etmektedir. (Apaydın, 2001)

İslam’da Müslümanların ümmet şuuru içerisinde hareket ederek ekonomik veya sosyal her konuda birbirlerine yardım etmeleri, sıkıntılarını gidermeleri böylelikle ahirette karşılaşılabilecekleri güçlüklerden kurtulabilecekleri düşüncesi yer almaktadır. (Buhârî, Mezâlim 3) Bu kapsamda tüketim amaçlı borç isteyen kimseye yapılan yardım, Kur’an’ın ifadesiyle karz-ı hasen (güzel borç) adeta Allah ile gerçekleştirilen bir işlem olarak kabul edilmiş ve bunun karşılığının kat kat arttırılacağı belirtilmiştir. (Bakara, 2/245) Hz. Peygamber (s) de söz ve davranışlarıyla bunu desteklemiş, borç vermenin sadaka vermeden iki kat daha fazla sevap kazandırdığını söyleyerek (İbn Mâce, Sadakât 19) Müslümanları buna teşvik etmiştir. Maddi gereksinim içerisinde olan kimseye destek olunması, ondan herhangi bir menfaat beklenmemesi, borcun vadesi

geldiğinde ödeme güçlüğü içerisinde bulunuyorsa vadenin uzatılması, devamı durumunda bağışlanması öğütlenmektedir. (Bakara, 2/280)

Borç veren kimse bir süre bundan sağlayacağı faydadan yoksun kalabilmektedir. Kapitalist iktisadi sistemde bu mahrumiyetin karşılığında faiz adı altında bir bedel alınmaktadır. Bu bedel, borçlunun sıkıntısını daha da arttırmaktadır. İslami düşüncede böyle bir mağduriyetin olabileceği baştan kabul edilmekte, ancak karşılığının borç veren kimseye Allah'ın hoşnutluğu, sevap ve bereket olarak ödeneceği ifade edilmektedir. (Bakara, 2/276)

1.5. Ribâ ve Bereket

Genel olarak iyi, güzel ve hoş karşılanan bir şeyin süreklilik arz etmesi durumuna bereket denilmektedir. Söz konusu şey maddî ise mevcudiyetini sürdürmesi yani bitip tükenmemesi anlamında bolluk; manevî ise bu anlamla ilişkili olarak saadet kelimeleriyle ifade edilmektedir. Bereketi konu edinen ayet ve hadisler incelendiğinde bu kavramın insanların gerek dünyada gerekse ahirette elde edecekleri kazanç veya kayıplarının konu edildiği görülmektedir. Buna göre mümin her türlü hayrın, nimet, bereket ve bolluğun kaynağının sadece Allah olduğuna inanır. Bereketin ise kullarına bir ikram ve ihsanı olduğunu kabul eder. Yalnızca O'na yönelir, her şeyi O'ndan ister ve her hayrı O'ndan bekler. Böylece iç dünyasında huzur, güven ve sonrasında mutluluğa kavuşur. Bu inancını davranışlarına da yansıtarak hedeflenen kâmil bir Müslüman (insan-ı kâmil) olma yolunda ilerler. (Tümer, 1992)

Elmalılı'nın ifadesiyle bereket, bir şeyde ilahi hayrın devamlı ve sürekli olmasıdır. "Suyun bir havuzda birikerek yükselip durması" anlamından alınmıştır. İlahi hayrın bulunduğu şeye "mübarek" denir. İlahi hayır, dar bir kalıba sokulup sayılamayacak ve hislerle bilinemeyecek bir şekilde meydana geldiğinden kendisinde beş duyu organı ile tespit edilemeyen şeye de mübarek denilir. (Elmalılı, s. 6/46) Bereketinde bir süreklilik bulunmakta bu nedenle istikrara ve buna bağlı olarak da kişide bir iç huzura ve güven duygusuna kaynaklık etmektedir. Bu sebeple Kur'an'da bereket kavramı sadece maddi artışlarla sınırlanmamış, ruhsal anlamda bir tatmin, gönül zenginliği ve ahirette alınacak sevap olarak da değerlendirilmiştir. (Koçyiğit, 2012)

Bakara suresi 261. ayet ve devamında sadaka konusu ele alınmış, mallarını Allah yolunda harcayıp, bunları başa kakmayan ve gönül incitmeyen kimselerin Rableri katında mükafatları olduğu, ayrıca bir üzüntü ve korku (stres) duymayacakları vurgulanmış; 274. ayette de aynı husus tekit edilmiştir. Devam eden ayetlerde infak konusunda gösteriş yapılmaması, bunun bereket

nedeni olduğu belirtilmiştir. Ayrıca sadaka konusunda çekingenlik gösterilmemesi, malın iyisinin verilmesi, şeytanın fakirlik ile korkutmasına aldırış edilmemesi, özellikle gerçek ihtiyaç sahibi kimselerin araştırılıp onlara destek olunması da öğütlenmiştir. Takip eden ayetlerde faiz konusuna geçilerek sadaka ile karşılaştırması yapılmış, ribânın malı eksilteceği sadakaların ise arttıracacağı (bereketlendireceği) açıkça ifade edilmiştir. (Bakara, 2/276) Diğer bir ayette de “İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu (rızasını) arzularak her ne zekât verirsiniz; işte onlar kat kat arttıranlardır” (Rûm, 30/39) denilerek bu durum tekit edilmiştir. Çünkü riba ile görünürde oluşan artış, tüm toplumu etkileyebilecek ekonomik ve sosyal bir zarar durumunun ortaya çıkmasıyla adeta azalıp yok olmakta; ihtiyaç sahiplerine verilen sadakayla görünürde azalan mal, onlara destek olunmasıyla ekonomik hareketliliğe neden olmakta böylelikle bir artış ve bereketlenmeyle karşılaşmaktadır.

2. Maneviyat:

Türkçe “görülmeyen, duyularla sezilebilen, ruhani, tinsel” (TDK, 2019) anlamlara gelen Arapça kökenli bir sıfattır. Maneviyat aynı zamanda hayatın tamamını kapsayan tecrübelerin ve kazanılan bilgilerin bir sonucudur. İnsanlar, yaşamın amacına ilişkin buldukları yanıtlarla bir anlamda kendi maneviyatlarını oluştururlar, bu nedenle maneviyat, bireye anlamlı gelen unsurları içerir. (Cimete, 2002) Maneviyat genel olarak, yaşamda bir anlam arama, aşkınlıkla (yücelikle) bir karşılaşma, bir bağlanma hissi, nihai bir gerçek ya da en yüksek bir değer arama, gizemli bir varlığa saygı ve minnettarlık ve kişisel bir değişim gibi hususları içeren, dinle ilişkili olabileceği gibi dinin dışında da yaşanabilen kişisel deneyimlerin bütünüdür denebilir. Öte yandan herhangi bir yapının dini ve manevi olarak tanımlanması tartışmalı olsa da maneviyat, kutsalın arayışı, insanların hayatlarında kutsal olarak kabul ettikleri şeyleri değiştirmek için arayışa girdikleri bir süreç olarak anlaşılabilir. Bu arayış da ister dini sınırlar içerisinde olsun ister daha geniş bir süreç olsun insanın maneviyat ihtiyacının bir neticesidir. (Şirin, 2018) Batıda gelişen iktisat teorisinde insan, sadece maddiyat peşinde koşan homo economicus birey olarak tanımlanmakta yani maneviyatı ele alınmamakta ve bu nedenle eleştirilmektedir. (Dilek vd. 2017, 637) İslam iktisat düşüncesine maneviyat

unsuruna yer verilmekte, Müslümanın inancına yakışır davranması, yaşamında dünya ahiret dengesini sağlaması istenmektedir. (Kasas, 28/77)

Literatür tarandığında manevi yaşamın genel anlamda üç farklı formu olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi teolojilerdeki düşünce ve pratiğin nedeni olarak ileri sürülen hem geniş hem de dar olarak tasavvur edilen Tanrı-yönelimli bir manevi yaşam. İkincisi bir kimsenin çevre veya doğa ile ilişkisini vurgulayan dünya yönelimli bir manevi yaşam. Üçüncüsü de insan başarısını ya da potansiyelini vurgulayan “hümanisttik” (insan yönelimli) bir manevi yaşamdır. Kısaca maneviyat kişinin “anlam” sistemi ve bu anlam doğrultusunda yaşadığı duygusal tecrübelerin, sahip olduğu düşüncelerin ve bu etki doğrultusunda sergilediği davranışların bütünüdür. (Zinnbauer ve Pargament, 2013)

3. Yöntem:

Bu çalışma 2019 yılında 525 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak analiz edilebilir 503 veri elde edilmiştir. Çalışmada Maneviyat ölçeği ve kredi tutumları anketi uygulanmıştır. Veriler SPSS 24 programıyla analiz edilmiştir. Araştırmada kredi tutumlarının maneviyat ve çeşitli değişkenlerle ilişkileri ve Çapraz Tablo ilişkileri çalışılmıştır.

4. Veri Toplama:

Kredi Tutumları Anketi:

Araştırmada 11 sorudan oluşan ve “Hayır”, “Kısmen”, “Evet” şeklinde ölçülen “Kredi Tutumları Anketi” uygulanmıştır. Anket araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Ankette kredi kullanma, banka ve kredi türü tercihleri, faizli veya faizsiz kredi borçlanmasının bireyin kendisi, aile bireyleri ve iş hayatıyla ilgili ilişkileri araştıran ifadelerle yer verilmiştir. Anketin puanlamasında Hayır “1” ile, Kısmen “2” ile, Evet “3” ile derecelendirilmiştir.

Maneviyat Ölçeği:

Ölçek 27 maddeden müteşekkil 5’li likert değerlendirme formunda hazırlanmıştır. Manevi Başa Çıkma, Aşkılık, Manevi Yaşantı, Manevi Hoşnutluk, Anlam Arayışı, Bağlantı ve Tabiatla Uyum alt boyutları içermektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri ,90 ve KMO değeri 0.93 bulunmuştur. Kabul edilebilir uyum değerleri GFI=0.90; AGFI=0.88; CFI=0.91; IFI= 0.91; NFI=0.90; RFI=0.85 olarak tespit edilmiştir. (Şirin, 2018)

5. Bulgular:

Bu çalışmaya toplamda 503 kişi katılmıştır. Katılımcıların 224'ü kredi kullandığını 279'u ise kredi kullanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 51'i katkı payı veren finans kurumlarından, 167'si faizli kredi veren bankalardan, 6'sı her iki banka türünden de kredi kullandıklarını belirtmişlerdir. Kredi kullanan katılımcıların 43'ü kullandıkları kredinin faiz olduğunu düşünmediğini, 157'si kısmen faiz olduğunu düşündüğünü, 33'nün ifade ettikleri görülmüştür.

Çalışmanın diğer sonuçları tablolar şeklinde aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1: Kredi Borcu Oranının Faiz Olduğunu Düşünmenin Strese Sebep Oluşu ile İlişkisini Gösterir.

Correlations	Kullandığınız Kredi Oranının Faiz Olduğunu Düşünüyor Musunuz?	Kredi Faiz	Kredi borcunuz sizde strese neden oldu mu?
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	r	1	,629
	P		0,000
	N	233	232

Tablo 1 incelendiğinde kredi borcu oranının faiz olduğunu kabul etmekle strese girmenin arasında pozitif bir ilişki gözlenmiştir. $r = ,629$ $p < ,01$. Buna göre faizli kredi kullanmak kişide önemli düzeyde strese sebep olmaktadır denilebilir.

Tablo 2: "Kredinizi Hangi Tür Bankadan Çektiniz" İfadesiyle "Kredi Borcunuz Sizde Strese Neden Oldu mu?" İfadesi Arasındaki Çapraz İlişkiyi ve Dağılımı Gösterir.

Kredinizi hangi tür bankadan kullandınız?	Kredi borcunuz sizde strese neden oldu mu?			Total	Chi-Sq	p
	Hayır	Kısmen	Evet			
Katkı payı veren finans kurumundan	18	28	5	51	32,661	,000

Faizli kredi veren bankadan	18	120	28	166
Her ikisinden de	1	1	5	7

Tablo 2 incelendiğinde, kredisini katkı payı veren finans kurumlarından kullanan katılımcıların 18'i borcunun strese neden olmadığını, 28'i kısmen stres neden olduğunu, 5'i ise evet diyerek tamamen stres sebebi kabul ettikleri görülmüştür. Yine borçlanmasının faizli kredi veren bankalardan yapanların 18'i strese neden olmadığını, 120'si kısmen strese neden olduğunu, 28'nin ise tamamen strese neden olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Her iki banka türünden de kredi kullandıklarını beyan edenlerin 1'i strese neden olmadığını, 1'i kısmen strese neden olduğunu 5'inin strese neden olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ki Kare sonuçları ise $\chi^2 = 32,661$, $p = ,000$ olarak hesaplanmıştır. Banka farklılıklarına stres girme sonuçlarında anlamlı düzeyde dağılım ve fark görülmüştür. Bu sonuçlara göre kredi borçlanmasını faizli kredi veren bankalardan kullanan katılımcıların daha fazla stres yaşadığı sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 3: Kredi Borcunun Faiz Olduğunu Düşünmekle Hanesinde Bereketsizlik Olduğunu Düşünme Arasındaki İlişkiyi Gösterir.

Correlations	Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Kredi borçlanmamdan sonra hanemde bereketsizlik ve huzursuzluk oldu
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	r	,588
	p	0,000
	N	229

Tablo 3 incelendiğinde kullanılan kredi oranının faiz olduğunu düşünmekle kredi borçlanmasından sonra hanede bereketsizlik ve huzursuzluk olması arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. $r = ,588$ $p = ,000$. Tabloya göre kredi oranının faiz olduğunu düşünenlerin hanelerinde daha fazla bereketsizlik ve huzursuzluk meydana gelebileceği düşünülebilir.

Tablo 4: Kullanılan Kredi Oranının Faiz Olduğunu Düşünmekle Kredi Borçlanmamdan Sonra Hanede Bereketsizlik ve Huzursuzluk Oluşması Arasındaki Dağılım ve Ki Kare Sonuçlarını Gösterir.

		Kredi borçlanmamdan sonra evde bereketsizlik ve huzursuzluk oldu			Total	Chi Sq.	p
		Hayır	Kısmen	Evet			
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Hayır	29	13	1	43	181,430	0,000
	Kısmen	41	109	3	153		
	Evet	3	3	27	33		
Total		73	125	31	229		

Tablo 4 incelendiğinde kullandığı kredi oranının faiz olduğunu düşünmeyenlerin 13'ü kısmen 1'inin tamamen bereketsizlik ve huzursuzluk yaşadığını ifade ettiği görülmüştür. Kullandığı kredi oranının faiz olduğuna kısmen katılanların 109'u kısmen bereketsizlik ve huzursuzluk yaşadığını ifade ettiği görülmüştür. Kullandığı kredi oranının faiz olduğuna evet diyenlerin ise 3'ü kısmen 27'si tamamıyla huzursuzluk ve bereketsizlik yaşadığını ifade ettiği görülmüştür. "Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?" ifadesine verilen cevaplarla, "Kredi borçlanmamdan sonra evde bereketsizlik ve huzursuzluk oldu" ifadesine verilen cevaplar arasında anlamlı bir dağılım ve fark gözlenmiştir. $\chi^2= 181, 430$, $p=,000$.

Tablo 5: Kullanılan Kredi Oranının Faiz Olduğunu Düşünmekle Çocuklarının Ruh Sağlığının Bozulması Arasındaki Farkları ve Dağılımı Gösterir.

		Çocuklarımda duygu ve davranış bozuklukları belirdi.				Chi Sq	p
		Hayır	Kısmen	Evet	Total		
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Hayır	36	7	0	43	50,961	0,000
	Kısmen	93	53	3	149		
	Evet	15	7	10	32		
Total		144	67	13	224		

Tablo 5 incelendiğinde kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna “kısmen” cevabı verenlerin 53’ü kısmen, 3’ü “evet” diyerek çocuklarında duygu ve davranış bozukluğu olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Yine kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz sorusuna “evet” cevabı verenlerin 7’ si kısmen, 10’u “evet” diyerek çocuklarında duygu ve davranış bozukluğu olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Çapraz tablo işleminin sonucunda anlamlı bir farklılık ve dağılım gözlenmiştir. $\chi^2=50,961$ $p=,000$.

Tablo 6: Kullanılan Kredi Oranının Faiz Olduğunu Düşünmekle Aile İçi İletişim Bozukluğu Arasındaki İlişkiyi Gösterir.

Correlations		Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Eşimle aramda tartışmalar başladı.	Eşimi ihmal etmeye başladım.	Akraba ilişkilerim zayıfladı.
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	r	1	.332	.201	.269
	P		,000	,003	,000
	N	233	222	222	223

Tablo 6 incelendiğinde faizli kredi kullanmakla aile içi ilişkilerde bozulma arasında pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Eşiyile tartışma yaşamaya başlamakla istatistiksel düzeyde anlamlı pozitif ilişki gözlenmiştir. $r= ,332$, $p=,000$. Eşlerin birbirini ihmal etme ile de pozitif bir ilişki gözlenmiştir. $r= ,201$, $p=,003$. Aynı şekilde akraba ilişkilerinde bozulma arasında pozitif bir ilişki gözlenmiştir.

$r=,269$, $p=,000$. Tablo sonuçlarına göre faizli borçlanmanın aile ilişkilerini olumsuz etkilediği söylenebilir.

Tablo 7: Kullanılan Kredi Oranının Faiz Olduğunu Düşünmekle Çocuklarının Ruh Sağlığı Arasındaki İlişkiyi Gösterir.

	Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Çocuklarımda duygu ve davranış bozuklukları belirirdi
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	r	,318
	P	0,000
	N	224

Tablo 7 incelendiğinde kullanılan kredi oranının faiz olduğunu düşünmekle çocuklarının ruh sağlığı arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki gözlenmiştir. $r= ,318$ $p=,000$. Bu tabloya göre faizli kredi kullanmanın sonuçlarından biri de bireyin çocuklarının ruh sağlığında bozulma olabilir şeklinde bir yorum yapılabilir.

Tablo 8: Kullanılan Kredinin Faiz Kredisi Olduğunu Düşünmekle Kredi Borçlanmasından Sonra İşlerinin Bozulması ve İş Yerinde Huzursuzluk ve Sıkıntı Yaşaması Arasındaki İlişkiyi Gösterir.

	Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Kredi borçlanmamdan sonra işlerim bozuldu	Kredi borçlanmamdan sonra iş yerinde huzursuzluk ve sıkıntı yaşamaya başladım.
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	r	,433	,152
	P	0,000	0,023
	N	224	222

Tablo 8 incelendiğinde faizli kredi kullanmakla işlerin bozulması ve iş yerinde huzursuzluk ve sıkıntı yaşama arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki gözlenmiştir. $r= ,433$ $p=,000$, $r= ,152$ $p= ,023$. Bu durumda faizli kredi

kullanmanın bireyin işinde ve iş yerinde bozulma ve huzursuzluğa sebep olabileceği söylenebilir.

Tablo 9: Kredi Kullananlarla Kullanmayan Katılımcıların Maneviyat Ölçeği Ortalamalarını Gösterir.

	Hiç Kredi Kullandınız mı?	N	Ortalama	Std. Sap.	p
Maneviyat	Hayır	279	109,169	9,649	0,894
	Evet	223	109,287	10,142	

Tablo 9 incelendiğinde kredi kullanmayan katılımcıların maneviyat ortalamaları 109.169 kredi kullanan katılımcıların maneviyat ortalamaları 109,287 p= ,894 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre iki grup arasında maneviyat ortalamaları bakımından anlamlı bir fark gözlenmemiştir.

Tablo 10: Kullanılan Kredinin Faiz Olduğunu Düşünmenin ve Kredi Çekilen Banka Türüne Göre Maneviyat Ortalamalarını Gösterir.

Maneviyat

Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	Ortalama	N	Std. Sap.
Hayır	112,023	43	8,509
Kısmen	108,134	157	10,415
Evet	109,156	32	10,013
Kredinizi hangi tür bankadan kullandınız?			
Katkı payı veren finans kurumundan	112,294	51	8,519
Faizli kredi veren bankadan	108,054	166	10,657
Her ikisinden de	109,571	7	5,062

Tablo 10 incelendiğinde faizli kredi kullanmayanların maneviyat ortalamaları 112,023 faizli kredi kullananların maneviyat ortalamaları ise 109,156 olarak hesaplanmıştır. Bu tabloya göre faizli kredi kullanmayanların maneviyat ortalamaları kullananlardan kısmen yüksek olsa da anlamlı bir fark olmadığı gözlenmiştir. Bununla beraber katkı payı veren finans kurumlarından kredi çekenlerin maneviyat ortalamaları 112,294 iken faizli kredi veren bankalardan kredi çekenlerin maneviyat ortalamaları ise 108,054 olduğu gözlenmiştir.

Tablo 11: Kredi Kullanılan Banka Türü ve Kullanılan Kredinin Faiz Olduğunu Düşünme ile Manevi Başa Çıkma, Manevi Yaşantı ve Manevi Hoşnutluk Arasındaki İlişkiyi Gösterir.

		Manevi Başa Çıkma	Manevi Yaşantı	Manevi Hoşnutluk
Kredinizi hangi tür bankadan kullandınız?	r	-0,101	-,218	-0,124
	p	0,132	0,001	0,063
	N	224	225	225
Kullandığınız kredi oranının faiz olduğunu düşünüyor musunuz?	r	-,180	-0,109	-0,043
	p	0,006	0,098	0,518
	N	232	233	233

Tablo 11 incelendiğinde faizli kredi veren bankalardan kredi kullanan katılımcıların manevi yaşantılarıyla arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki gözlenmiştir. $r=-,218$ $p=,001$. Kullandığı kredinin faizli olduğunu düşünmekle manevi başa çıkma arasında negatif yönde anlamlı düzeyde bir ilişki gözlenmiştir. $r= -,180$, $p=,006$. Bu tabloya göre Faizli kredi veren bankalardan faiz olduğunu bilerek kredi kullanan katılımcıların manevi yaşantıları ve manevi başa çıkmaları olumsuz etkilenebileceği söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç:

Çalışmanın sonuçlarına göre kredi kullanan katılımcıların 43'ü kullandıkları kredinin faiz olduğunu düşünmediğini, 157'si kısmen faiz olduğunu düşündüğünü, 33'ü ise faiz olduğunu düşündüğünü ifade ettikleri görülmüştür. Yapılan farklı bir çalışmada "Sizce bankacılık sektörünün uyguladığı faiz enflasyona eşit ise durum nasıldır?" sorusuna katılımcıların %74'ü her durumda faizdir ve haramdır cevabı verdikleri görülmüştür (Kızıltepe, 2017). Bu sonuç araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Araştırmanın sonuçları incelendiğinde faizli kredi kullanan katılımcıların 120'sinin kısmen, 28'inin tamamen stres yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Stres birçok ruh ve beden sağlığı bozukluklarının tetikleyicisidir. Özellikle çocukların ruh sağlığını daha fazla etkileyebilir.

Kullandıkları kredinin faiz olduğuna Kısmen cevabı verenlerin, 53'ü çocuklarının kısmen ruh sağlığı bozukluğu yaşadığını, 3' ü ise çocuklarının ruh sağlığının tamamen bozulduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Aynı soruya evet diyenlerin 7'si kısmen çocuklarının ruh sağlığı bozukluğu yaşadığını, 10'u ise çocuklarının ruh sağlığının bozulduğuna evet dedikleri görülmüştür. Yapılan dış kaynaklı bir çalışmanın sonuçlarına göre ezici borcun neden olduğu stres, Amerika Birleşik Devletleri'nde çocukların mutluluğu üzerinde de yıkıcı bir etkiye sahiptir. Okul psikologları ve rehberlik danışmanları, aileleri finansal nedenle stresle mücadele eden çocuk sayısında bir artış olduğunu bildirmiştir. Kronik finansal stresin uzun vadeli etkileri daha da endişe vericidir. Iowa Eyalet Üniversitesi Sosyal ve Davranış Araştırmaları Enstitüsü'nde on yıl süren bir çalışmaya göre, sosyo-ekonomik sıkıntı yaşayan çocukların erken yaşta gençlik yıllarında zihinsel sağlık sorunları yaşama riski artmaktadır (Choi, 2009). Bu sonuç halk arasında "haram lokma kendinden çıkmasa bile çocuklarından çıkar" söylemini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Aynı şekilde aile içi ilişkilerde problemlere yol açabileceği de söylenebilir. Tablo 6 hatırlanıldığında faizli borçlanmanın eşler arası tartışmalar, eşlerin birbirini ihmal etmeye başlaması ve akraba ilişkilerinin zayıflamasına sebep olabileceği söylenebilir.

Çalışmanın sonuçlarına göre kullanılan kredinin faiz olduğunu düşünmekle hanede bereketsizlik ve huzursuzluk kaynağı olduğu arasında anlamlı düzeyde ciddi pozitif ilişki gözlenmiştir. $r=,588$ $p=,000$. Faizli borcun hem strese hem de bereketsizlik ve huzursuzluğa sebep olduğu söylenebilir. Bu bereketsizlik sebebiyle de borçların ödenmesinde aksamalar görülebilir. Nitekim Mayıs 2019 itibariyle "Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişilerden Borcu Devam Etmekte Olan Kişi Sayısı" 3.498.486 olduğu yayınlanmıştır. (TBB, 2019) Öte yandan Bireysel Kredi Borcunu Ödememiş Gerçek Kişi Sayısı 2010 yılında 504.685 kişi iken 2018 yılında 902.918 kişiye yükselmiştir. Bununla beraber bireysel kredi kartı borcundan dolayı yasal takibe intikal etmiş kişi sayısı ilk iki ayda 2018'in aynı dönemine kıyasla yüzde 15 artarak 176 bin kişi olmuştur. (TBB, 2019) Bu verilerin çalışmanın sonuçlarını destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Kur'an'da "Allah faizi mahveder, sadakası verilen malları da artırır. Allah (haramı helal sayan ve onda ısrar eden) nankör ve günahkârların hiçbirini sevmez" (Bakara, 2/276) buyrulmaktadır. Ayet metninde geçen "m-h-k" kelimesi aynı zamanda bereketini gidermek, noksanlaştırmak ve helak etmek anlamına gelmektedir (Al-Maany, 2019). Ayet bu anlam ile okunduğunda faizin

bereketi giderdiği anlaşılabilir. Dolayısıyla araştırmanın sonucu ayetin anlamına uygundur.

Araştırmanın bir diğer sonucu da kullanılan kredinin faizli oluşu ile katılımcıların işlerinin bozulması ve iş yerinde huzursuzluk yaşamaları arasında anlamlı düzeyde pozitif bir ilişki gözlenmiştir. Bu durum iki şekilde yorumlanabilir. Birincisi, borç stresi kişinin ruh haline, işlerine ve iş ortamına yansımaktadır. Stresli anlarda kişi makul kararlar alamayabilir veya makul davranışlar sergilemeyebilir. İkincisi birey zorunlu veya tercihli faizli kredi kullanmakla inancıyla örtük veya açık çatışma yaşayabilir. Bu içsel çatışma kişide gerginlik ve huzursuzluk sebebi olabilir şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın diğer bir sonucu ise katılımcıların maneviyat düzeyleri ile ilgilidir. Tabloya göre faizsiz kredi kullanan katılımcıların maneviyat ortalamaları, anlamlı düzeyde bir farklılık olmamakla birlikte, faizli kredi kullananlardan kısmen daha yüksek bulunmuştur. Faizsiz kredi kullananların maneviyat ortalamaları 112,023 iken faizli kredi kullanan katılımcıların maneviyat ortalamaları 108,134 olarak bulunmuştur. Aynı şekilde katkı payı veren finans kurumundan kredi kullanan katılımcıların maneviyat ortalamaları faizli kredi veren bankalardan kredi kullanan katılımcıların maneviyat ortalamalarından anlamlı bir fark olmamakla birlikte kısmen yüksek bulunmuştur. Finans kurumundan kredi kullanan katılımcıların maneviyat ortalamaları 112,294, faizli kredi kullandıran bankalardan borçlanmaların maneviyat ortalamaları ise 108,054 olarak bulunmuştur. Literatürde farklı bir çalışmaya rastlanmadığından burada zikredilmemiştir.

Araştırmanın sonuçlarından biri de kredi kullanılan banka türleri ve faizli kredi kullanmakla maneviyat alt boyutları arasındaki ilişkilerdir. Sonuçlara göre faizli kredi kullandıran bankalardan borçlanma ile manevi yaşantıları arasında anlamlı negatif ilişki bulunmuştur. Buna göre faizli kredi kullanan katılımcıların manevi yaşantıları zayıflamaktadır denilebilir. Öte yandan faizli kredi kullandığını ifade eden katılımcıların manevi başa çıkmaları zayıflamaktadır.

Öneriler:

Alanda nicel ve nitel çalışmalar çoğaltılarak daha kesin sonuçlar elde edilebilir.

Alternatif borçlanma sistemi olarak karz-ı hasen kurumlarının yasal zemini tamamlanıp teoriden pratiğe geçilerek bireylerin inançlarına uygun borçlanmaları sağlanabilir. Öte yandan bu tarz borçlanma kurumları sermaye sahipleri içinde madden ve manen sadaka yolu olabilir.

Kaynakça

Alkış, A. (2018). İslâm Hukukunda Faizin İlleti. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (31), 113-160.

Al-Maany. (2019, 07, 29). <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%85%D8%AD%D9%82/>. <https://www.almaany.com>.

Apaydın, Y. (2001). *Karz. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Beyhaki, A. b. el-Huseyn. (2003). *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmîyye.

Bilmen, Ö. N. (t.y.). *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiye Kâmusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.

Cimete, G. (2002). *Yaşam Sonu Bakım*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Çeker, O. (2014). *İslam Hukukunda Akitler*. Konya: Tekin Kitabevi.

Dilek S., Küçük, O., ve Özdirek R. (2017). Homo Economicus mu? İslami İnsan mı? *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 3(4). 635-641.

Ebû Dâvûd, S. b. E. (t.y.). *Sünen*. Beyrut: el-Mektebetü'l-asriyye.

Eğilmez, M. (2014). *Örneklerle Kolay Ekonomi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

El-Gamal, M. A. (2017). Ribâ Yasağındaki İktisadi Hikmeti Anlamaya Dair Bir Çaba. A. Thomas (Ed.), *Ribâyı Anlamak İslam İktisadında Faiz içinde*. İstanbul: İktisat Yayınları.

Elmalılı, M. H. Y. (t.y.). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Azim Dağıtım.

İbn Mâce, E. A. M. b. Y. el-Kazvînî. (1430). *Sünen*. Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye.

İbn Rüşd, E. M. b. A. (1425). *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. Kahire: Dâru'l-hadîs.

Karaman, H., Çağrıçı, M., Dönmez, İ. K. ve Gümüş, S. (2006). *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (C. 1-5). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Khan, M. A. (2018). *İslam İktisadının Meseleleri*. (S. Karadoğan, Çev.). İstanbul: İktisat Yayınları.

Kızıltepe, K. (2017). Diyanet Personelinin Faiz Hassasiyeti Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 172-225. doi:10.25272/j.2149-8407.2017.3.2.08

Koçyiğit, H. (2012). Kur'ân Açısından Bereket Kavramının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 12(1), 147-170.

MeF. (1404/1427). *Ribâ. el-Mevsûatu'l-Fıkhiyye*. Küveyt: Vizâratu'l-evkâf ve'ş-şuûni'l-İslâmiyye.

Müslim b. Haccâc. (t.y.). *Sahîh* (C. 1-5). Beyrut: Dâru ihyâi't-turâsi'l-Arabî.

Şirin, T. (2018). Maneviyat Ölçeği'nin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Turkish Studies*, 13(18), 1283-1309. doi:http://dx.doi.org/10.7827

Tabakoğlu, A. (2013). *İslam İktisadına Giriş*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TBB. (2019). Bireysel Kredi ve Kredi Kartı Borcunu Ödememiş Gerçek Kişilerden Borcu Devam Etmekte Olan Kişi Sayısı. Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi.

Temel, N. (2010). Faiz Yasağıyla İlgili Farklı Yaklaşımlar. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, (16), 77-110.

Turay, F. (2019). *Finansal Açından İslâm Borçlar Hukuku: (İslâmî Finans Teorisi)* (1. bs.). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Tümer, G. (1992). Bereket. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Uludağ, S. (1998). *İslam'da Faiz Meselelerine Yeni Bir Bakış*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Yiğitoğlu, M, Göregen, M . (2018). Economic and Commercial Relations of the Prophet Muhammad with the Jews. *Afro Eurasian Studies* , 7 (2) , 236-253 . DOI: 10.33722/afes.475785

Zinnbauer, B. J. ve Pargament K. I. (2013). “Dindarlık ve Maneviyat” (Çev.: Sevdener Düzgüner). R. F. Paloutzian ve C. L. Park (Der.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi: Temel Yaklaşımlar ve İlgili Alanları*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Zuhayli, V. (1405). *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu*. Dımeşk: Dâru'l-fıkr.

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2019, 3 (2): 168/186

Devletin Kurucu Unsurları Bağlamında Kıbrıs Meselesi

&

The Cyprus Issue in the Context of the Founding Components of the State

Nur ASLAN
Marmara Üniversitesi, Uluslararası Politik Ekonomi, Doktora
E-mail. nur.celik@arcelik.com
Orcid ID: 0000-0002-1397-7641
Alaeddin YALÇINKAYA
Prof.Dr. Marmara Üniversitesi-Siyasal Bilgiler Fakültesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü
E-mail: alaeddinylcinkaya@gmail.com
Orcid ID: 0000-0001-5553-0314

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 01.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Aslan. N., Yalçinkaya. A. (2019). Devletin Kurucu Unsurları Bağlamında Kıbrıs Meselesi, Econder International Academic Journal , 3 (2) , 168-186.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Devletin Kurucu Unsurları Bağlamında Kıbrıs Meselesi

Öz

1960'da Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından birkaç yıl sonra ortaya çıkan Kıbrıs meselesi, 2019 itibariyle bölgesel ve küresel güçler açısından önemini korumaktadır. Özellikle Doğu Akdeniz'de bulunan enerji kaynaklarının işletilmesi ve pazarlanması sürecinde konu yeniden önem kazanmıştır. Bu çerçevede soruna Türkiye, Yunanistan ve İngiltere ile KKTC ve GKRY dışında birçok devlet ve uluslararası örgüt de taraf olmaya başlamıştır.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti, adadaki en uygun çözümün federasyon olduğunun işaretiydi. Yarım asrı aşan müzakerelerde de kalıcı çözümün "Birleşik Kıbrıs Federasyonu" benzeri bir yapılaşma ile mümkün olacağını ortaya koymuştur. Bu çalışmada Kıbrıs sorunu kısaca ele alındıktan sonra sorun çerçevesinde devletin öğeleri ele alınmakta bu bağlamda federasyon yapısı altındaki çözüm önerisi tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Sorunu, Devlet, Ülke, Egemenlik, Federalizm, İlişki.

The Cyprus Issue in the Context of the Founding Components of the State

Abstract

The Cyprus issue, which emerged a few years after the founding of the Republic of Cyprus in 1960, remains important for regional and global powers as of 2019. Especially in the process of marketing and operating of energy resources in the Eastern Mediterranean, the issue has gained importance again. In this context, the Cyprus problem, besides TRNC and SCGA, Turkey, Greece, the UK, and many states and international organizations has become a party.

Established after the 1974 Cyprus Peace Operation, TCFS was the sign that the most appropriate solution on the island was the federation. It has also shown that a permanent solution in negotiations for more than half a century will be possible with a similar structure of "United Cyprus Federation". In this study, after briefly dealing with the Cyprus problem, the elements of the state are discussed within the framework of the problem and the solution proposal under the structure of the federation is discussed.

Keywords: Cyprus Issue, State, Country, Sovereignty, Federalism, Relationship.

Giriş

Yarım asrı aşan bir süredir çözümsüzlüğüyle Türk dış politikasının ilk sıralarında yer almış Kıbrıs meselesi, Doğu Akdeniz’de yaşanan son gelişmeler neticesinde tekrar yoğun şekilde gündemde yer almaya başlamıştır. Adanın çekişmeli durumunun sadece taraf devletler olan Güney Kıbrıs Rum Kesimi ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasındaki uzlaşmazlıktan kaynaklanmadığı aşikârdır. Kıbrıs jeo-politik konumu itibariyle uluslararası arenada da küresel güçlerin satranç tahtası haline gelmeye meyllidir. Enerji arzı ve güvenliğinin günümüzde daha fazla önem kazanmasıyla beraber, Doğu Akdeniz’in potansiyel hidrokarbon yatakları sadece günümüz Kıbrıs taraf devletleri olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nin (GKRY) değil, tüm dünyanın dikkatinin tekrar Kıbrıs’a toplanmasına neden olmuştur. Bir yandan jeo-stratejik konumu ve sahip olduğu hidrokarbon potansiyeli nedeniyle birden fazla aktörün adada söz sahibi olmaya çalışması, diğer yandan, garantör devletlerden olan Türkiye ve Yunanistan arasındaki birçok uzlaşmazlıkla beslenen düşmanlık, Kıbrıs meselesini neredeyse çözümsüz hale getirmiştir. 1960’ ta kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti her ne kadar iki toplumu tek çatı altında toplamak için zamanında atılmış önemli bir adım olsa da sonuç hüsrana ve sonuçlanmıştır. Bu bağlamda Kıbrıs meselesinin çözüme ulaşması konusunda farklı fikirler ortaya atılsa da adada huzur, barış ve istikrar ortamını bozmayacak şekilde bir birlik sağlanmaya çalışılması, en kabul görür çözüm önerisi olmuştur. Bu kapsamda, uluslararası arenada ortaya atılan çözüm önerisi adada iki devletin de taraf olacağı federal bir devlet kurmak olmuştur. Var olan statükoda devletin kurucu unsurları bağlamında Kıbrıs federal bir devlet kurulması için uygun görünse de manevi unsurlar göz önüne alındığında birtakım zorluklar ile karşılaşılması olasıdır. Buradan hareketle, bu çalışmanın amacı kurucu unsurlar ışığında devlet kuramını incelerken, Kıbrıs’ta kurulması planlanan federal devlet konseptini analiz etmektir.

Daha önce Osmanlı ve İngiliz hâkimiyetleri altında yaşayan ada, 1960 anayasasıyla iki yerel etnik grubun kurduğu bağımsız devlet haline gelmiştir. 1974 EOKA darbe girişimi üzerine gerçekleştirilen Barış Hareketi’nden sonra önce Kıbrıs Türk Federe Devleti daha sonra ise KKTC ve GKRY halinde örgütlenmiştir. Böylece iki ayrı egemen toplumun örgütlendiği Kıbrıs adası, sadece bu iki ülkenin çıkar çatışmalarına değil aynı zamanda garantör ülkeler olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere’nin yanı sıra jeo-stratejik konumu nedeniyle ABD, Rusya, AB gibi diğer aktörlerin de çıkar çatışmalarının

yaşandığı bir yer haline almıştır. Çok kutuplu çıkar çatışmalarının bir sonucu olarak adadaki çözüm süreci yıllar boyunca çetrefilli haline kaybetmemiştir. Çeşitli zamanlarda iki halkın barış içinde yaşamaları amacıyla adanın iki taraf devletinin de çıkarlarına uygun çözüm önerileri oluşturulmaya çalışılsa da Kıbrıs meselesinin çözümsüz durumu halen geçerliliğini korumaktadır. Son olarak da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tek taraflı olarak Avrupa Birliği'ne kabul edilmiş olması; Rum kesimini Türk tarafının da lehine sonuçlanması beklenen çözüm sürecinden git gide uzaklaştırmıştır. Bunun yanı sıra üyelik statüsü almasıyla veto yetkisine sahip olan Rum kesimi, Yunanistan ile birlikte tarihi düşmanlık ve çakışan çıkarlar neticesinde Türkiye'nin de AB'ye girme sürecini de olumsuz etkilemektedir. Bu makalede 2019 şartlarında, küresel çatışmalar ve rekabet de dikkate alınarak Kıbrıs sorunu için çözüm alternatifleri tartışılmaktadır.

Çalışmada Kıbrıs'ta çözüm olarak bir federasyonun kurulması önerisi, genel hatlarıyla analiz edilmektedir. İki toplumun temsilcileri de bu kapsamda müzakere masasına oturmuşlardır. Bu çerçevede ilk bölümde Kıbrıs'ın jeopolitik gerçekleri ve çözüm alternatifleri özetlenmektedir. İkinci bölümde devlet kuramından kısaca bahsedilip; devletin kurucu unsurlarının neler olduğu tanımlanacaktır. Üçüncü bölümde üniter ve birleşik devlet farkı tartışılmakta, birleşik devlet çatısı altında tanımlanan federasyon tanımlanmakta, kurucu unsurlar kapsamında federasyonun ne gibi özellikler taşıması gerektiğinden bahsedilmektedir. Son olarak, Kıbrıs'ın federasyon kurulması için uygun olup olmadığı ve bu noktada dikkat edilmesi gereken unsurlar analiz edilmektedir.

1. Kıbrıs'ın Jeopolitik Gerçekleri ve Çözüm Alternatifleri

Uluslararası ilişkilerde jeopolitik gerçekler önemli ölçüde sorunlar, çözümler ve fırsatların kaynağı olup bu durum Kıbrıs için de geçerlidir. Kıbrıs'ın tarihi, coğrafi konumu, etnik ve kültürel yapısı ile bu süreçteki Uluslararası Hukuk birikimleri aynı zamanda sorunun çözüm zeminini oluşturmaktadır. Klasik sömürgecilik dönemindeki önemi, İngiltere'nin Hindistan yolu üzerindeki stratejik konumuna dayanmaktadır. Doğu Akdeniz'e hâkim, Türkiye'ye çok daha yakın olan bu ada çevresinde keşfedilen doğalgaz yatakları 21. Yüzyıl başı itibariyle jeopolitik değerini artırmıştır. GKRY'nin AB'ye katılımıyla AB sınırları adanın güneyini kapsaması, uluslararası politikada dengeleri önemli ölçüde etkilemiştir.

Bu bağlamda Jeopolitik ve jeostratejik özellikleri göz önünde bulundurarak genel olarak Türkiye'nin Kıbrıs konusunda ortaya sunduğu çözüm önerileri şu şekildedir: İlk tercih KKTC'nin Türkiye'ye bağlanmasıdır. Bu tercih ne Rum

kesimi ne de uluslararası camia tarafından kabul görmemekte; aynı zamanda garantörlük anlaşmasına da ters olduğu için yürürlüğe girmesi imkansız görülmektedir. KKTC'nin Türkiye'ye bağlanmasına karşı çıkılmasının başlıca nedeni KKTC'yi tamamen kendisine bağlayan Türkiye'nin hem adanın etrafındaki doğal gaz arama çalışmalarında kendi kara suları niteliğinde olacağı için tek egemen olacak olması hem de enerji kapsamında Doğu Akdeniz'deki rotanın en önemli noktalarından bir tanesinin Türkiye'nin hakimiyeti altına girecek olmasıdır. Türkiye tarafından ortaya atılan ikinci çözüm önerisi ise KKTC ile entegrasyon sağlanarak, egemen devlet olarak varlığını sürdürmesidir. Bu koşulun halihazırda KKTC'ye 'yavru vatan' diye seslenen Türkiye halkının ideolojisinin bir yansıması olmasının yanı sıra; ilk koşulda yer alan avantajların birçoğunu Türkiye lehine çevireceğinden uluslararası camia ve Rum kesimi tarafından yine kabul görme olasılığı bulunmamaktadır. Üçüncü olasılık ise adada KKTC'nin de varlığını sürdürebileceği bir konfederasyon kurulmasıdır. KKTC'nin ilk Cumhurbaşkanı R. Rauf Denktaş, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 2004'de ortaya attığı Kıbrıs'ın, konfederasyona dayalı çözüm önerisine karşı çıkmıştır. Buna rağmen, uluslararası toplum adadaki çözümün 'federasyon' ile mümkün olabileceğini benimsemiş ve bu amaç zamanla KKTC tarafından da kabul görmüştür. Federasyon çözümündeki amaç iki bölgeyi bir federasyon çerçevesinde KKTC ve GKRY'ni yeniden birleştirmektir (Toluner, 2000: 144).

Belirtmek gerekir ki birleşik Kıbrıs yolunda ilk çabanın Annan Planı çerçevesinde ortaya çıktığı görüşü yanlıştır. Esasen Kıbrıs Cumhuriyeti, her ne kadar adı federasyon olarak nitelendirilmese de netice itibarıyla iki toplumun ortak devleti olarak 1960'da kurulmuştur. Zürih ve Londra sözleşmeleriyle kurulan bu devleti yok saymak, iki toplumla birlikte Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin mutabık kaldığı Uluslararası Hukuk gerçeğini de yok saymak demektir. 1960'da tarafların ortak iradesi ile Kıbrıs Cumhuriyeti kurulduğu halde daha 1963'de Rum kesiminin anayasayı değiştirme çabaları ve daha fazla hak elde ederek Enosis (Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlama) amaçlarını tekrar yürürlüğe sokma girişimiyle güçlendirilmesi beklenen barış ortamı tarihe karışmıştır.

Halen devam etmekte olan çözüm arayışları sürecinde de 1959 ve 1960'da imzalanan belgeler esas alınmalıdır. Çünkü bütün tarafların kabullendiği, bu çapta bir mutabakat metni henüz imzalanmamıştır. Gerek Türkiye, Yunanistan ve Doğu Akdeniz kıyıdaşı ülkeler açısından gerekse diğer uluslararası ilişkiler

aktörleri bakımından jeopolitik önemi tartışılmaz olan Kıbrıs'ta kalıcı barış ve istikrarın sağlanması, ancak ilgili tarafların ortak iradeleriyle ortaya çıkan ve çıkacak olan mekanizmalarla mümkün olabilecektir.

2. Kıbrıs Gerçeği Açısından Devletin Kurucu Unsurları

Kıbrıs'ta kurulması planlanan federal devleti analiz etmek için öncelikle devletin ne olduğunu anlamak büyük önem teşkil etmektedir. Maddi ve manevi unsurlardan oluşan devlet kavramı aslında soyut bir nitelik taşıdığından tanımı ve şekilleri üzerinde farklı fikirler beyan edilmiş olup aynı zamanda konu hakkında çeşitli görüş ayrılıkları mevcuttur. Eski yüzyıllarda devlet kavramı sınıf, hükümdar veya hükümdar ailesine ait saltanat ve egemenliği tanımlamak için kullanılmaktaydı. Zamanla değişen uluslararası koşullar neticesinde bu kapsam genişletilmiş; tüm ülke halkının sahip olduğu soyut egemenlik anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Şeref Gözübüyük' e göre devlet, 'yerleşik bir topluluğun hukuksal ve siyasal açıdan örgütlenmesi sonucu oluşan, tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahip bir varlık 'tır (Gözübüyük, 1999: 12). Melda Sur ise devleti, siyasal bir otorite altından yaşayan ve coğrafi bir alanda yerleşmiş insan topluluğundan oluşan egemen bir varlık olarak nitelendirmektedir (Sur, 2000: 99). Devlet kavramının tanımlamalarına bakıldığında vurgulanan en önemli kavramın egemenlik olduğu aşikardır. Egemenlik de belli bir coğrafi alanda, belirli bir insan topluluğunun üzerinde yaşadığı, dışa karşı bağımsız, içeride ise en üst otorite demektir. Bu anlamda bağımsızlıkla egemenlik devletin temel koşulu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Sur, 2000:99). Diğer bir tanıma göre devlet 'zorlama kudretine sahip bir otorite tarafından ortak iyiye yönlendirilmiş sosyal, siyasal ve hukuksal bir düzenin sağlandığı ve sürdürüldüğü belirli bir ülke üzerinde yerleşmiş insan topluluğudur.' (Gözler, 2003: 43). Bu tanımdan da yola çıkarak devleti oluşturan unsurlar ana hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir: Ülke, insan topluluğu, egemenliği kullanan iktidar ile bu iktidarın gerçekleştirileceği ve sürdürülebileceği toplumsal, siyasal ve hukuksal düzen ve egemenlik.

Devletin temel kurucu unsurları olarak sadece ülke, halk ve egemenlik kavramları sayılması günümüz şartlarında da yetersiz kalmaktadır. Devlet, egemenliğini devam ettirebilmek için farklı siyasal ve sosyal düzenlemelere ihtiyaç duyar ki bu durum kalıcı bir devlet için daha başka unsurların gereği ortaya çıkmaktadır. Fransız Hukukçu Vedel, devleti, devlet olmayan topluluklardan ayırma yoluyla tanımlamayı tercih etmiştir. Ona göre devleti devlet olmayan topluluklardan ayıran husus, yönetenler emrinde ve onların tekelinde bulunan silahlı kuvvetlerin bulunmasıdır. Bu silahlı kuvvetlerden kasıt ordu, polis ve jandarma kuvvetleri olarak nitelendirilebilir (Demir,

1999:22). Hali hazırdaki uygulamalara bakıldığında gerçekten de tüzel kişiliğe sahip olmalarına rağmen derneklerin ve sendikaların devletlerin aksine silahlı kuvvetlere sahip yönetici bir sınıf bulunmamaktadır. Belirtmek gerekir ki silahlı kuvvetler, egemenliğin kurulması ve sürdürülmesi için vazgeçilmez bir unsur olduğu halde egemenlikle özdeş bir kavram değildir. Bunun gibi örneğin meşruiyet, tanıma gibi unsurlar da olmazsa olmaz unsurlardan olmadığı halde devletin devamı ve istikrarı için önemli hususlardandır.

Başta BM şartı olmak üzere Uluslararası Hukuk kaynakları devletleri egemen eşit kabul etmesine rağmen her devlet uluslararası sistemde eşit koşullara sahip değildir. Bir başka deyişle, uluslararası sistemde her devlet bir başka devletin sahip olduğu egemenlik vasfına ve haklarına sahip değildir. Örneğin İsviçre ve Türkmenistan gibi sürekli tarafsız devletler yaşanan bir savaşta bir tarafın yanında olma ya da ittifak anlaşmalarına girme hakkında sahip değildi (Doğan, 2016: 397.). Özellikle son yarım yüzyılda, sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması, milliyetçilik akımlarının hız kazanması ve SSCB ve Yugoslavya'nın dağılması ile beraber devlet sayısının hızla artış gösterdiğini gözlemlemek mümkündür. Devlet sayılarının giderek artması, onların örgütlenme biçimlerinde farklı özellikler benimsemelerinin yanı sıra bazı devletlerin varlıklarının şekilden ibaret kalmasına neden olmuştur. Bazı devletlerin bağımsızlıklarını ilan etmesine karşın mevcut devletlerin çoğu tarafından tanınmaması onların devlet olduğu gerçeğini değiştirmez. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin sadece Türkiye tarafından tanınması onun devlet özellikleri icra eden bir egemen tüzel kişilik olduğu gerçeğini değiştirmeyecektir. Bunun yanı sıra BM de adada Rum halkının yanında Türk halkının da yaşadığını kabul etmiş durumdadır.¹

Yukarıdaki tanımlar da dikkate alındığında devletin varlığı için öncelikle makul sayıda bir insan topluluğu gerekmektedir. İnsan topluluğunun sayısı hakkında net bir bilgi bulunmaması rağmen, dünya üzerinde çok fazla nüfuslu ve çok az nüfuslu ülkelerin olması rakamsal miktarın belirleyici olmadığına göstergesidir (Pazarcı, 2005: 165). Bununla beraber insan topluluğundan sıradan bir miktar insanın bir araya gelmesi anlaşılmalıdır. Birbirlerine belirli öğeler ile bağlı, aralarında kader birliği olan insan topluluğu, bu anlamda

¹ Konuyla ilgili bütün BM Güvenlik Konseyi kararları bu gerçeği dile getirmektedir. Örneğin S/RES/2398 (2018).

devletin kurucu unsuru olarak vatandaşlık bağına sahip ulus niteliğine sahip halk, bir devletin kurucu unsurudur (Doğan, 2016: 352).

'Bir devletin varlığı her şeyden önce ona itaat eden bir halkın varlığını gerektirir. Bu açıdan nüfus ya da halk unsuru olarak adlandırılan öge tesadüfen bir arada bulunan bir kalabalığı veya yığını değil aralarında 'kader birliği' olan bir insan topluluğunu ifade eder.' (Doğan, 2016: 350).

Daha önceleri ulusu oluşturan insan topluluğu için ortak dil, din, soy, tarih, kader kavramları vurgulanırken, özellikle 1789 Fransız Devrimi ile beraber, bu kavramlar önemini kaybetmiş görünmektedir. Hali hazırda hala ortak dil ve ortak etnik grup kavramları vurgulanmaya devam edilse de küreselleşen dünyada ülke yapıları da incelendiğinde bu kavramların bir ulusu oluşturması için gerekli olmadığı aşikardır. Örneğin Hindistan, farklı etnik gruplardan, dinlerden halklar aynı devlet çatısı altında yaşadıkları halde aynı ırktan veya dinden ulusların birçok farklı devlet altında örgütlendikleri de bilinmektedir.

Eğer ulusları oluşturan faktör ırk olsaydı o zaman dünyayı yeni baştan düzenlemek gerekirdi. Dil birliğinin de ulusal karakteristik noktasını teşkil etmekte bundan fazla yeri yoktur. İsviçre'de üç dil konuşulur ama ulus kimliği birdir. ABD'de İngilizce konuşulur; vaktiyle kendilerini İngiltere'ye bağlayarak ulusal bağları pekiştirmek zihniyetine kapılmamışlardır (Tüzel, 1950: 56).

Devletlerin inşasında aynı dilde, aynı dinde, aynı etnik kökende insan topluluklarının bulunmasının zorunlu olmaması, birleşik devlet diye nitelendirilen devlet çeşidinin de literatürde kabul görmesine neden olmuştur. Kıbrıs açısından bakıldığında, farklı iki etnik gruba, dile ve dine ait iki toplumun bir devlet altında örgütlenmeleri, teorik açıdan mümkündür. Bununla beraber devletin kurucu unsuru olarak halkın "ulus" kimliğini alabilmesi için ortak kader ve ülkü gerçeği son derece önemlidir. Kurulması önerilen federal devletin temel koşulunu da içeren en uygun ulus kavramı Duquait tarafından 'bir ulusu yaratan ortak bir bilincin varlığı, belirli bir ülkeye bağlılık ve ortak bir ülküyü devam ettirme isteği' şeklinde tanımlanmıştır. (Demir, 1998: 19). Aşağıda inceleneceği üzere, Kıbrıs halkının, güney ve kuzey kısımlarının da ortak bir şekilde yaşama isteği ve ortak ülküde birleşme istekleri, önerilen federal devlet yapılanması için büyük önem taşımaktadır.

3. Kıbrıs Açısından Federal Devlet

Yukarıda söz edildiği gibi insan topluluğunun üzerinde yaşayacağı, sınırları belirli bir coğrafi alan varlığı, devletin temel unsurlarındandır. Ülke sınırları anlaşmalar ile belirlenir ve bu sınırlar üç değişik mekandan oluşur. Bunlar kara

ülkesi, deniz ülkesi ve hava ülkesidir. Devletteki siyasal iktidarın ve egemenliğin sınırları ülke sınırları ile ölçüleceğinden, coğrafi bütünlük göstermesi de bu alan devlet bekası için önemlidir. Bir başka deyişle 'devlet ülkesi, bir devletin egemenlik yetkilerine sahip olduğu bir yeryüzü parçasıdır.' (Sur, 2000: 101-102). Ülke toprağı devletin egemenlik alanı olduğu için diğer devletlerin bu coğrafi alana zor kullanarak girmesi böylece egemen devletin egemenlik haklarını ihlal etmesi, Uluslararası Hukuk tarafından yasaklanmıştır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının m.2/4'de belirtildiği gibi 'devletlerin ülke bütünlüğü kuvvet kullanılarak bozulamaz. Ülke bütünlüğüne ve siyasal bağımsızlığa karşı kuvvet kullanılması yasaktır.' (Alpkaya, 1999).

Birçok sözleşmeye ve teamüle konu olmuş yukarıdaki kuralların uygulanması üniter devlet açısından daha basit ve tartışmasızdır. Ancak federasyon, konfederasyon, devletler topluluğu benzeri yapılanmalar söz konusu olduğunda, bir anlamda bölünmüş veya ortak kullanılan egemenlik kavramı gündeme gelmektedir. Bu anlamda farklı uygulama örnekleriyle birlikte federasyon, ilk örnek olup Kıbrıs için de bu sistem önerilmektedir. Belirtmek gerekir ki coğrafi bütünlük şartı aranmamasına rağmen federal devlet yapısında coğrafi yakınlık avantaj teşkil edecektir. Bu açıdan Kıbrıs'ın iki kesime coğrafi yakınlıktan öte adeta aynı bütünün birbirine yapışık iki parçası durumundadır.

Ülke üzerinde hem içten halkın güvenliğinin ve kontrolünün sağlanması hem de potansiyel dış müdahalelere karşı korunmak için teşkilatlanmış bir hükümet biriminin, kurumlarının, hukuk düzeninin, bir başka deyişle siyasal ve sosyal iktidarın bulunması devlet oluşumu için şarttır. Aksi takdirde bir toprak parçası üzerinde yaşayan bir insan topluluğundan başka bir anlam ifade etmez. Bunun yanı sıra uluslararası ilişkiler de bu siyasal iktidar aracılığıyla yürütülür. Uluslararası camiada muhatap kabul edilebilmek için egemenlik hakkını kullanan bir siyasal otoritenin bulunması zorunluluğu vardır. Devlet iktidarı, ülke sınırları içinde her türlü iktidarın ve kontrol gruplarının üstünde yer alıp bunun bir merkezi, başkenti bulunmaktadır. Federal devlet düzeninde de devlet iktidarının belirli bir merkezi bulunmaktadır. Bununla beraber her bir federe birimin merkezinde de egemenlik kapsamındaki yetkilerin kullanılabilirdiği örgütler bulunabilmektedir. Merkezi iktidar, birçok alanda genellikle federe devletlerin iktidarının üzerinde yer almaktadır. Diğer yandan söz konusu merkezi iktidarın, federe birimlerce kontrolü, bir anlamda denetlenmesi, işlerliği veya fonksiyonelliği açısından önemlidir. Üniter

devletler için söz konusu olduğu gibi federal devletlerin de öncelikle egemen olması gerekmektedir. Zira devlet yapısı ne olursa olsun egemen olmayan bir otorite, devlet olamaz. Öte yandan ülke içinde halkın egemenliği de devletin egemenliği ile doğru orantılıdır. (Çam, 1990: 343). Siyasal iktidarda bahsedildiği gibi bir devletin egemen olması, uluslararası ilişkilerde o devletin karar alma aşamasında bağımsız olması anlamını taşımaktadır.

Genel anlamda uluslararası tanınmışlık, siyasal iktidarın var olma şartı ve egemenliğin gereği gibi görünse de uluslararası camiada tanınmayan birçok ulusun devlet olarak varlığını sürdürdüğü birçok örnek vardır. Uluslararası düzlemde tanınmama durumu, sayılan kurucu unsurların hepsini gerçekleştiren devletin devlet olduğu gerçeğini değiştirememekle beraber uluslararası ilişkilerini olumsuz şekilde etkileyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Örneğin İsrail, Orta Doğu'da, içinde bulunduğu coğrafyanın jeopolitik özelliklerine aykırı bir şekilde kurulmuş bir devlettir. İlk kurulduğu yıllarda İsrail komşu ülkeleri tarafından tanınmamış olmasına rağmen, kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra BM örgütüne üye olmuş ve gittikçe daha fazla devlet tarafından tanınmış, uluslararası alanda kabul görmüştür. Bu bağlamda KKTC'nin sadece Türkiye tarafından tanınıyor olması, onun 2019 şartlarında egemen bir devlet olduğu gerçeğini değiştirmez. Önerilen federasyonda tıpkı GKRY gibi aynı şartlarda egemen devlet vasıflarına sahip federe devlet olarak varlığını sürdürmelidir. Bu şartın sağlanması için gereken önlemler de görüşmelerin sürdüğü aşamada alınmalıdır. KKTC'nin kuruluşunun 36. Yılı kutlanırken, ortak devlet veya kalıcı barış yolundaki sayısız girişimlerin sonuç vermemesinin nedeni, Rum kesiminin, KKTC'yi önerilen federasyonda eşit haklara (egemenlik haklarına) sahip bir birim olarak kabul etmede direnmesi bulunmaktadır. Önerilen federasyonun, 1960'da kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti gibi başarısız olmaması için iki devlet arasında eşit koşulların sağlanması önemlidir.

Bu çalışmada özellikle federasyon önerisinin Kıbrıs için ne derece gerçekçi olduğu üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, Kıbrıs adasının federalizm için uygun olup olmadığı konusunda doğru bir tespit yapmak için öncelikle federalizmin ne olduğunu tahlil etmek gerekmektedir. Literatürde genel anlamda devlet yapıları, üniter devlet ve birleşik devlet olarak iki şekilde ele alınmaktadır. Üniter devletler basit devlet olarak da adlandırılmaktadır. Türkiye, Yunanistan gibi devletler üniter devlete örnek olarak gösterilebilir. En genel tanımıyla, devletin, ülke, millet, egemenlik, unsurları ve siyasal ve sosyal yapısı bakımından teklik özelliği göstermesinden oluşan devlet türüdür. (Gözübüyük, 1999: 18-20). Diğer bir devlet şekli ise genel anlamıyla birleşik devlet olarak nitelendirilen yapıya sahiptir ki federalizm bu türdendir. Birleşik

devlet en genel tanımıyla iki veya daha fazla farklı devletin sıkı veya gevşek bağlar ile birleşmesinden meydana gelmiş devlet çeşididir. Aynı ayrı devletlerin kendi yasama yürütme organları olmasına rağmen merkezi otorite, birleşmeleri sonucu oluşan devletin egemenliği altındadır.

Birleşik devlet türleri de devlet birlikleri ve devlet toplulukları olmak üzere iki gruba ayrılır. Günümüzde devlet birlikleri varlıklarını yitirdiği için bu çalışmada daha çok devlet topluluklarına değinilecektir. Belirtmek gerekir ki AB veya benzeri entegrasyonlar, bazı yönleriyle devlet birliği veya aşağıda kısaca temas edilen konfederasyon özelliği taşımaktadırlar.

Devlet toplulukları da kendi içinde konfederasyon ve federasyon olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Daha önce, Kıbrıs görüşmeleri esnasında Türk tarafının sunduğu çözüm önerisi, konfederasyon olmasına rağmen zamanla uluslararası camianın, örneğin Annan Planı için söz konusu olduğu gibi (Tamçelik, 2014: 189) federasyon fikri öne çıkmış ve genel hatlarıyla mutabık kalınarak. Belirtmek gerekir ki 1974 Kıbrıs Barış Harekâtından sonra Türk tarafının kurduğu Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD, 1975-1983), tercihinin temelinde de Rum tarafını federatif çözüme razı etmek bulunmaktaydı.²

Barış Harekâtından hemen sonra Türkiye'nin öne sürdüğü, daha sonra konfederasyon önerisine karşın Rum kesiminin etkisiyle uluslararası camianın sahiplendiği federasyon önerisini anlayabilmek için aşağıda yer alan tablolarda üniter devlet, federasyon ve konfederasyon arasındaki temel farklar belirlenmektedir. Belirtmek gerekir ki 1960 mutabakatına göre kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin devlet yapısının temel özelliği, devlet kurumlarındaki etnik dağılım uygulamalarına karşın üniter devlet niteliği taşımaktadır.

² Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa Erişim Tarihi: 28.11.2019.

Tablo 1: Konfederasyon ve Federasyon

	KONFEDERASYON	FEDERASYON
KAYNAK	Uluslar arası Anlaşma ile Kurulur.	Anayasa ile kurulur.
BAĞIN NİTELİĞİ	Üye devletler arasındaki bağ akdidir.	Anayasal nitelikte
AYRILMA HAKKI	Üye devletler üyelikten çıkabilir.	Ayrılma hakkı yoktur.
ULUSLAR ARASI KİŞİLİK	Üye devletlerin de var.	Sadece federasi devletın uluslar arası kişiliği var.
DIŞ İLİŞKİLER	Üye devletler bağımsızdır.	Federe devletler federal devlete bağlı.
ZORLAMA GÜCÜ	Konfederasyonun zorlama gücü yok.	Var
VATANDAŞLIK	Sadece üye devletlerin vatandaşlığı var	İki tür vatandaşlık mevcut: federe&federal.

Tablo 2: Üniter Devlet ve Federal Devlet

	ÜNİTER DEVLET	FEDERAL DEVLET
DEVLET SAYISI	Tek devlet var.	İki tür devlet var- federe devletler- federal devlet.
HUKUK DÜZENİ	Tek bir hukuk düzeni var.	İki tür hukuk düzeni var. Federe hukuk&federal hukuk.
Y.Y.Y. ORGANLARI	Tek yasama yürütme yargı organı var.	İki tür organ var. Federe devletler&federal devlet.
YETKİ PAYLAŞIMI	Merkezi idare ile adem-i merkezi idare arasında kanunla yapılır.	Federe devlet ile federal devlet arasında yetki paylaşımı anayasa ile yapılmıştır.

Bu tablolardaki özellikler dikkate alındığında Kıbrıs'ta kurulması planlanan devlet şeklinin üniter olma olasılığı yoktur. Esasen bunun başarısız olduğu görülmüştür. Önerilen çözüm ise iki federe devlet KKTC ile GKRY'nin bir araya gelmesiyle oluşabilecek bir yapı bir federal devlettir. Bu noktada niçin konfederasyon önerisine karşın federasyon fikrinin uluslararası camia tarafından da önerildiği aşikârdır. Konfederasyonlarda devletler gerek iç gerek dış ilişkileri bakımından bağımsız bir ülke statülerini korurlar. Bu durum, Taksim ve Enosis iddiaları altında yıllardır varlığını sürdüren iki devletin, aynı adada barış içinde yaşamaları daha zor olacaktır. Öte yandan önerilen konfederasyonda da GKRY, görece üstünlüğünü devam ettirebilecektir. Buna karşın konfederasyon çatısı altında KKTC'nin GKRY gölgesi altında daha zor duruma düşmesi ve nihayet konfederasyondan ayrılmasının gündeme gelmesi mümkündür. Rum kesimi ise böyle bir ihtimali baştan ortadan kaldırmak, bu amaçla sorunu uluslararasılaştırarak başta AB olmak üzere üyesi olduğu batılı kurumları da kullanarak Türklerin Kıbrıs'ta egemenlik haklarına sahip olduğu bir devletin kurulmasını önlemek istemektedirler (Yalçinkaya, 1998: 40).

Belirtilen hususlar dikkate alındığında hem gerçek birleşme hem de anayasal düzlemde iki devletin de haklarının eşit ölçüde temsili için gerekli olan koşullar

ancak federasyon altında sağlanabilir. İki toplum da uluslararası ilişkilerinde federal devlet üst yapısını kullanmak zorunda kalacağı için federe devletler GKRY ve KKTC birlikte hareket edeceklerdir. Bu da statükodaki dengeleri sağlayıp adada barış ortamını nispeten garanti altına alacaktır. Bu anlamda Livingston'un federal devlet tanımı adadaki toplumlar için daha uygun şartları bünyesinde taşımaktadır. Ona göre federal devlet, 'birden çok farklılaşmış grubu, onu oluşturan öğelerin kimlik ve özelliklerini geniş ölçüde koruyacak şekilde, yeni bir siyasal birim yaratarak, tek bir devlet çatısı altında birleştiren siyasal ve anayasal örgütlenme biçimidir (Livingston, 1956: 9)

4. Birleşik Kıbrıs Federasyonu Önerisi

Yukarıda da işaret edildiği gibi daha 1975'de KTFD'nin kuruluşunda gündeme gelen federasyon 2015'deki müzakerelerde öncelikli öneri olarak yerini korumuştur: *'Kıbrıs'ta Türk ve Rum liderler arasında devam eden müzakerelerde yeni kurulacak devletin özellikleri ortaya çıkmaya başladı. KKTC Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı, yeni devlet için 'Birleşik Kıbrıs Federasyonu' adının gündemlerinde olduğunu belirtti.*³ İki kesimin liderlerinin de üzerinde mutabık kaldıkları Kıbrıs Federasyonu, BM Güvenlik Konseyi'nin 649 ve 716 kararlı tasarılarında ön görüldüğü üzere *'Kıbrıs sorununun çözümünün, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü güvence altına alınmış, tek egemenliği bulunan, uluslararası karakterli ve tek vatandaşlıkları temellere dayalı, siyasi olarak iki eşit toplumu kapsayan, iki kesimli ve iki toplumlu bir federasyondan geçtiğini ve bir anlaşmanın başka bir ülkeyle bütün ya da bir bölümünün birleşmesini ya da Kıbrıs'ın herhangi bir şekilde bölünmesini ya da bir kısmının ayrılmasının kapsam dışı bırakıldığı'* vurgulanmıştır (Beratlı, 2016). Sonuç olarak Kıbrıs'ta kurulması beklenen federasyon türünün temel özelliklerinden bahsettikten sonra, vurgulanması gereken şudur ki kurucu unsurlar aynı kalmasına rağmen federasyonların özellikleri ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. Devlet çeşitliliğinin fazla olması, federasyonların da bu kadar çeşitli olması anlamı taşımaktadır. Bunun yanı sıra kurulacak olan federasyon o devletlerin beklentilerine uygun olmak durumunda olduğu için siyasal ve sosyal düzenin şekillendirilmesinde de bu gerçekler dikkate alınmalıdır.

Önerilen federasyonda en önemli konu toplumların eşitliğinin ve özgürlüklerinin sağlanmasıdır. Devlet vatandaşa hizmet eden bir organizasyon olup öncelikle kendi vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini koruma görevi

³ Adımı Koydular: Birleşik Kıbrıs Federasyonu. 25 Temmuz 2015.

<http://www.hurriyet.com.tr/adini-koydular-birlesik-kibris-federasyonu-29614266>

bulunmaktadır (Tamçelik, 2010: 102). Bu nedenle Kıbrıs'taki barış ortamının kalıcılığı ve toplumlar arası düşmanlığın yok edilmesi isteniyorsa, öncelikle toplumlar arası ve toplum içi özgürlükçü ve eşitlikçi bir sistemin oluşturulması gerekir. İki federe devletin vatandaşlarının ve iki farklı etnik yapıya sahip olan toplumun hak ve hürriyetlerinin korunması ve güvence altına alınması federal devletin görevi olacaktır. Birleşik Kıbrıs Federasyonu'nun siyasal ve sosyal düzeni öncelikle vatandaşlık ve toplum ekseninde kurgulanmalıdır. Devlet-toplum dengesinin iyi kurgulanması, aynı zamanda iki toplumun farklı etnik, kültürel ve dinsel yapılarına ve özelliklerine dokunulmadan tek çatı altında birleşmek için büyük önem taşımaktadır (Tamçelik, 2010: 102).

Bu şekilde her halk kendi sınırları içerisinde refah içinde olacak, husumet tohumlarının oluşma olasılığı azalırken federal devlette güven artacaktır. Bu bağlamda iki farklı etnik grup, aynı devleti paylaşma ülküsünde birleşmiş olacaktır. Bu durum, federal devlet kurulması için manevi unsurların başında gelen iki tarafın da makul derecede sistemin kurallarına uymaya istekli olmaları koşulunun sağlanmasına yol açacaktır. Bu koşullar sağlanırken, geçmiş düşmanlıklara yer verilmemesi, ileriye bakılması ve var olan niceliksel ayrıntıların dikkate alınmamasını gerekmektedir. Nüfus oranlarının farklı olması iki toplumun eşit derecede temsil edilmemelerine karşı engel teşkil etmemelidir. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin başarısızlıklar ve dökülen kanlar ile sonuçlanma nedenlerinden en önemlisi de toplumların birbirlerinin hak ve özgürlüklerine saygı göstermemesi ve kurulan devletin bu hak ve özgürlükleri eşit temsil ölçüsünde teminat altına alamamasıydı. 1962 yılında Makarios beş büyük şehrin her birinde bir belediyenin kurulacağını ve bu belediyelerde Türklerin nüfusları oranında temsil edileceklerini vurgulamıştır. Bu plan, Türk kesimi tarafından tepki ile karşılanmış ve kabul edilmemiştir (Damdelen, 1998: 69). Çünkü Rumların nüfusu ada halkının %80'ini oluştururken, Türklerin nüfusu sadece %20 idi. Nüfus sayısına göre temsil durumunda Türklerin Rumlar ile eşit temsil hakkı olmayacak; bir tarafın diğer tarafı baskı altına alma durumu söz konusu olacaktı. Böylece federe devletler arasında hiyerarşik bir düzenin ortaya çıkacaktır. Halbuki başarılı bir federal devleti oluşturan birimler arasında hiyerarşik yapılaşma kabul edilemez. Kurulması planlanan Birleşik Kıbrıs Federasyonu'nda öncelikle dikkat edilmesi gereken konu toplumların eşitliği olup aksi durum kötü deneyimlerden ders çıkarmamak demektir.

Yukarıda bahsedilenler ışığında, tüm bu koşulların sağlanması federal devlet çerçevesinde hazırlanmış bir anayasa ile mümkündür. Cairns'e göre federalizm toplumların değil, anayasaların bir fonksiyonudur. Kurumlar da bu anayasa doğrultusunda hareket ederler ve federal bilinç ortaya çıkar. Kuruluş

aşamasında her ne kadar sosyal yapı siyasal yapıyı etkilese de⁴ kuruluş aşamasından sonra siyasal yapı sosyal yapıyı belirler (Cairns, 1997: 704-707). Bir başka deyişle sosyal yapı da anayasal düzenin getirisi ile dengede kalır. Kısaca uygun ve iki toplum yararına kapsamlı ve net bir anayasanın hazırlanması, hayati önem taşımaktadır. *'Yeni bir federal sistemin böyle bir 'anayasal bütünlüğü', her iki etnik grubun self-determinasyon hakkını inkâr etmeden, iki egemenliği yeni bir devlete dönüştürmenin temel önkoşulu olarak görülmektedir* (Tamçelik, 2010: 106). Diğer yandan, önerilen federal devletin egemenlik hakları da hazırlanacak olan anayasa çerçevesinde garanti altına alınmalıdır. Bu egemenlik, Enosis benzeri projeleri engelleyecek olup garantörlük hakkı ise sadece çoğunluğun azınlığı yok etme girişimlerine karşı gündeme gelebilecektir.

Devletin kurucu unsurlarının bir diğerinin ülke olduğu, federal devlet varlığı için de bu coğrafi varlığın başlıca temel unsur olduğuna yukarıda temas edildi. Bir başka deyişle kurulacak olan federatif devletin coğrafi gerçekleri dikkate alması, yapısının bir gereği olarak karşımıza çıkar. Farklı etnik veya dini gruplar, ülkenin her tarafında dağılmış durumda değil de belirli coğrafi bölgelerde kümelenmiş iseler, o toplumların federal yapılı olduğu söylenebilir (Livingston, 1956: 84). Bu bağlamda Kıbrıs'ın mevcut gerçekleri dikkate alındığında federal bir yapıya sahip olduğu aşikardır. Her ne kadar ilk bakışta her şey uygun görülse de oluşacak federe devletlerin coğrafi sınırları Kıbrıs'taki tartışmalı konuların başında gelir (Denktaş, 1996: 4-5). Bilindiği üzere GKRY, KKTC sınırları içinde yer alan Güzelyurt, Maraş, Karpaz gibi bölgelerin aslında kendilerinin olduğu ve iade edilmeleri gerektiği konusunda ısrarcılardır. 1974 harekâtı sırasında garantör devlet olarak Türkiye'nin adaya müdahalesi sırasında, bu toprakları ele geçirmiş ve daha sonra sadece Türkiye tarafından tanınan KKTC'ye bu topraklar bırakılmıştır. Söz konusu bölgeler verimlilik ve coğrafi konum bakımından hem verimli yerlerde yer almakta hem de bölgesel bütünlük açısından Türk tarafı için önem teşkil etmektedir. İki tarafın karşı tezleri bağlamında her müzakere masasının en önemli gündem maddelerinin başında, toprak meselesi yer almıştır. Mevcut şartlar altında bile taraflar arasında ülke sınırları açısından bir çözümsüzlük söz konusu iken uzlaşma aşamasında iki taraf da birbirlerinin toprak bütünlüğüne saygı göstermedikleri takdirde başarılı bir federasyonun kurulması mümkün olamayacaktır. Çünkü bölgesel

⁴ Federal devlet kurulumu için toplumların ortak inancının ve isteğinin olması ve kurulacak olan federal devletin de toplumun istekleri, hak ve hürriyetlerinin korunması amacı ile kurulması gerçeği.

şartları dikkate dayanmayan hiçbir federasyon başarılı olamaz (Denktaş, 1996: 4). Dolayısıyla Kıbrıs'ta kurulacak federal devletin de coğrafi olarak iki bölgeliliği zorunlu olup federasyon, federe devletlerin toprak bütünlüğünün tanınması koşulunu öngörür. Bu coğrafi bütünlük taraf devletlerin yanı sıra, garantör ülkeler Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında bir anlaşma ile teminat altına alınmalıdır.

5. Sonuç

Devletler toplumların istekleri neticesinde, uluslararası sistemin de ortaya çıkardığı, şekillenmiş tüzel kişiliklerdir. Bu noktada devleti ortaya çıkaran kurucu unsurların halk, ülke ve egemenlik olması normaldir. Her ne kadar kurucu unsurlar genel çerçevede aynı olsa da devletlerde şekilleniş biçimleri açısından farklılıklar göstermektedirler. Uluslararası toplum incelendiğinde farklı devlet yapılarının oluştuğu görülmektedir. Üniter devlet türü, basit ve tekil bir devlet anlayışından yola çıkılarak oluşmuş yapıyı temsil ederken, farklı etnik grupların ve coğrafi şartların nispeten kompleksleşmesi sonucu oluşan gereklilik neticesinde birleşik devlet yapıları ortaya çıkmıştır. Federasyonlar da birleşik devlet yapıları bazında en çok karşılaşılan türlerdendir. Daha önce bahsedildiği gibi genel çerçeve aynı olmakla beraber her federasyonun yapısı diğerlerine göre farklılıklar taşır. Genel anlamda federasyon iki veya daha fazla birimin bir araya gelerek oluşturdukları bir devlet olduğundan ve merkezi otorite, yani federal egemenlik altından federe devletlerin de kendi yapıları devam ettiği için, bu federe devletlerin etnik, dilsel, dinsel farklılıkları dikkate alınmaktadır. Esasen bu durum federasyon kurulma amacının temel gerekçesini oluşturmaktadır. Uzun süredir çözümsüzlük girdabında yaşayan Kıbrıs'taki KKTC ve GKRY için federasyon kurulması nihai ve uygulanması en makul çözüm olarak uluslararası camianın gündemindeki yerini korumaktadır.

Yıllardır tarihsel rekabet içinde yaşayan, beşikten mezara belirli propagandalar eşliğinde büyümüş iki farklı toplum için birleşme fikri her ne kadar mevcut koşullar altında pek makul görünmese de ada halkı için en az mahzurlu çözüm özelliğini korumaktadır. Bu çalışmada verilen bilgiler ışığında Birleşik Kıbrıs Federasyonu en uygun mutabakat yolu olarak görülmektedir. Öncelikli olarak iki toplumun ana vatan olarak gördükleri Türkiye ile Yunanistan'ın garantörlüğü altında ve İngiltere'nin de yer alacağı müzakereler neticesinde kurulacak olan federal devlet yapısının bu dış aktörlerin garantisi altına alınması adada başarılı bir federalizm oluşturulabilmesi için ön koşul olarak nitelendirilebilir. Bunun yanı sıra, var olan husumetler konusunda anlaşmaya varmadan, iyi niyet doğrultusunda el sıkışılmadan müzakere masasına oturup,

böyle bir federal devlet kurma fikrinden bahsetmek hayalcilikten öte olmayacaktır. Adada, aynı federal egemenlik altında yaşayacak olan halkların, öncelikli olarak birleşme arzusunda olmaları ve eşit temsili, eşit hakları, birbirlerinin toprak bütünlüklerini kabul edip, aynı çatı altında söz sahibi olmak konusunda istekli olmaları gerekmektedir. Son olarak da Kıbrıs'ta önerilen federal bir devletin kurulmasıyla adada barış ortamının sağlanması son zamanlarda Doğu Akdeniz'de petrol arama faaliyetleri ile yaşanan gerginlik ortamının da barışçıl yollar ile çözülmesine katkı sağlayacaktır. Bu durum aynı zamanda enerji arzı ve talebi güvenliğinin de sağlanmasında pozitif etki sağlayabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Kaynakça

Adını Koydular: Birleşik Kıbrıs Federasyonu, Hürriyet Gazetesi. 25 Temmuz 2015.

Alpkaya, G. (1999). "NATO Müdahalesi Üzerine", Tartışma Metinleri 15, (Haziran).

<http://politics.ankara.edu.tr/~alpkaya/kosova.htm>.

Beratlı, N. (2016). "BM Güvenlik Konseyi'nin 750 Sayılı Kararı", *Kıbrıs Postası Gazetesi*, (Eylül).

Cairns, A. (1997). "The Governments And Societies Of Canadian Federalism". *Canadian Journal Of Political Science*, No: 10.

Çam, E. (1990). *Siyaset Bilimine Giriş*. İstanbul: *Der Yayınları*.

Damdelen, M. (1998). *Scenarios to the Cyprus Problem European Union and Sustainable Peace*. 1998.

Demir, F. (1998). *Anayasa Hukukuna Giriş*. 5. Baskı, İzmir : Barış Yayınları.

Denktaş, R. (1996). *Kıbrıs Meselesinde Son Durum*, Lefkoşe: Raif Denktaş Eğitim Vakfı Yayınları.

Doğan, İ. (2016). *Devletler Hukuku*. Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara: Astana Yayınları.

Gözler, K. (2003). *Anayasa Hukukuna Giriş: Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku*. 3.Baskı, Bursa :*Ekin Kitabevi Yayınları*.

Gözübüyük, Ş. (1999). *Anayasa Hukuku*. 8. basım, Ankara : Yayınevi.

Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa Erişim Tarihi: 28.11.2019

Livingston, W. (1956). *Federalism and Constitutional Change*. Oxford: *The Clarendon Press*, 1956.

Pazarıcı, H. (2005). *Uluslararası Hukuk*. Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara: Turhan Kitapevi.

S/RES/649 (1990). [https://undocs.org/S/RES/649\(1990\)](https://undocs.org/S/RES/649(1990)), Erişim Tarihi: 28.11.2019.

S/RES/716 (1991). [https://undocs.org/S/RES/716\(1991\)](https://undocs.org/S/RES/716(1991)), Erişim Tarihi: 28.11.2019.

S/RES/2398 (2018). [https://undocs.org/en/S/RES/2398\(2018\)](https://undocs.org/en/S/RES/2398(2018)), Erişim Tarihi: 27.11.2019.

Sur, M. (2000). Uluslararası Hukukun Esasları. İstanbul: DEÜ Yayınları.

Tamçelik, S. (2010). "Kıbrıs'da Kurulmak İstenen Federal Devletin Temel Unsurları". Stratejik Öngörü, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:15-16, ss.100-118

Tamçelik, S. (2014). "Kıbrıs'ta Kurulmak İstenen Yeni Sistemde 'Geçici Dönem' ile ilgili Düzenlemeler ve Özellikleri", *Akademik Bakış*, C.8, Sayı 15, ss.189-220

Toluner, S. (2000). Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları. İstanbul: *Beta Yayınları*.

Tüzel, S. (1950). Anayasa Hukuku. İzmir: M.E.B. Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu Yayınları, Sayı 22.

Yalçinkaya, A. (1998). "Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Sorunların Genel Çerçevesi", *Türk Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu* (Der. Alaeddin Yalçinkaya), Sakarya Üniversitesi Basımevi, ss. 1-47.

Econder |

International Academic Journal
[Econder], 2019, 3 (2): 187/202

Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan
Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara
Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi

&

Analysis of Relationship Between Profit Share Payment Payments Made By
Participation Banks To Participation Accounts and Interest Rates Applied to
Deposits By Conventional Banks in Turkey

Ümit TURA

Arş. Gör, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Sermaye Piyasaları ve Portföy Yönetimi Bölümü

E-mail: umittura@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-6329-5334

Ferudun KAYA

Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi,

Gerede Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu/Bankacılık ve Finans Bölümü

E-mail: canan.karakas@kocaeli.edu.tr

Orcid ID: 0000-0002-8930-9711

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 04.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Tura, Ü. Kaya, F. (2019). Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi, Econder International Academic Journal, 3 (2), 187-202

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Türkiye’de Katılım Bankaları Tarafından Katılma Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi¹

Öz

Bu çalışmada katılım bankaları tarafından katılım hesaplarına yapılan kar payı ödemeleri ile geleneksel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki ilişkinin analiz edilebilmesi amacıyla Vektör Otoregresyon (VAR) modeli kullanılmıştır. İlk olarak değişkenlerin durağanlığına bakılmış ve ardından değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi yapılmıştır. Daha sonra faiz oranları ile kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Granger Nedensellik Testi ve değişkenlerde meydana gelen şokların, diğer değişkenlerde nasıl bir etki meydana getirdiğini inceleyebilmek amacıyla da Etki Tepki Analizi uygulanmıştır. Granger Nedensellik Testi ile faiz değişkeni kar payı değişkeninin nedeni olarak görülmüş, Etki-tepki ve Varyans Ayırıştırması analizleri sonuçlarından da Granger nedensellik testi sonuçlarına paralel bir sonuç elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Faiz, Mevduat, Katılım Hesabı, Vektör Otoregresif Model, Granger Nedensellik

Analysis of Relationship Between Profit Share Payment Payments Made By Participation Banks To Participation Accounts and Interest Rates Applied to Deposits By Conventional Banks in Turkey

Abstract

In this study, the VAR model was used to analyze the relationship between profit share payment payments made by participation banks to participation accounts and interest rates applied to deposits by conventional banks. First, the stability of the variables was analyzed, and then the Johansen Cointegration Test was performed to see if there was a cointegration relationship between the variables. Then, the Granger Causality Test was conducted to investigate the causality relationship between interest rates and profit share rate and Impulse Response Analysis and variance decomposition were applied in order to investigate what kind of effect the shocks in the variables have on the other variables. With Granger Causality Test, it was determined that the interest variable is the profit share variable and the results of the Impulse response and variance decomposition analyzes are also in line with the results of the Granger causality test.

Keywords: Interest, Deposit, Participation Account, Vector Autoregressive Model, Granger Causality

¹ Bu makale 19-20 Nisan 2018 tarihleri arasında Çorum’da düzenlenen 2. Uluslararası Bankacılık Kongresi adlı etkinlikte sözlü bildiri olarak sunulmuş ve özeti kongre bildiri özet kitabında basılmış “Katılım Bankaları Tarafından Katılım Hesaplarına Uygulanan Kar Payı Ödemeleri ile Geleneksel Bankalar Tarafından Mevduatlara Uygulanan Faiz Oranları Arasındaki İlişkinin Analizi” başlıklı bildirinin tamamlanmış halidir.

Giriş

Ekonominin ve finansal piyasaların en önemli ana aktörü bankaların toplumun tüm kesiminin ihtiyacına cevap verememesi, bankacılık alanında alternatif enstrümanların geliştirilmesi gerekliliğini meydana getirmiştir. 2005 yılı itibariyle 5411 sayılı bankacılık kanunu kapsamına dahil edilen katılım bankaları geleneksel bankalar tarafından mevduatlara verilen faiz oranlarına yakın kar payı ödemeleri nedeniyle tartışmalara konu olmaktadır.

2008 yılında Amerika'da mortgage kriziyle başlayıp dünyaya yayılan küresel finans kriziyle birlikte bankacılık sektöründe uygulanmaya çalışılan yapısal reformların yanında alternatif modeller geliştirilmesi konusu sıklıkla gündeme gelmiştir. Mevcut geleneksel bankacılık sisteminin başta muhafazakar kesim olmak üzere, toplumun tamamının ihtiyacına cevap verememesi yeni modellerin geliştirilmesine neden olmuş ve alternatif bir model olarak görülen katılım bankacılığı sistemi geliştirilmiştir.

Bu çalışmada ekonometrik uygulamalar çerçevesinde uzun yıllardan beri tartışmalara konu olan katılım bankalarının tasarruf sahiplerine yapılan kar payı ödemeleri ile geleneksel tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki ilişki incelenmiştir.

1. Literatür Araştırması

Haron ve Ahmad (2000) tarafından Malezya'da konvansiyonel bankalar tarafından sunulan faiz oranları ile katılım hesaplarının hacminin ölçülmesi için yapılan çalışmada, 01.1984 – 12.1998 arasındaki veriler Adaptive Expectation Modeli yardımıyla kullanılmış olup, konvansiyonel bankalar tarafından sunulmuş olan faiz oranları ile katılım hesaplarının hacmi arasında ters bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaleem ve İsa (2003) yazarlar yapmış oldukları bu çalışmada katılım hesaplarının getirileri ile konvansiyonel mevduat getirileri arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek için Granger nedensellik testini kullanmışlar ve faiz oranları ile katılım hesapları arasında bir nedensellik ilişkisi olduğu, İslami bankaların tarafından dağıtılan kar payı oranlarında faiz oranlarının dikkate alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bacha (2004) yapmış olduğu çalışmada Granger nedensellik testini kullanarak geleneksel ve islami bankaların getirilerini karşılaştırmış ve her iki bankaların 3'er aylık getirileri arasında yakın ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Chong ve Liu (2009) yapmış oldukları çalışmada Granger nedensellik testini uygulamışlar ve İslami mevduatların, geleneksel mevduatlar ile yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca İslami bankaların teorik olarak kar-zarar paylaşımı esasına göre çalışması gerektiği, fakat pratikte ise geleneksel bankalardan çok farklı olmadığı düşüncesini taşımaktadırlar.

Zainol ve Kassim (2010) tarafından faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin İslami bankaların getiri oranına ve aynı zamanda geleneksel ve İslami bankalardaki mevduat miktarına olan etkilerini incelemek amacıyla yapılmış olan bu çalışmada ikili bankacılık sisteminin uygulandığı Malezya gibi bir ülkede İslami bankaların da geleneksel muadili olan bankalara paralel olarak faaliyet gösterdiklerini ileri sürülmektedir. Ayrıca araştırmalarında Granger testi uygulayarak İslami bankaların getiri oranı ile geleneksel bankaların faiz oranları arasında çift yönlü bir nedenselliğin olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çevik ve Serhan (2011) tarafından yapılan bu çalışmada Malezya ve Türkiye’de faaliyet gösteren geleneksel bankalar tarafından uygulanan mevduat oranları ile İslami bankalarca kar-zarar ortaklığı hesaplarına uygulanan kar payı oranları arasındaki ilişki incelenip, İslami bankalarca dağıtılan kar payı oranının geleneksel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranından etkilendiği bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Avcı ve Aktaş (2015) tarafından Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından dağıtılan kar payı oranları ile geleneksel bankalar tarafından verilen faiz oranlarının birbirlerine çok yakın olmasının sebepleri araştırılmış ve faizler ile kar payı oranlarının birbirine çok yakın olmasının nedenin katılım bankalarınca kullanılan fonların çok azının kara ve zarara katılım yöntemine göre kullanılarak, Murabaha (peşin al - vadeli sat) yönteminin daha çok kullanılmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Ata, Buğan ve Çiğdem (2016) geleneksel bankalar tarafından uygulanmakta olan mevduat faiz oranları ile katılım bankalarınca uygulanan kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin varlığın ve yönünün tespit edilebilmesi için 2004 ile 2014 yılları arasındaki aylık ortalama faiz oranları ile aylık ortalama kar payı oranları verileri kullanılarak Granger Nedensellik Testi uygulanmış ve 12

aylık oranlarda çift yönlü, diğer 1,3 ve 6 ay vadeli oranlarda ise tek yönlü nedensellik olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

2. Araştırma

2.1. Veri Seti

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından mudi hesaplarına yapılan kar payı ödemeleri ile konvansiyonel bankalar tarafından açılan mevduatlara uygulanan faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisinin incelenebilmesi için 09.2005 ile 12.2017 tarihleri arasında, ilgili tarihler içerisinde Türkiye’de kesintisiz olarak faaliyet gösteren 3 adet katılım bankası (Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş) tarafından mudilerine aylık olarak yapılan kar payı ödemelerinin ortalamaları ile konvansiyonel bankalar tarafından açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları olmak üzere 2 adet değişken kullanılmıştır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklaması	Verilere Ulaşım	Kullanım Biçimi
KBKP	Katılım bankaları tarafından yapılan kar payı ödemeleri.	Türkiye Katılım Bankaları Birliği	Logaritmik
FAİZ	Bankalarca Açılan Mevduatlara Uygulanan Ağırlıklı Ortalama Faiz Oranları (Stok, %)	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası – Elektronik Veri Dağıtım Sistemi (EDVS)	Logaritmik

Tablo 1’de çalışmada kullanılan değişkenlerin açıklamaları, değişkenlere ait verilerin nereden temin edildiği ve verilerin kullanım biçimi gösterilmiştir.

2.2. Yöntem

Bu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren konvansiyonel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları ile katılım bankaları tarafından katılım hesaplarına yansıtılan kar payı oranlarının analiz edilebilmesi Vektör Otoregresif Modeli (VAR) kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi, faiz oranları ile kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Granger Nedensellik Testi ve değişkenlerde meydana gelen şokların, diğer değişkenlerde nasıl bir etki meydana getirdiğini inceleyebilmek amacıyla da Etki Tepki Analizi uygulanmıştır.

2.3. Ampirik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde, Logaritmik olarak gösterilen katılım bankaları tarafından yapılan kar payı ödemeleri (LKBKP) ile geleneksel bankalar tarafından açılan mevduatlara uygulanan ağırlıklı ortalama faiz oranları (LFAİZ) değişkenlerinin aralarındaki ilişkilerin saptanabilmesi amacıyla yönelik olarak uygulan ekonometrik analizler hakkında bilgilere ve uygulanan bu analizler sonucu ortaya çıkan ampirik bulgulara yer verilmiştir.

Vektör otoregresif modeli (VAR) ve hata düzeltme modellerinin(VEC) kullanıldığı ekonometrik analiz uygulamalarında, kullanılan değişkenlere ilk aşamada birim kök testleri uygulanması gerekmektedir (Yavuz, 2006, s. 164). Granger ve Newbold (1974) yapmış oldukları çalışmada zaman serilerinin durağan olmaması yani birim kök içermesi durumunda yapılan analizlerin tutarsız sonuçlar verebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 2’ de Augmented Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi uygulanarak LKBKP ve LFAİZ değerlerinin ilk önce düzey değerine bakılmış ve bu aşamada verilerin durağan olmadığı yani birim kök içerdiği görüldüğü için serilerin birinci farkı alınmıştır.

Tablo 2: Augmented Dickey Fuller(ADF) Birim Kök Testi Sonuçları (Olasılık Değerleri)

Değişken	Sabitli	Trend Sabitli
LKBKP	0.4460	0.9796
Δ LKBKP	0.0000	0.0001
LFAİZ	0.4278	0.8769
Δ LFAİZ	0.0000	0.0000

Tablo 2’de görüldüğü gibi birinci farkı alındıktan sonra değişkenlerin durağanlaştığı görülmektedir.

Tablo 3’de yine değişkenlerin düzey değerlerine ve daha sonra da birinci dereceden farklarına Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi uygulanmıştır.

Tablo 3: Phillips-Perron (PP) Birim Kök Testi Sonuçları (Olasılık Değerleri)

Değişken	Sabitli	Trend Sabitli
LKBKP	0.3338	0.9822
Δ LKBKP	0.0001	0.0002
LFAİZ	0.5665	0.9301
Δ FAİZ	0.0000	0.0000

Tablo 3’ deki sonuçlar ele alındığında ADF testinde bulunan sonuçlara yakın sonuçların elde edildiği görülmüştür. Yani uygulanan her iki test sonucunda da serilerin düzey değerlerinde durağan olmayıp, birinci dereceden fark alım işlemleri yapıldığında durağanlaştığı görülmektedir.

Makroekonomik zaman serilerinin uygulandığı ampirik çalışmalarda serilerin çoğunlukla durağan olmadığı görülmektedir (Karagöz, 2016, s. 267). Durağan olmayan serileri durağan hale getirebilmek için serilerin farkları alınmaktadır. Fakat fark alma işlemi yapıldığında değişkenler üzerinde daha önceki dönemlerde maruz kalınan şokların etkisinin yok olabileceği gibi, bunun yanı sıra bazı dönemlerde bu şoklar haricinde oluşabilecek uzun vadeli ilişkilerin de yok olmasına neden olabilmektedir. Böylelikle durağan hale getirilen seriler ile kurulan bir regresyonda, tüm uzun dönem bilgilerinin de yok olması sebebiyle seriler arasında uzun dönemde oluşması muhtemel olan denge ilişkisi de zarar görebilmektedir. Ancak eşbütünleşme yaklaşım ile bu fark alma işlemiyle yaşanan bilgi kaybı ve çözümsüzlük önlenmektedir. Eşbütünleşme analizi ile, durağan olmayan iktisadi değişken serilerinin bile durağan bir kombinasyonunun olabileceği, şayet varsa ekonometrik olarak belirlenebileceği ileri sürülmektedir (Tarı, 2016, s. 415)

Tablo 4’ de Johansen Eşbütünleşme Testi’nin uygulanabilmesi için ilk aşama olan gecikme testi ile Ardışık Modifiye LR testi istatistikleri olan LR’nin en yüksek olup, Son Tahmin Hatası (FPE), Akaike Bilgi Ölçütü (AIC), Schwarz Bilgi Ölçütü (SC) ve Hannan-Quinn Bilgi Ölçütü (HQ) değerlerinin en küçük

olduğu gecikme uzunluğu belirlenerek, en uygun gecikme uzunluğu “2” olarak tespit edilmiştir. Veriler aylık olarak kullanıldığı için maksimum gecikme sayısı ise 12 olarak alınmıştır.

Tablo 4: Gecikme Uzunluğu Sonuçları

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	236.4813	NA	0.000109	-3.448254	-3.405421	-3.430847
1	830.5284	1161.886	1.86e-08	-12.12542	-11.99692	-12.07320
2	855.2883	47.69922*	1.37e-08*	-12.43071*	-12.21654*	-12.34368*
3	856.4072	2.122608	1.43e-08	-12.38834	-12.08851	-12.26650
4	859.0542	4.943655	1.46e-08	-12.36844	-11.98294	-12.21179
5	860.2988	2.287934	1.52e-08	-12.32792	-11.85676	-12.13645
6	861.6501	2.444211	1.58e-08	-12.28897	-11.73214	-12.06269
7	862.6370	1.756173	1.65e-08	-12.24466	-11.60216	-11.98357
8	863.5615	1.617885	1.73e-08	-12.19943	-11.47127	-11.90353
9	866.3463	4.791429	1.76e-08	-12.18156	-11.36773	-11.85084
10	867.4327	1.837306	1.84e-08	-12.13872	-11.23922	-11.77318
11	869.8634	4.039290	1.89e-08	-12.11564	-11.13048	-11.71529
12	870.7037	1.371631	1.98e-08	-12.06917	-10.99834	-11.63401

* ölçüt tarafından seçilen gecikme uzunluğu, LR: ardışık modifiye LR testi istatistikleri (Her test% 5 seviyesinde), FPE: Son tahmin hatası, AIC: Akaike bilgi ölçütü, SC: Schwarz bilgi ölçütü, HQ: Hannan-Quinn bilgi ölçütü

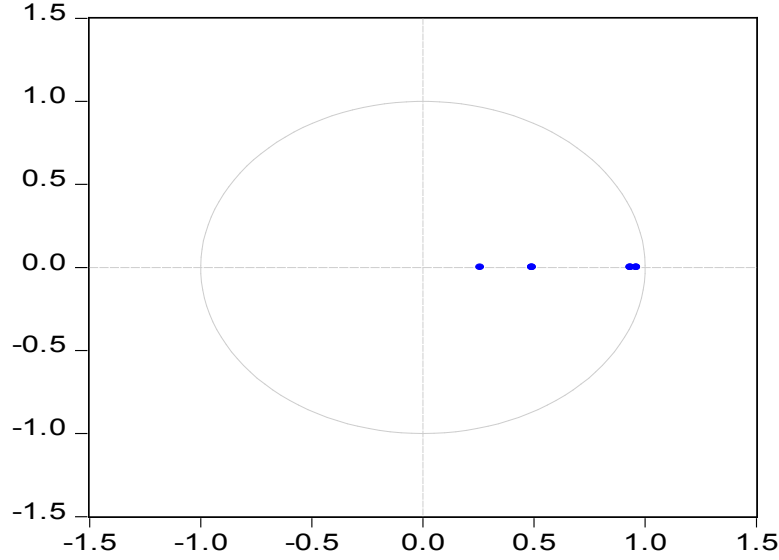
Gecikme uzunluğunun belirlenmesi ile değişkeler arasında uzun dönemde yaşanabilecek bir denge ilişkisinin test edilebilmesi için Johansen Eşbütünleşme Testi yapılmış ve sonuçları Tablo 5’ de verilmiştir.

Tablo 5: Johansen Eşbütünlük Testi

H ₀ Hipotezi	Özdeğer	İz İstatistik	0,05 Kritik Değer	Olasılık**	En Yüksek Özdeğer İstatistik	0,05 Kritik Değer	Olasılık**
Hiç*	0.149545	23.70809	18.39771	0.0082	23.48763	17.14769	0.0052
En Çok1	0.001519	0.220460	3.841466	0.6387	0.220460	3.841466	0.6387

Not: İz Testi ve En Yüksek Özdeğer İstatistik Değerleri 0.05 seviyesinde 1 eşbütünlük denkleminin olduğunu göstermekte, *H₀ Hipotezi %5 önem düzeyinde reddedildiğini göstermekte ve ** MacKinnon-Haug-Michelis (1999) olasılık değerlerini göstermektedir.

Tablo 5'deki sonuçlar dikkate alındığında, Johansen Eşbütünlük Testi ile değişkenler arasında en az bir tane uzun dönemli denge ilişkisi olduğu, görülmektedir.

Şekil 1: AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri

Şekil 1'de de görüldüğü gibi VAR modelinin ait AR Karakteristik Polinomunun Ters Kökleri +1 ile -1 referans aralığında yani çember içinde yer almakta olup VAR modelinin istikrarlı olduğunu göstermektedir.

Tablo 6: Granger Nedensellik Testi Sonuçları

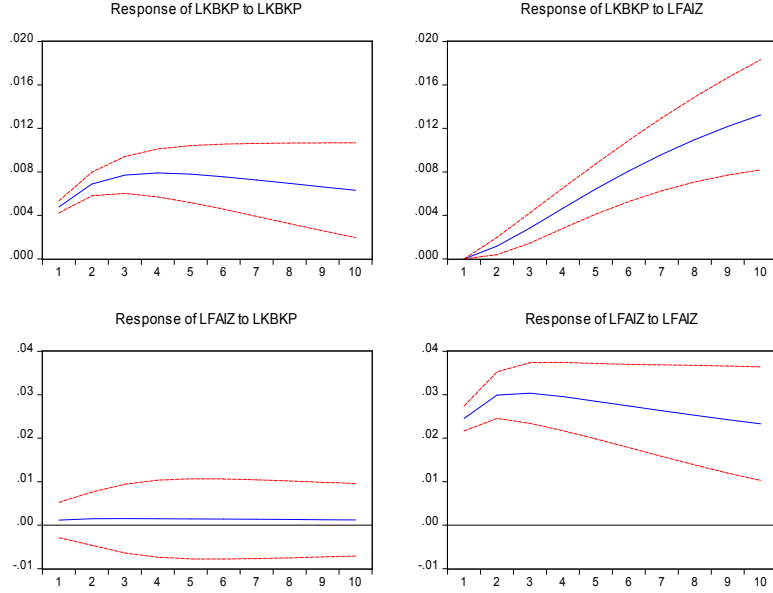
Bağımlı Değişken: LKBKP				
Boş Hipotez	Ki-Kare	Serbestlik Derecesi	Olasılık	Karar
LFAİZ, LKBKP’nin nedeni	34.44591	2	0.0000	Ret
Bağımlı Değişken: LFAİZ				
LKBKP, LFAİZ’nin nedeni	0.001336	2	0.9993	Kabul

Tablo 6’ da görüldüğü gibi, Granger Nedensellik Testi sonucu LKBKP değişkeni bağımlı değişken olarak ele alındığında olasılık değeri 0,05’ den küçük olduğu için H_0 hipotezi reddedilip, H_1 hipotezi kabul edilir. Yani LFAİZ değişkeni LKBKP değişkeninin nedeni olarak görülmektedir. LKBKP değişkeni bağımlı değişken olarak alındığında ise olasılık değeri 0,05’ den büyük olduğu için H_0 hipotezi kabul edilir. Yani LFAİZ değişkeni LKBKP değişkeninin nedeni değildir.

Belli bir denklem sistemi içerisinde bulunan içsel değişkenlerin herbirinin hem kendileri hemde sistem içerisinde bulunan diğer değişkenlerin gecikmeli değerlerinin olduğu eşitlikler sistemi olan Vektör Otoregresif (VAR) modellerinde değişkenler içsel olarak ifade edilse de denklem sisteminde aynı zamanda dışsal değişkenler de yer alabilmektedir (Sevüktekin & Çınar, 2017, s. 495). Var modeli Sims tarafından eş anlamlı modeller belirlenirken değişkenlerin çoğunlukla içsel ve dışsal olarak ayrılması ve aynı zamanda parametreler üzerindeki kısıt koyma keyfiyeti eleştirilmiş ve tüm değişkenler içsel kabul edilerek geliştirilmiştir. Bu modelde parametrelerin doğrudan yorumunda pek bir anlam ifade edilemediği için etki-tepki ve varyans ayrıştırması analiz yöntemleri kullanılarak sonuç elde etmeye çalışılmaktadır. Sims’in öncü olduğu çalışmadan sonra başta makro ekonomi ve finans konuları olmak üzere çok fazla araştırmalarda kullanılmaktadır. (Tarı, 2016, s. 451-453).

Çalışmada kullanılan VAR modelindeki bir değişkenin hata terimlerinde ortaya çıkan şokların diğer değişkenin nasıl tepki verdiğini inceleyebilmek için Etki-Tepki Analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Grafik 1’de gösterilmiştir.

Grafik 1: Değişkenler Arası Tepki Grafiği

Grafik 1’de gösterilen 10 dönemlik bir etki tepki grafiği incelendiğinde LFAİZ değişkeninde meydana gelen bir standart sapmalılık şok karşısında ikinci dönem itibari ile LKBKP değişkeni üzerinde 0,001169 birimlik pozitif bir etki bıraktığı ve söz konusu bu etkinin takip eden dönemlerde artarak 10. dönem sonunda 0,013246 birim seviyesine ulaştığı ve ayrıca LKBKP değişkeninde meydana gelen bir standart sapmalılık şok karşısında ilk dönem itibari ile LFAİZ değişkeninin 0,001176 birimlik pozitif bir tepki gösterdiği ve bu tepkinin takip eden dönemlerde de çok fazla değişikliğe uğramadan 10. dönem sonunda 0,001218 birim seviyesine ulaştığı görülmektedir.

Bir değişkende meydana gelen değişimin yüzdesel olarak ne kadarının kendisinden, ne kadarının diğer değişkenden kaynaklandığını inceleyebilmek amacıyla Tablo 7 ve Tablo 8’ de Varyans Ayrıştırması analizleri yapılmıştır.

Tablo 7: LKBKP Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	LKBKP	LFAİZ
1	0.004773	100.0000	0.000000
2	0.008460	98.08973	1.910273
3	0.011788	93.22151	6.778485
4	0.014930	86.07927	13.92073
5	0.018025	77.73707	22.26293
6	0.021151	69.19867	30.80133
7	0.024337	61.14699	38.85301
8	0.027581	53.92876	46.07124
9	0.030869	47.64940	52.35060
10	0.034178	42.27704	57.72296

Tablo 7’ye göre ilk dönemde LKBKP değişkenin varyansının %100’ü kendisi tarafından açıklanmakta olup, bu oran takip eden dönemlerde giderek azalmakta ve 10. Dönemde bu oran %42 seviyelerine düşmüş olup LKBKP değişkenin varyansı ikinci dönemde %1,91 LFAİZ tarafından açıklanırken, 10. Dönem sonuna gelindiğinde ise yaklaşık %58 oranında açıklanmaktadır. Yani katılım bankaları tarafından dağıtılan kar paylarının faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden önemli ölçüde etkilendiği görülmektedir.

Tablo 8: LFAİZ Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	LKBKP	LFAİZ
1	0.024573	0.229230	99.77077
2	0.038733	0.234506	99.76549
3	0.049229	0.238631	99.76137
4	0.057441	0.241935	99.75807
5	0.064135	0.244655	99.75535
6	0.069752	0.246959	99.75304
7	0.074562	0.248962	99.75104
8	0.078739	0.250740	99.74926
9	0.082406	0.252344	99.74766
10	0.085651	0.253811	99.74619

Tablo 10'a göre ise ilk dönemde LFAİZ değişkeninin varyansının %99,77'si kendisi tarafından açıklanırken yaklaşık %0,23 ü LKBKP değişkeni tarafından açıklanmaktadır. Bu oran takip eden dönemlerde de ciddi bir değişikliğe uğramadan 10. Döneme gelindiğinde %0,25 seviyelerine ulaşmıştır. Yani konvansiyonel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan ortalama faizlerin değişiminde LKBKP değişkeninin önemli bir etkisi görülmemektedir.

3. Sonuç

Değişimlerin hızla yaşandığı günümüz dünyasında ekonomik faaliyetlerin ve finansal piyasaların en önemli aktörlerinden biri olan bankaların toplumun tüm kesiminin ihtiyacına cevap verememesi, bankacılık sektörünün yeni bir boyut kazanmasına neden olmuş ve sektörde belli adımlar atılarak bankacılık alanında alternatif enstrümanlar geliştirilmiş ve yaşanan tüm bu gelişmelerin her geçen gün daha da geliştiği görülmektedir.

Bu çalışmada katılım bankaları tarafından dağıtılan kar payı ödemeleri (LKBKP) ile geleneksel bankalar tarafından mevduatlara uygulanan faiz oranları (LFAİZ) arasındaki ilişkiyi analiz edilebilmek amacıyla 09.2005 – 12.2017 tarihleri arasındaki aylık veriler kullanılarak VAR modeli uygulanmıştır. İlk etapta ADF ve PP birim kök testleri uygulanarak çalışmada

kullanılan değişkenlerin durağanlığına bakılmış ve değişkenlerin düzey değerinde durağan olmadığı, birinci farklarının alındığında ise durağanlaştığı görülmüştür. Daha sonra aynı düzeyde durağan hale gelen bu değişkenler arasında uzun dönemli bir denge, bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığının incelenmesi amacıyla Johansen Eşbütünleşme Testi yapılmış ve değişkenler arası bir eşbütünleşme ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bunun akabinde faiz oranları ile kar payı oranları arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek amacıyla Granger Nedensellik Testi yapılmış LFAİZ değişkeni LKBKP değişkeninin nedeni olarak görülmüş ve bunun ardından yapılan, değişkenlerde meydana gelen şokların, diğer değişkenlerde nasıl bir etki meydana getirdiğini inceleyebilmek amacıyla da Etki Tepki Analizi ve bir değişkende meydana gelen değişimin yüzdesel olarak ne kadarının kendisinden, ne kadarının diğer değişkenden kaynaklandığını inceleyebilmek amacıyla Varyans Ayırıştırması analizleri uygulanmıştır. Etki-tepki ve Varyans Ayırıştırması analizleri sonuçlarından da Granger nedensellik testi sonuçlarına paralel bir sonuç elde edilmiştir.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada Kalem ve İsa (2003), Chong ve Liu (2009), Çevik ve Serhan (2011) ve Ata, Buğan ve Çiğdem (2016) tarafından elde edilen bulgulara benzer sonuçlar elde edilerek, katılım bankaları tarafından ödenen kar payı ödemelerinin faiz oranlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Konuyla ilgili literatür detaylı olarak incelendiğinde, bu durumun katılım bankaları tarafından en yaygın olarak kullanılan murabaha (peşin alış – vadeli satış) yönteminin kullanılması ve kar paylarının da belirlenirken bankacılık sektöründe yaşanan rekabetçi yapıdan kaynaklandığı görülmektedir.

Sektördeki pay oranları incelendiğinde Türkiye’de de 30 yılı aşkın bir geçmişi olan ve 2005 yılı itibarıyla 5411 sayılı bankacılık kanunu kapsamına dâhil edilip banka statüsü kazanan katılım bankaları kamu bankaları tarafından bu yönde atılan adımlar da dâhil olmak üzere sektördeki payının uzun süredir %5 seviyelerinde olduğu görülmektedir.

Kaynakça

Ata, H., Buğan, M. F., & Çiğdem, Ş. (2016). Kar Payı Oranları İle Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 17-28.

Avcı, T., & Aktaş, M. (2015). Katılım Bankalarının Kar Payı Ödemeleri İle Mevduat Bankalarının Faiz Ödemelerinin Birbirlerine Yakın Olmasının Nedenlerinin Araştırılması. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 41-51.

Bacha, O. I. (2004). Dual Banking Systems And Interest Rate Risk for Islamic Banks. *Munich Personal RePEc Archive*.

Chong, B., & Liu, M.-H. (2009). Islamic banking: Interest-free or interest-based? *Pacific-Basin Finance Journal*, 125-144.

Çevik, S., & Charap, J. (2011). The Behavior of Conventional and Islamic Bank Deposit Returns in Malaysia and Turkey. *IMF Working Papers*, 1-23.

Granger, C., & Newbold, P. (1974). Spurious Regressions in Econometrics. *Journal of Econometrics*, 2, 111-120.

Haron, S., & Ahmad, N. (2000). The effects of conventional interest rates and rate of profit on funds deposited with Islamic banking system in Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 1(4), 1-7.

Kaleem, A., & İsa, M. (2003). Causal Relationship Between Islamic And Conventional Banking Instruments In Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 4(4), 1-8.

Karagöz, K. (2016). *Temel Ekonometri*. Bursa: Dora.

Sevüktekin, M., & Çınar, M. (2017). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*. Bursa: Dora.

Tarı, R. (2016). *Ekonometri*. Kocaeli: Küv Yayınları.

Yavuz, N. (2006). Türkiye'de Turizm Gelirlerinin Ekonomik Büyümeye Etkisinin Testi: Yapısal Kırılma ve Nedensellik Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 7(2), 162-171.

Zainol, Z., & Kassim, S. (2010). An Analysis of Islamic Banks’ Exposure to Rate of Return Risk. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 31(1), 59-84. Al-Maany. (2019, 07, 29). <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%85%D8%AD%D9%82/>. <https://www.almaany.com>.

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2019, 3 (2): 203/220

Ar-Ge Çalışmalarının İhracat ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye
Örneği

&

The Effect of Research-Development Expenditures on Export and
Economic Growth: Case of Turkey

Ramazan AVDAR
Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
İktisat ABD, Yüksek Lisans
E-mail: avdar.91@hotmail.com
Orcid ID: 0000-0003-0271-8289

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 26.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Avdar, R. Ar-Ge Çalışmalarının İhracat ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği, Econder International Academic Journal , 3 (2) , 203-220 .

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Ar-Ge Çalışmalarının İhracat ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği

Öz

Küreselleşmenin son derece baş döndürücü bir hızla ivme kazandığı günümüz Global dünyasında ülkeler arası sınırlar bir manada ortadan kalkmış ülkeler ekonomik ve siyasal açıdan birbirlerine daha bağımlı hale gelmişlerdir. Ülkelerin rekabet gücünü artırması, güçlü bir ekonomik büyüme, hızlı ve istikrarlı bir kalkınma meydana getirebilmeleri için ar-ge ve inovasyon konuları son derece büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışmada ülkemizdeki ar-ge çalışmalarının ihracat yani dış ticaret ve ekonomik büyüme üzerine olan etkisi incelenmiştir. Çalışma sayesinde ulaşılan ve ortaya konan veriler eşliğinde ar-ge çalışmaları kalkınmanın lokomotif unsurlarından birisi hatta en önemli olanıdır sonucu rahatlıkla ortaya konmuştur. Bu sonuçlar eşliğinde gelişmiş ülkelerin şuanki konumlarına ar-ge ve inovasyon sayesinde ulaştıkları diğer ülkelerden farklılaşarak teknolojik ve bilimsel yükselişlerini başlattıkları buna bağlı olarak da dünya ekonomisi üzerinde söz sahibi oldukları ortaya çıkarılmıştır. Çalışma sonucunda gelişmekte olan ülkelerin aynı gelişmiş ülkeler gibi inovasyon ve ar-ge'ye yeterli desteği vermeleri sonucunda dünya ekonomisi üzerinde söz sahibi olabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ar-ge, İhracat, Dış ticaret, Ekonomik Büyüme, Küreselleşme, Rekabet, Kalkınma.

The Effect of Research-Development Expenditures on Export and Economic Growth: Case of Turkey

Abstract

In today's global world, where globalization has gained momentum at an extremely dizzying pace, countries that have crossed borders in a sense have become more dependent on each other economically and politically. R & D and innovation issues are of great importance for countries to increase their competitiveness and to achieve strong economic growth and rapid and stable development. In this study conducted the effect of R & D studies on export, foreign trade and economic growth was examined. In the light of the data obtained and presented through the study, R & D studies are easily demonstrated as one of the most important and even the most important elements of development. In the light of these results, it is revealed that developed countries differentiate from the other countries they have reached through their R & D and innovation and have started their technological and scientific rise and have a say on the world economy. As a result of the study, it is concluded that developing countries can have a say on the world economy as they provide sufficient support to innovation and R & D just like developed countries.

Keywords: R_D, Export, Foreign Trade, Economic Growth, Globalization, Competition, Development.

Giriş

Dünyadaki tüm ülkeler için ekonomik büyüme ve gelişmenin uygulanması son derece önemli ve gereklidir. Geliştirilebilir olan ekonomik büyümenin yıllar itibariyle sağlanmış olmasında yenilik son derece önemli itici güç olmuştur. Yenilikler, bilim ve de teknoloji uygulamaları açısından ne derece önemliyse iktisat politika ve uygulamaları bağlamında da o derece önemli bir konuma gelmiştir. Yenilikler iki farklı tarzda elde edilir; İlk olarak firma ya da ulusal arge faaliyetleri neticesinde, ikinci olarak teknoloji üretimi yapan gelişmiş ekonomilerden teknoloji ve yenilik transferi yaparak. Teknolojik yenilikler neticesinde meydana gelen ürün ise yeni ortaya çıkmış bir ürün olabilir veya ortaya çıkarılmış ürünün teknolojik açıdan geliştirilmiş versiyonu olabilmektedir (Korkmaz, 2010: 3320-3330).

Araştırma-Geliştirme aktiviteleri; üretim, iletim ve pazarlamada bilimsel yol ve yöntemler kullanarak işin çok daha az bir maliyete katlanılarak ve çok daha verimli bir biçimde yapılabilmesinin en önemli ve etkili yoludur. Diğer bir ifadeyle bakıldığında Ar-Ge, nitelikli ve nicelikli personel, bilim ve teknolojiyi verimli ve etkili bir şekilde kullanarak şirketlerin ve firmaların yeni ve etkili bilgilere ulaşması, mevcut bilgilerle yeni ürün, araç ve gereçler üretmesi olarak tanımlamak mümkündür (Çankaya, 2003: 143-147).

Dış ticaret açıklarında meydana gelen farkların zaman içinde kapatılabilmesi için eğitim ve öğretime verilen desteğin artması, teknoloji transferi bulunduran doğrudan ya da dolaylı yabancı yatırımların teşviki, kamu kesimi ve özel sektörün Ar-Ge ve inovasyon yatırımlarının özendirilmesi ve gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Göçer, 2013b: 165).

Gelişmekte olan ve gelişmemiş ekonomiler büyük olarak emeğe ve iş gücüne dayanan malları ihraç ederken, teknolojiye, yüksek bilgi, beceri isteyen malları ithal olarak satın almaktadır. Fakat gelişmiş ekonomiler yüksek teknoloji içeren ürünleri ihraç ederken, emek ve iş gücü yoğun olan malları ithal olarak elde etmektedirler. Bu ticaretin sonunda gelişmekte olan ve gelişmemiş ekonomiler fiyat olarak daha yüksek ürünleri satın alırken daha düşük fiyatta ürün sattığından dış ticarete açık vermektedirler bu da bu ülkelerdeki ekonomik dengeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Ar-Ge ve inovasyon çalışmaları, işletmelerin dış ticaretteki rekabet gücünü arttırırken, ülke ekonomilerine yüksek teknoloji isteyen ürünleri, daha düşük fiyatlarla tedarik etme fırsatı sağlamaktadır. Ar-Ge ve inovasyonun bu bağlamda enflasyonu önleme görevi olduğunu öne sürmek mümkündür (Kiper, 2004: 59-112).

Günümüz dünyasında Ar-Ge ve inovasyon çalışmaları dış ticaret performansının, ekonomik büyümenin ve verimliliğin son derece önemli unsuru haline gelmiştir. Teknoloji isteyen yatırımlara gerekli ve yeterli önemi vermeyen ya da veremeyen ülkeler, uluslararası rekabet gücünü zayıflatmakta ve belirli bir süre sonra piyasadan çekilme durumuyla karşılaşmaktadır (Göçer, 2013a: 116-141). Rekabet süreciyle birlikte birçok sektör de öne çıkmıştır. Teknolojiyle beraber bilişim sektörü de son derece önem arz etmiştir. Bu sektörlerinin yanında kimi sektörler öne çıkarken, imalat sanayi gibi sektörlerin ise GSYİH içindeki payı görünür bir şekilde azalacaktır.

Küreselleşme uluslararası serbestleşmeyi beraberinde getirir iken firmaları ve işletmeleri de fiyat ve kalite bakımından rekabet içine sokmuştur. Bu durum da Türkiye'deki sanayi, üretim ve hizmet firmalarını olumlu etkilemiştir. Özellikle bu durum gümrük birliği anlaşmasının imzalanmasından sonra Avrupa pazarlarına mal, hizmet satmak ve ticaret yapmak isteyen yabancı yatırımcıları son derece önemli seviyede özendirmiştir. Bu gelişmeler de doğal olarak ekonomik yatırımlara bir ivme kazandırarak güçlü, etkili bir ekonomik gelişim sürecini başlatmıştır (Özer ve Çiftçi, 2009: 39-49).

İhracata dayalı ekonomi modellerinin ülke ekonomisine faydalı olabilmesi için ekonomik alt yapı yatırımlarının bitmiş olması gerekmektedir. Bunlar gerçekleştirilemezse ithalat ihracattan fazla gerçekleşir ve ülke ekonomisi için olumsuz sonuçlar meydana getirir. Rekabet edebilmek için ürünlerin kaliteli ve son derece uygun fiyatlı olması gerekmektedir (Özer ve Çiftçi, 2009: 39-49). Tüm bunlar neticesinde ekonomik büyümenin belirleyici ve etkili faktörü Ar-Ge, inovasyon ve nitelikli işgücüdür.

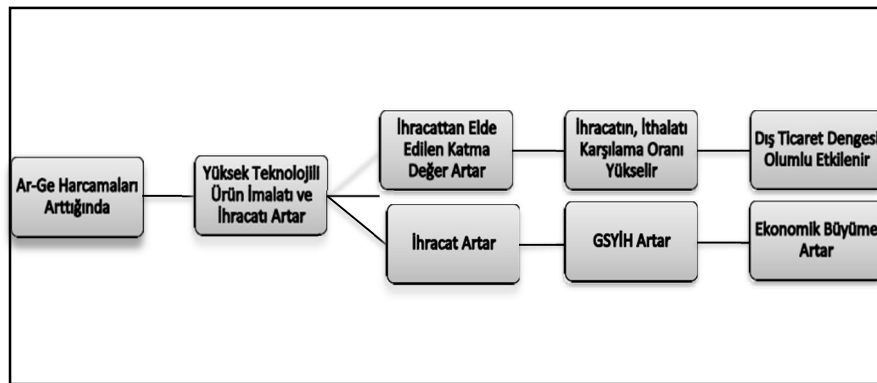
Ortaya çıkan yoğun rekabet içeren süreç zamanla ülke ekonomileri üzerine yansımış ve bu durum neticesinde üretimi sürdüren işletmeler bilgi ekonomisinin parçası olmaya çalışmış, bu işletmelerde ve şirketlerde rakip firmalara üstün gelme arzusunu oluşturmuştur. Bu nedenle ekonomiyle ilgili birimlerin (Ar-Ge) ve inovasyon kavramlarının üstünde yoğunlaşmış olması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Ar-Ge aracılığı ile yeni ve farklı bir ürün ya da yeni bir üretim yolu geliştirilmesi mevcutta bulunan ya da ithal olarak edinilen teknolojinin etkili ve verimli kullanımı içinde bulunulan duruma uydurulması, değişikliğe gidilmesi gibi bölümler teknolojik aktivitelerin tüm alanında son derece büyük bir öneme sahiptir (Saygılı, 2003: 8-11).

Uluslararası ticaretin önündeki tarife ya da kota olarak adlandırılan engellemelerin zamanla giderek azalma eğilimine girmesi ihracatın yani dış ticaretin ekonomik büyüme üzerinde var olan önemini arttırmıştır. Buna binaen özellikle de toplumsal refahın seviyesini arttırmak isteyen gelişmekte olan ekonomiler için ihracatta artışa neden olacak ekonomi politikaları meydana gelmiştir. Bunla beraber teknolojinin taklidi ve kopyalanmasını engellemek üzere fikri düşünce üzerinde mülkiyet haklarının kabul edilmesi ve uygulanması ihracatı, dış ticareti desteklemek için en önemli politikalardan biri haline almıştır. Bir ülkenin ihracatının yani dış ticaretini sürekliliği yeni teknoloji üretim kapasitesinin ve hacminin sürekliliğine bağlıdır (Yıldırım ve Keskinoglu, 2012: 165-180).

Ekonomik büyümenin ve gelişmenin en önemli belirleyicilerinden bir diğeri de bilgidir. Azgelişmişliğin nedenlerinden bazıları finansal ve reel sermaye birikimi kıtlığından ayrı olarak, yerli beşeri sermayenin olmayışı ve teknolojiye ulaşamama gibi sebeplerdir. Ar-Ge harcamaları aynı zamanda bir yatırım niteliğindedir ve öyle ki Ar-Ge yatırımları için yapılan harcamalar yapılan harcama miktarından daha fazla bir getiri sağlayacağından ötürü bu harcamalar yapılmaktadır (Ağır ve Utlu, 2011: 269-280).

Gerek firmalar gerekse bireyler yeni bir buluş yapmaya ve üretmeye kalkıştıklarında ortaya konacak yeni ürününü güvence altına almak isteyeceklerdir. Patentler aynı zamanda yeni bir ürünün de ortaya konduğunun bir göstergesidir. Yapılan birçok çalışmada patentler ile yenilik yani inovasyon arasında pozitif ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır (Mercan, 2011: 27-44). Aşağıda ar-ge harcamalarıyla ihracat ve ekonomik büyümenin arasında var olan ilişki şekille anlatılmıştır.

Şekil 1: Ar Ge Harcamalarının, Ekonomik Büyüme ve Dış Ticaret Dengesi Üzerine Etkisi

Kaynak: (Dam, 2016: 347) makalesinden alınmıştır.

2. Ar-Ge Faaliyetlerinin Önemi, İhracat Ve Ekonomik Büyüme İle İlişkisi

2.1. Ar-Ge Faaliyetlerinin Önemi

Firmalar bakımından teknoloji, firmaların kullanmış olduğu kapital, işgücü ve ara malların etkinliğini olumlu bir oranda etkilemektedir bu nedenle hem işletmeler hem de ülkeler için sürdürülebilir olan bir ekonomik gelişmenin ve ekonomik kalkınma ve yükselmenin önemli noktasını oluşturmaktadır. Teknolojinin, ekonominin en önemli odaklarından biri haline geldiği günümüz dünyasında kullanım alanları kadar teknoloji ve yeniliklerin gelişim ve dönüşüm safhası da çok büyük bir öneme sahiptir (Kaya ve Uğurlu, 2013: 18). 1980'den bugüne kadar ihracat odaklı ekonomik büyüme yöntemi uygulayan Türkiye ekonomisinde rekabet ve küresel ekonomik görünüm veri iken, Türkiye' nin ihracatının mevcutta bulunan yapısı, potansiyeli, ortaya çıkardığı katma değer, yoğunlaşma ve de yayılma değerleri vb. konular, ekonomik hedefleri gerçekleştirebilmek bakımından çok büyük bir öneme sahiptir. Bundan ötürü yoğunlaşma veya yayılma şeklinde meydana gelmesinden ayrı olarak sürdürülebilir olan ihracat artış hedefi, Ar-Ge aktivitelerinin son derece gerekli olduğunu göstermektedir.

Baş döndürücü bir hızla değişen, büyüyen ve gelişen dinamik günümüz dünyasında ülkeler ve işletmeler rekabet ortamlarında geride olmamak ve dahi değişimi ve gelişimi takip edip yakalamak mecburiyetindedir. Gün geçtikçe son derece büyük bir hızla gelişen ve değişen teknolojiye ayak uydurabilmek ve taklit edilmiş olan mevcuttaki teknolojilerden ayrı olarak, uygun ve etkin araştırma teknikleriyle ortada fark yaratacak buluşlar oluşturmak ve mevcutta bulunan teknolojik sistemleri geliştirmek büyük bir gerekliliktir (Kaya ve Uğurlu, 2013: 18). Ar-Ge, bilimin ve teknolojinin gelişmesini ve etkinliğini ortaya koyacak yeni bilgi ve değişimleri sağlamak veya mevcut bilgiler ile yeni ürünleri ve araçları üretmek ortaya koymak, mevcutta bulunan ürün ya da sistemleri geliştirmek amacıyla yapılan düzenli çalışmalardır (Zerenler, 2007: 653-667). Teknolojik bilgi ve birikim Ar-Ge çalışmaları ve araştırmalarının sonucunda meydana gelmekte ve tüm ekonomik sürece dağılmakta ve bu dağılım ekonomik gelişim ve büyümeye de son derece önemli oranlarda katkıda bulunmaktadır.

Ar-Ge çalışmaları, ülkelerin ve işletmelerin gelişen teknolojiyle beraber dünya ekonomik sistemine entegrasyonunda önemli bir rol oynamaktadır (Bezirci,

2012: 15-19). Dünya ekonomisinde bilgi devrine girilmesiyle beraber teknolojik düzeyde yaşanan çok büyük ve hızlı gelişmelere bağlı olarak, bazı dönüşümler meydana gelmektedir. Bunlarda;

- Ülkelerin üretim kapasitelerinde büyüme,
- Bilişim, iletişim ve ulaşım sistemlerinin öne çıkması,
- Bireysel ve de toplumsal ihtiyaçların ve beklentilerin değişmesi,
- Teknolojik değişim ve gelişimleri takip etme gerekliliği ve öneminin artması,
- Son üretilen teknolojiye bağlı üretim yapabilmektir (Güzel, 2009: 29-48).

Ortaya çıkan bu dönüşümün sonucunda ülkeler çok daha fazla araştırma ve geliştirme harcaması yapmaya yönelmişlerdir. Bundan dolayı rekabet üstünlüğünü sağlamak ve ortaya çıkan durumu korumak isteyen işletmeler emek yoğunluğu olan sermayeden teknoloji yoğun olan bir sermayeye yönelmekte ve bu süre içinde Ar-ge aktivitelerine büyük bir önem vermektedirler (Bezirci, 2012: 15-19).

Ar-Ge giderleri ekonomik aktivitelerde bazı avantajlar sağlayarak ekonomik gelişmeye olumlu yönde bir katkıda bulunur.

Buna binaen Ar-Ge çalışmaları sadece üretim artışına ve ekonomik göstergelere değil sosyal gayelerin gerçekleşmesine de çok önemli katkı sunmaktadır.

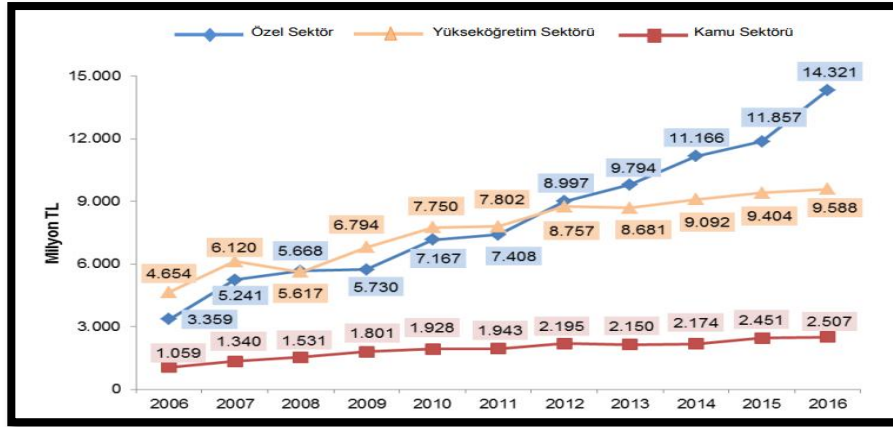
Ekonomik büyüme ile Ar-Ge giderleri arasındaki ilişkiyi ortaya çıkaran bazı araştırmalarda, teknolojik olarak gelişmiş mal ve ürünler üreten ülkelerin, ekonomik rekabette üstünlük sağlayıp, üretim düzeyinde ve üretim kalitesinde de çok daha yüksek oranda başarılı oldukları ortaya çıkmıştır. Ar-Ge' nin, yeni bir buluşun geleneksel rolünün yanında diğer yenilik içeren çalışmalara kaynak olduğu görülmüştür. Bu sebeplerden ötürü Ar-Ge harcamaları ile ekonomik büyümenin arasındaki pozitif yönde var olan ilişki, ülkelerin gelişmişlikleri ve Ar-Ge ' ye ayırdıkları kaynaklara bakılarak da görülebilir (Güzel, 2009: 29-48).

2.2. Türkiye'de Ar-ge ve İhracat Arasındaki İlişkisi

Ar-ge aktiviteleri neticesinde meydana gelen teknolojiler ve yenilikler daha çok da ihracatın üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü İhracat, mal, ürün ve hizmetlerin ülke sınırlarının dışına ücret karşılığı çıkarmak olarak tanımlanabilir. Teknolojinin çok büyük önem kazandığı 1980'li yıllardan başlayarak Ar-Ge ve ihracat ilişkisi tamamı ile birbirinden ayrılmaz ikili haline gelmiştir. Üretimin ve verimliliğin artırılmasıyla alakalı yapılan çalışma ve araştırmaların, yeni pazarlar oluşturmak ve mevcutta bulunan pazarlarda daha çok etkin olabilmek maksadıyla yapılan çalışmaların ve araştırmaların önemi her geçen gün artmaktadır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri üretiminde meydana gelen artış; çıktıları, istihdamı ve ihracat oranını etkiler iken, bu bahsedilen teknolojilerin kullanımı da aynı yönlü olarak verimlilik, rekabet etme ve ekonomik büyümeyi, gelişmeyi de olumlu yönde etkiler (Uçkan, 2006: 23-48). Bir ekonomideki Ar-Ge aktivitelerinin seviyesinin, ülkelerin dış ticaret kapasitesi ve dış ticaret dengesinin oluşması üzerinde son derece etkili ve etkin olacağı düşünülmektedir (Göçer, 2013: 115-140).

Şekil 2: Sektörler Bazında Gerçekleşen Ar-Ge Harcamaları

Kaynak: TÜBİTAK resmi internet sitesinden derlenmiştir.

Bir ülkedeki patent sayısı, o ülkenin inovasyon potansiyelini de ortaya koymaktadır. Bakıldığında patent sayısı miktarı en fazla gelişmiş ekonomilerde rekor düzeydedir bunun en önemli nedeni bu ekonomilerin cazip yaşam ve refah düzeyleri nedeniyle dünyanın dört bir yanından yetişmiş ve kalifiye elemanları kendisine çekmesi olarak söylemek mümkündür. Bu da dolaylı olarak bu ekonomilere bir girdi sağlamaktadır. Bu durum ülkelerin, dış ticaretini yani ihracat oranlarını son derece olumlu yönde etkilemektedir (Kızılkaya vd, 2017: 63-78)

Ülkelerin dış dünyaya dönüklük oranlarında meydana gelen artışlar baktığımızda kaynakların dağılım ve dönüşümünü etkin ve verimlileştirirken, aynı zamanda da dış dünya ile yoğun ticari ilişkilerden ötürü teknolojik düzeylerini buna bağlı olarak bilgi birikimini de o denli yükseltmektedir. Gelişmekteki ülkelerin dengeli ve sürdürülebilir bir ekonomik büyüme ve gelişme oranını sağlayabilmeleri için yeni üretim yolları ve yeni üretim

teknolojilerini kendilerine hızlı ve etkin bir biçimde adapte etmeleri zorunlu bir gerekliliktir. Bu ise ancak ve ancak ihracat ve yabancı yatırım yolu ile olabilmektedir. Gelişmekteki ülkeler, yeni sermayeyi ve ara üretim mallarını kendilerine entegre etmekle beraber üretim kapasitelerinde ve dolayısıyla ihracat oranlarında artışları ortaya koyabilirler. Bu da ar-ge faaliyetleri neticesinde elde edilecek ekonomik durumlardır (Çiftçi, 2008: 167).

2.3. Türkiye’ de Ar-ge ve Ekonomik Büyüme İlişkisi

Ar-Ge’ nin en temel ve en çok öneme sahip özelliği de ekonomik büyümenin ve gelişmenin en temel kaynağının teknolojik gelişme ve ilerleme olduğunu söylemesidir. Ar-Ge aktiviteleri neticesinde meydana gelen yenilik ve icatlar bir yandan da aynı miktarda fiziki ve beşeri sermaye kullanılarak çok daha fazla miktarlarda çıktı elde edilmesine olanak sağlar iken, faktör verimliliklerinde artışa neden olurken diğer bir yandan da ekonomik büyüme ve gelişme üzerinde olumlu neticeler vermektedir. Ar-Ge kaynaklı ekonomik büyüme ve gelişme modellerinde tüketim ve sermaye malları sektörlerinin yanında Ar-Ge alanı ekonominin en önde gelen lokomotif sektörü olarak bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerin ihracat verileri incelendiği zaman yüksek teknoloji gerektiren ürünlerin ihracatta çok önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir (Sungur vd, 2016: 173-192). İleri teknoloji ürünler baktığımız zaman genelde havacılık, tıp, bilimsel alet ve ekipmanlar gibi Ar-Ge yoğunluklu yüksek teknoloji barındıran ürünler olarak değerlendirilmektedir (Kızılkaya vd, 2017: 63-78).

Ülkelerin kişi başı geliri ve ekonomik büyüme arası farklılıkları incelendiğinde bunun temelinde ülkelerin teknoloji altyapısı, doğal kaynakları, beşeri işgücü, ekonomik ve siyasi istikrarının da önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ekonomilerle arasındaki farkı kapatabilmek için teknoloji transferi yapmakta, eğitime ayırdığı payı artırmakta, Ar-Ge harcamalarını arttırmak için teşvikler vermekte, kaynak arayışlarını daha etkin ve verimli bir biçimde yapmaya çalışmaktadırlar (Göçer, 2013: 115-140).

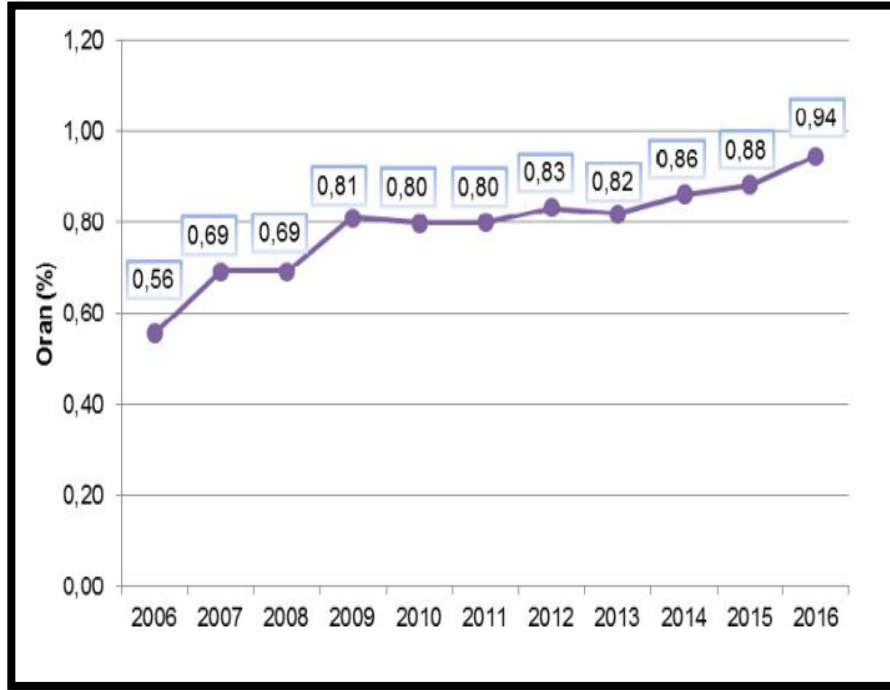
Son dönemde yapılan çalışmalara bakıldığında ise ülkeler arasındaki gelir ve büyüme oranlarındaki farkın kapatılması ve azaltılması için Ar-Ge harcamaların en önemli faktörlerden birisi olduğu tespitine varılmıştır. Ar-Ge harcamaları yüksek teknoloji ihracatını arttırarak GSYİH’ nın artmasında önemli katkı sağlamaktadır (Kılıç vd, 2014: 115-130).

Ekonomik büyümenin uzun vadeli olarak sürdürülebilmesi için ekonomik gelişmişliğinde yakalanması son derece büyük bir öneme sahiptir. Bu durum sadece gelişmiş ülkeler için değil gelişmekte olan ve az gelişmiş ekonomiler

içinde geçerli olmaktadır. Ar-Ge faaliyetlerinin yapılması sadece uzun dönemli olan ekonomik büyümenin sağlanmasında değil aynı anda da sosyo-ekonomik gelişmişlik üzerinde etkili olduğu ve meydana getirdiği dışsallıklar sayesinde ekonomiyi ve büyümeyi pozitif bir yönde etkilediği görülmektedir.

Üründe en azından belli bir süre zarfında tekeli bir etkiye sahip olan bu firmalar üretimlerini birim maliyetlerinin üzerinde fiyatlandırmaları sonucunda Ar-Ge yatırım ve harcamalarını finanse edebilmektedirler. Böylelikle bir ülke kaynaklarını ve gücünü Ar-Ge sektörüne ne ölçekte verimli şekilde dağıtabiliyor ise, o ekonominin teknoloji üretim ve yatırım kapasitesi o ölçekte artmış olacaktır. Ar-Ge alanının son derece etkin ve etkili olduğu ekonomilerde üretim için son derece gerekli olan sermaye mali çeşitliliği fazla bir şekilde artmakta ve bu da doğal olarak verimlilik durumunda ciddi artmalara sebebiyet vermektedir (Çiftçi, 2008: 167).

Şekil 3: Ar-ge harcamaları GSYİH içindeki oranı

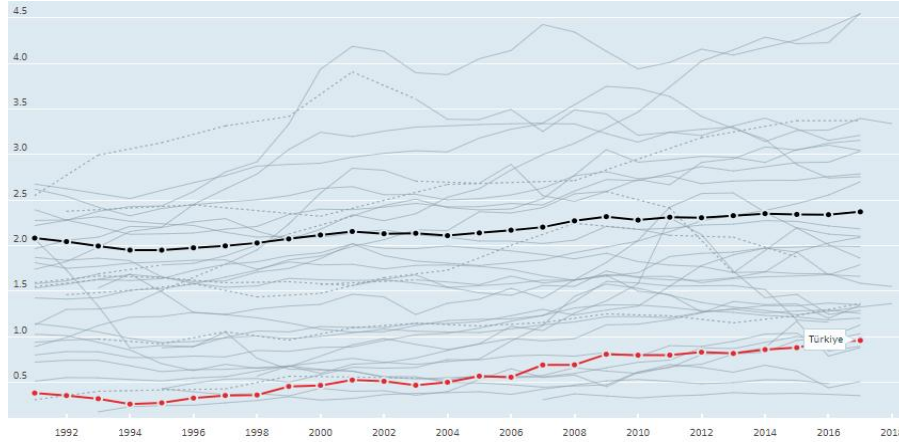

Kaynak: TÜBİTAK resmi internet sitesinden temin edilmiştir.

Teknolojik gelişme ve yenilik faaliyetleri, ekonomik büyüme ve verimlilik artışının güçlü birer göstergesi olmaktadır. Küreselleşme olgusuyla birlikte

lkeler arasındaki rekabetin artması, teknolojik yeniliklerin geliştirilmesini ve de sürekli değişime uyum sağlanması kaçınılmaz bir hale getirmiştir.

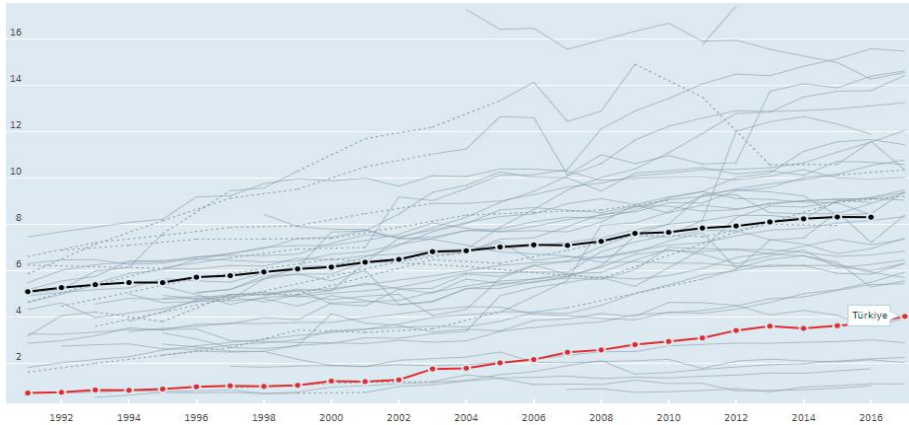
Tablo 1. OECD ve Türkiye Ar-ge GSYİH Oranı

Kaynak: OECD (<https://www.worldbank.org/tr/country/turkey>)

OECD lkelerinin Ar-Ge harcamalarının GSYİH içinde oranı incelediğinde, Türkiye'nin 2006-2015 arası sürekli olarak bir artış trendi gösterdiği fakat buna karşın %2 civarı olan OECD lkeleri ortalamasının yarısından bile düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Türkiye'nin global rekabet etme gücünü koruması ve sürdürülebilir bir büyüme hedefine ulaşabilmesi için OECD ortalamasına yakın bir seviyede Ar-Ge harcaması gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Tüm teşvik ve diğer olgulara karşın yıllar içinde Ar-Ge'ye ayrılan miktarlar ihtiyaç duyulan düzeylere ulaşamamıştır.

Tablo 2. Ar-Ge alışan Kişi Sayısı OECD ve Türkiye

Kaynak: OECD (<https://www.worldbank.org/tr/country/turkey>)

Türkiye Ar-Ge personeli sayılarını içeren Tablo 2 incelediği takdirde, 1991 yılından 2018 'e kadar toplam Ar-Ge personel sayısının üç kat kadar arttığı görülmektedir. Bu derece artmış olmasına karşın, Tablo 1'de görüldüğü gibi GSYİH içinde Ar-Ge payının aynı oranda artmaması Ar-Ge kaynaklarının verimliliğini sağlayan ortamın daha henüz oluşmamış olduğunu bize göstermektedir.

3. Literatür Taraması

Bu çalışmada Ar-ge harcamaları ve dış ticaretle alakalı alanda yapılmış olan açıklayıcı bir şekilde verilmiştir.

YAZAR	YÖNTEM	SONUÇ
Yıldırım ve Keskinoglu	GMM Sistem Tahmini, Wald Testi	Ar-ge ihracatı artırmada en etkili enstrümanlardan biridir.
Kaya ve Uğurlu	Literatür Taraması	Ar-ge harcamaları ihracatı pozitif yönde etkilemektedir.
Göçer	Panel Veri Analizi	Ar-ge harcamaları % 1 artarsa, yüksek teknoloji barındıran ürün ihracatı % 6,5; ekonomik büyüme % 0,43 oranında artış gösterir.
Şimşek ve Kadılar	Birim Kök Testi ve Nedensellik Analizi	Ar-ge harcamaları ihracatı pozitif bir yönde olumlu olarak etkilemektedir.
Özer ve Çiftçi	Panel EKK Yöntemi	Ar-ge harcamalarıyla ihracat arasında pozitif yönde bir ilişki varlığından söz edilebilir.
Yıldırım ve Kesikoglu	Panel Nedensellik Analizi ve GMM	Ar-ge harcamaları yönünden ihracat tarafına tek yönlü bir nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

Güloğlu, Tekin ve Sardoğan	Panel Poisson Regresyon	G-7 ülkelerinde teknolojik ilerlemenin belirleyicileri ar-ge, patent ve yüksek teknoloji ürün ihracatı ticari dışı açıklık ve doğrudan yabancı yatırımlar olduğu tespit edilmiştir.
Saraç	Panel Veri Analizi	Ar-ge harcamaları, ekonomik büyüme ve değişkenler arasında olumlu yönde bir ilişki vardır.
Yaylalı vd.	ADF, eş bütünleşme ve nedensellik testi	Uzun vadede ar-ge harcamaları ve ekonomik büyüme arasında tek yönlü ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Ülkü	Panel Veri Yöntemi	GSYH ile inovasyon arasında pozitif yönlü güçlü bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür.
Korkmaz	ADF ve PP birim kök testi	Ar-ge aktivitelerinin GSYH' ya yönelik nedenselliğin bir sonucudur.
Işık	Granger nedensellik ve Eşbütünleşme testi	Patent harcamalarıyla ekonomik büyümenin arasında var olan tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna varılmıştır.
Dam ve Yıldız	Panel Veri Analizi	21 OECD ülkesinde Ar-Ge yatırımlarının dış ticaret performansına etkisi, 1996-2012 dönemi verileri kullanılarak araştırılmıştır.
Altıntaş ve Mercan	Panel Eşbütünleşme Analizi	Ar-Ge'nin ekonomik büyümeye olan etkileri üretim fonksiyonları yardımı ile 21 OECD ülkesi için 1996-2011 dönemi verileriyle incelenmiştir.
Genç ve Atasoy	Panel Nedensellik Analizi	34 ülke için Ar-Ge harcamalarının ve ekonomik büyümenin arasındaki ilişkileri 1997-2008 dönemi için yıllık verilerle araştırmaktadır.
Ünal ve Seçilmiş	Panel Veri Analizi, Birim Kök Testi	Kârlılığın Ar-Ge aktivitelerine etkisinin tespiti için Gaziantep' de Ar-Ge aktivitelerinde bulunan 29 firmaya ait 2005-2010 verilerini test edilmiştir.

Bu tablo alanda yapılmış çalışmalardan derlenmiştir.

4. Sonuç

Ülkelerin gelişme ve büyümesi için Ar-ge ve de dış ticaret önemi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Özellikle de dış ticarete ihracat yükselmesi rekabeti artırıcı katkı sağlar. İç piyasada ise sürekli ve kaliteli malların üretilmesine yardım ve destek çıkararak piyasaya sürekli bir aktiflik getirir. İhracat, bir ülkeye para ve değerli maden girişi sağlamaktadır. Böylelikle ithalattan daha yüksek oranda ihracat olduğu zaman dış ticaret açığında azalma olur. Bunun yanında ihracatın, ülkeye kazandırdığı döviz girdisi ülkede meydana gelmesi muhtemel döviz kuru ve bunun getirdiği ekonomik şoklara karşı daha çok direnç gösterilmesine de etki eder.

Geleneksel tarzda ihracat yapmak, ülkenin var olan kaynaklarının yok pahasına elden çıkarılmasına ve üretim faktörlerinin de hoyratça israfına yol açmaktadır. Türkiye'nin son 9 yılda milli gelirdeki artış yaklaşık olarak ortalama %6.2, ihracatı da % 10.5 seviyesinde ve Ar-ge harcamaları da %7.3 oranında artmıştır.

Türkiye'nin reel ekonomik büyüme miktarında Ar-ge faaliyetlerinin önemi büyük olacaktır. İhracata dayalı olarak büyüme modeline geçiş içinde Türkiye'nin önündeki en önemli çalışma alanlarından biri de araştırma geliştirme faaliyetlerine daha çok yatırım ve kaynak aktarmak ayrıca özel sektörü bu konuda daha fazla teşvik etmektir. Devamlı ve istikrarlı olması sürdürülebilir ekonomik büyümenin niteliksel dönüşümüne ve ihracat merkezli sanayileşme modeline geçişte uygulanacak olan son derece yerinde ve doğru hamleler Türkiye'nin yakın geleceğine önemli bir yol gösterici olacaktır.

İnovasyon yatırımları ve Ar-ge harcamalarının, ülkelerin var olan ekonomileri için son derece önemli olduğu ve yüksek maliyet gerektiren inovatif faaliyetlerin gelişmekte olan ülke ekonomileri için iktisadi büyümenin ve de kalkınmanın anahtarı olduğu bu çalışmada ortaya konulmuştur. Yapılan çalışmanın eşliğinde, 1991 – 2018 yılları arasında liberalleşen ve gelişen dünya ekonomisinde Türkiye yenilikçi iktisat politikaları ve hedeflerinin, yapısal reform hareketlerinin değerini anlamış ve yapılan patent teşvikleriyle hem ekonomik hem de sosyopolitik alanda pozitif bir ivme kazanmıştır. Özellikle devletin üniversitelerde uygulamaya koyduğu patent teşvikleri Türkiye için yeni dinamik bir alan oluşturmuştur. Yapılan bu teşviklerin de tabanda talep arttırıcı etkileri olduğu sonucuna patent başvuru sayılarındaki artışla ulaşabiliriz. Bununla beraber hedeflenen ekonomik büyüme rakamlarının

yakalanması, Ar-ge yatırımlarının bütçeden daha yüksek pay alabilmesini sağlamıştır. Genel açıdan baktığımızda, uygulamaya konan yenilikçi, üretimi destekleyici, teknoloji üretimi ve gelişmesini sağlayıcı iktisadi politikalar ülkemizde olumlu sonuçlar vermiştir.

Ar-ge ve inovasyon faaliyetlerinin uzun dönemde de Türkiye'nin GSYH'sinde destekleyici ve itici bir etkisi olduğu anlaşılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında, Türkiye'nin önceliklerinden bir tanesi Ar-ge ve inovasyon yatırımlarına önem verilmesidir. Devlet olarak bu yenilik ve buluş faaliyetlerinin desteklenmesi, günümüz teknoloji yoğun dünyasında daha sağlam yerimizi alabilmemiz için teknolojik ilerleme yenilikler desteklenmeli ve bu sayede bu ürünlerin ekonomiye sağlayacağı katma değer ışığında dengeli, sürekli ve sürdürülebilir ekonomik hedefler yakalanmalıdır. Çalışmada ortaya çıkan duruma göre ülkemiz bu alanda son yıllarda hamleler yapmakta ar-ge ve yeniliklerin önemine haiz olduğunu göstermektedir. Bu durum bu şekilde devam ettiği takdirde ülkemizin adeta baş belası konumunda olan cari açık sorununa önemli ölçüde katkı sunacağı ve dış ticaret hacmine olumlu yansıtacağı aşikardır. Önemli olan bu politikaların günlük değil bir devlet politikası olarak uygulanması ve geliştirilmesidir, böylelikle ekonomik büyüme ve gelişmeye katkısı daha fazla olacaktır.

Kaynakça

Ağır H. ve Utlu S. (2011). "AR&GE Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri: OECD Ülkeleri Örneği", *Uluslararası 9. Bilgi Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri*, 2011, 269-280. Bosna Hersek.

Bezirci, M. (2012). Ar-ge teşvikleri (1. Basım). İstanbul: *Beta Yayıncılık*.15-19 İstanbul.

Çankaya, M. 2003, "Araştırma ve Geliştirme Faaliyeti Harcamalarında Vergi Ertelemesi", *E- Yaklaşım Dergisi*, 126, 143-147. Ankara.

Çiftçi, N., (2008). İçsel Büyüme Teorileri Çerçevesinde AR-GE Harcamalarının Dış Ticaret ve Büyüme Üzerine Etkileri. Doktora Tezi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, s. 167, Kütahya.

Dam, M. , (2016) Dış Ticaret ve Ar-ge Yatırımları Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri için Panel Veri Analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, 56: 345-358, Celalabat.

Dam, M. M., & Yıldız, B. (2016). Brics-Tm Ülkelerinde Ar-Ge Ve İnovasyonun Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi* (33), 220-236. Antalya.

Genç, M. C., & Atasoy, Y. (2010). Ar&Ge Harcamaları Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Veri Analizi. *Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi*, V (1), 27-34. İstanbul

Göçer, İ. 2013a, "Teknolojik İlerlemenin Belirleyicileri: NIC Ülkeleri için Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizleri", *Maliye Finans Yazıları*, 100, 116- 141. İstanbul

Göçer, İ. 2013b, "Ar-Ge Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri", *Maliye Dergisi*, 165, Temmuz- Aralık, No: 215-240. Ankara.

Göçer, İ., "AR-GE Harcamalarının Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı, Dış Ticaret Dengesi ve Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri", *Maliye Dergisi*, 2013, S. 165, 215-240. Ankara

Güloğlu, B., Tekin, R.B. and Sardoğan, E. 2012, "Economic Determinants of Technological Progress in G7 Countries: A Re-Examination", *Economics Letters*, 116 (3), 604-608. Usa.

Güzel, S. (2009). Ar-ge harcamaları ve vergi teşvikleri: belirli ülkeler karşısında Türkiye'nin durumu. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4. (2), 29-48. Eskişehir.

Işık, C. (2014). Patent Harcamaları ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Sosyo ekonomi*, 2014-1, 69-86. Ankara.

Kılıç, C., Bayar, Y., & Özekicioğlu, H. (2014). Araştırma Geliştirme Harcamalarının Yüksek Teknoloji Ürün İhracatı Üzerindeki Etkisi: G-8 Ülkeleri İçin Bir Panel Veri Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* (44), 115-130. Kayseri.

Kızılkaya, O., Sofuoğlu, E., ve Ay, A. (2017). Yüksek Teknolojili Ürün İhracatı Üzerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Ve Dışa Açıklığın

Etkisi: Gelişmekte Olan ülkelerde Panel Veri Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 18 (1), 63-78. İstanbul

Kiper, M. 2004, "Teknoloji Transfer Mekanizmaları ve Bu Kapsamda Üniversite Sanayi İşbirliği", *Teknoloji, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği*, 59-122. Ankara.

Korkmaz, S. (2010). Türkiye'de AR-GE Yatırımları ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin VAR Modeli ile Analizi. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 20 (5), 3320-3330. İstanbul.

Mercan, B., Göktaş, D. ve Gömlüksiz, M. (2011). "AR&GE Faaliyetleri ve Girişimcilerin İnovasyon Üzerindeki Etkileri: Patent Verileri Üzerine Bir Uygulama", *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 7(2): 27-44. Bursa.

OECD (2019). <https://www.worldbank.org/tr/country/turkey> (Erişim Tarihi:24.12.2019).

Özer, M., Çiftçi, N., "AR-GE Harcamaları ile İhracat İlişkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 2009, 39-49. Kütahya.

Saraç, T. B. (2009). "Araştırma Geliştirme Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi", *Anadolu International Conference in Economics*, 17-19 Haziran 2009, Eskişehir.

Saygılı, Ş, (2003) "Bilgi Ekonomisine Geçiş Sürecinde Türkiye Ekonomisi'nin Dünyadaki Konumu", *Ekonomik Modeller ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü*. DPT, No. 2675, 2, s.8-11. Ankara.

Şimşek, M., Kadılar, C., (2010) "Türkiye'de Beşeri Sermaye, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Nedensellik Analizi", *Ç.Ü İ.İ.B. F Dergisi*, S. 1, Çorum.

TÜBİTAK (2018)

<https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/289/bty01.pdf> (Erişim tarihi: 13.03.2018)

Uçkan, Ö. (2006), "Bilgi Politikası ve Bilgi Ekonomisi: Verimlilik, İstihdam, Büyüme ve Kalkınma", *Bilgi Dünyası*, 7(1), 23-48. Ankara.

Ülkü, H. 2004, "R&D, Innovation, and Economic Growth: An Empirical Analysis", *IMF Working Paper*, No. 04/185. Washington DC.

Ünal, T. ve Seçilmiş, N. (2014), "Satış Hasılatı Artışında Ar-Ge'nin Rolü ve Kârlılığın Ar-Ge Harcamalarına Etkisi: Gaziantep Örneği", *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 22 Gaziantep.

Zerenler, M., Türker, N. ve Şahin, E. (2007). Küresel teknoloji, araştırma – geliştirme (ar-ge) ve yenilik ilişkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17. 653-667. Konya.Al-Maany. (2019, 07, 29). <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/%D9%85%D8%AD%D9%82/>. <https://www.almaany.com>.

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2019, 3 (2): 221/239

İnsan Robot Etkileşimi Konusunu Kelime Bulutu Analizi ile
Kavramsallaştırma

&

Conceptualization of Human Robot Interaction Through Word Cloud
Analysis

Esra TAŞBAŞ USTAOĞLU

Öğretim Görevlisi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi-Rektörlük

E-mail: esra_tasbas@yahoo.com

Orcid ID: 0000-0003-2751-053X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 22.11.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Taşbaş Ustaoğlu, E. (2019). İnsan Robot Etkileşimi Konusunu Kelime Bulutu Analizi İle Kavramsallaştırma, Econder International Academic Journal , 3 (2) , 221-239 .

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

İnsan Robot Etkileşimi Konusunu Kelime Bulutu Analizi ile Kavramsallaştırma

Öz

İnsan robot etkileşimi bilimsel araştırmalarda, modeller, uygulamalar ve yöntemler üzerine literatüre katkılar sunan bir konudur. Robotik sistemlerin tasarımı için sunulan kılavuzlarda, mekanik kontrol tasarımı için belirlenen kriterler olsa da yazında bu sistemlerin insanlar ile etkileşimi konusunda yol gösterici çalışmalar ile yaygın olarak karşılaşılmamaktadır. İnsan robot etkileşimi konusunda geri bildirimler genellikle kısıtlı bir alandaki deneysel sonuçlardan oluşmaktadır.

Çalışma kapsamında; insan robot etkileşimi konusu ile ilişkilendirilen konuların dağılımını görsel veri analizi ile sunmak amacı ile üniversite kütüphanesi üzerinden literatür taramaları yapılarak anahtar kelimelerinden biri "insan robot etkileşimi" olan yayınlara erişilmiş ve ulaşılan yayınların konularına göre dağılımları çıkarılmıştır. Konulara, wordle yazılımı aracılığı ile kelime bulutu analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz ile insan robot etkileşimi konusunun multidisipliner doğasına göre farklı araştırma alanları ve bilim disiplinlerinin öne çıktığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Robot Etkileşimi, Yapay Zekâ Uygulamaları, Robotik, Robot, Görsel Veri Analizi, Kelime Bulutu Analizi.

Conceptualization Of Human Robot Interaction Through Word Cloud Analysis

Abstract

Human robot interaction is a topic that contributes to the literature on models, applications and methods in scientific research. Although the guidelines provided for the design of robotic systems have criteria for the design of mechanical control, in the literature, guiding studies on the interaction of these systems with humans are not commonly encountered. Feedback on human robot interaction often consists of experimental results in a limited space.

Within the scope of the study; In order to present the distribution of subjects related to human robot interaction with visual data analysis, literature searches were conducted through the university library and publications with keyword "human robot interaction" were accessed and the distribution of the publications were obtained by subject. Word cloud analysis was applied to the subjects via wordle software. As a result of the analysis, it is seen that different research fields and science disciplines come into prominence according to the multidisciplinary nature of human robot interaction.

Keywords: Human Robot Interaction, Artificial Intelligence Applications, Robotics, Robot, Visual Data Analysis, Word Cloud Analysis.

Giriş

Robot sözcüğü, Çek dilinde işçi, köle anlamına gelen "robota" kelimesinden gelmektedir. Robot kavramı, insanların yapabileceği görevleri ve işleri yapabilen makineleri ifade etmektedir. Hızla ilerleyen robotik teknolojiler ile robotların insanların hayatındaki yeri ve önemi artmaktadır. Teknolojik yönelimli hayat biçimlerinin benimsenmesiyle, robotlara olan ilginin daha yoğun olacağı düşünülmektedir. İnsana ait özelliklerin robotlara aktarılması için yapılan çalışmalarda mühendislik uygulamalarının yanı sıra, fizyoloji, psikoloji ve biyoloji bilimlerinden faydalanılmakta, yapay zekâ teknolojileri kullanılmaktadır (Morsünbül, 2018: 428-437).

İnsan robot etkileşimi, çok kapsamlı bir araştırma konusu ve tasarım etkinliğidir. Her yıl yüzlerce yayınla ve çoğu makine mühendisliği, elektrik mühendisliği, bilgisayar bilimleri gibi teknik disiplinlerde birçok profesyonel topluluğun etkinlikleri ile literatür hızla genişlemektedir (Sheridan, 2016:525). 2011 yılında Almanya'da Hannover fuarında lanse edilen Endüstri 4.0 ile birlikte robotlara ve robotik sistemlere olan ilgi artmıştır (Ustaoglu ve Akyol, 2018: 452). Robotik sistemler yetenekleri arttırılabilen sistemlerdir. Sanayide daha çok kullanılan robotik sistemlerin yeteneklerinin arttırılması ile iş süreçlerindeki belirsizlikler azaltılabilmekte, karar verme süreçleri hızlandırılabilir ve verimlilik arttırılabilmektedir (Hancock ve diğerleri, 2011:518). İnsanların çalışmasının tehlikeli olduğu ortamlarda da robotlardan faydalanılmaktadır.

İnsanlar ile robotlar arasındaki etkileşim çok yönlüdür. Son zamanlarda robot teknolojilerinin hızlı ilerlemesi, robotları; evler, okullar, hastaneler ve müzeler gibi günlük ortamlarda insanlar ile doğrudan etkileşime sokmaktadır. Bunun sonucu olarak insanlar ile robotlar arasındaki etkileşim gittikçe artmaya başlamıştır. İnsanlar ile robotların sosyal ve duygusal etkileşim seviyeleri, kişilerin bu yeni robotik teknolojileri benimsemesinde rol oynamaktadır (Young ve diğerleri, 2011:53).

1. Kavramsal Çerçeve

Robot teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte birçok alanda endüstriyel robotlar kullanılmaya başlanmıştır. Bu robotların çoğu, boyama, kaynak, basit montaj işi gibi önceden programlanmış görevlerin yerine getirilmesi için programlanabilir makineler olarak kullanılmış ve insanlardan izole edilmiştir. Ancak robotlar ile insanlar arasında birçok işbirliği türü düşünülebilmektedir. Aktif olarak kullanılan insan-robot koordinasyon sistemlerinin çoğunda robotlar görevlerini yürütmek için bir insan tarafından sisteme uygulanan

kuvvet/momenti temel alarak pasif bir şekilde hareket etmektedirler. Bu sistemler, bir nesnenin kullanımı gibi basit görevleri yerine getirmede etkili olmaktadır (Kosuge ve Hirata, 2004: 8). Robot teknolojilerinin gelişimi, robotların insanlar için yararlı olabileceği alanları arttırmaktadır. Bu alanların çoğunda insanların görevi yönlendirmeleri ve robotlar ile etkileşime girmeleri gerekmektedir. Etkileşim için gereken verilerin bir kısmı sensörler aracılığı ile elde edilmektedir (Goodrich ve Olsen, 2003:3943). Kablosuz iletişim ve elektronik alanındaki son gelişmeler, düşük maliyetli sensör ağlarının geliştirilmesini sağlamıştır (Akyildiz, Sankarasubramaniam ve Cayirci, 2002:102). Sensör ağlarının gelişimi ise robotik alanına katkılar sunmuştur.

Robotik sistemlerin sağlamış olduğu avantajlardan biri simülasyon olanağıdır. Simülatörler, robotik araştırmalarda, yeni kavramların, stratejilerin ve algoritmaların hızlı ve etkin bir şekilde test edilmesine yönelik araçlar olarak kritik bir rol oynamaktadır (Koenig ve Howard, 2004:2149). Bu özelliği ile robotik sistemler hataların azaltılmasını ve güvenlik açıklarının giderilmesini sağlamaktadır. Robotlar, sanayiden ev ya da ofis gibi insan ortamlarına geçtikçe, robotlar ile etkileşime giren insanların güvenliği kilit bir sorun haline gelmektedir. Robotik sistemlerden beklenen, belirsiz bir ortamda ve eğitimsiz kullanıcılarla etkileşime girdiğinde insan güvenliğini sağlamasıdır. Yapısal tasarım yoluyla güvenlik iyileştirmeleri yapılabilmektedir, ancak çevrede beklenmeyen değişikliklere yanıt vermek için çevrimiçi stratejiler gerekmektedir. Etkileşimin güvenliğini ve sezgiselliğini sağlamak için tüm sistem güvenli mekanik tasarım, doğal dil etkileşimi gibi insan dostu ara yüzler ve güvenli planlama ile kontrol stratejilerini içermelidir (Kulić ve Croft, 2006:1). Robotik sistemlerin ve insanların aynı fiziksel alandaki arzulan birlikteliği, aynı çalışma alanını paylaşarak ve fiziksel olarak işbirliği yaparak hem kullanıcının hem de robotun güvenliğinin sağlanmasında çok temel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Haddadin, Albu-Schäffer ve Hirzinger, 2007:217).

Sanayileşmiş ülkelerin yaşlı egemen toplum yapısı, günlük işleri otomatikleştirme isteği, ilgili çalışma alanında yeteri kadar uzman personel bulunmaması ve personel maliyetlerinin yükselmesi gibi nedenlerle uygulama alanları fabrikalardan insan ortamlarına yayılmaktadır. Güvenlik ve güvenilirlik, robotların insan ortamlarına başarılı bir şekilde girmesinin anahtarıdır. İnsanlara fiziksel yardım için robotlar yorgunluğu ve stresi azaltmalı, kuvvet, hız, hassasiyet anlamında insan yeteneklerini arttırmalıdır.

Robotlardan beklenen insanların yaşam kalitelerini arttırmalarıdır (De Santis ve diğerleri, 2008:254). Ortak eylemlerde, işbirliği içinde bulunan tarafların eylemlerini ve niyetlerini karşı tarafa aktarmaları gerekmektedir. Robot insan etkileşimini arttırmak için, insan-insan etkileşimi konusundaki deneylerden edinilen bilgilerin teknik sistemlere aktarımı gerekmektedir. Robot insan etkileşimi hem sosyal hem fizikseldir. İnsanın robotu karmaşık bir görevi çözmesi için kendine yardım etmeyi öğretmesiyle insan ve robot arasındaki etkileşim fiziksel olacaktır. Bu ilişki usta-çırak arasındaki ilişkiye benzemektedir (Huber ve diğerleri, 2008:107). İnsan robot etkileşiminde hem insanların davranışı hem de robotların davranışı hakkında çalışmalar devam etmektedir. Davranış temelli robotik alanında tamamen kurallara dayalı sistemlerin yanı sıra, bulanık mantık tabanlı sistemlerden de faydalanılmaktadır. Robotik sistemler için bulanık mantık tabanlı davranış mimarisinin uyarlamadaki rolü ilgili alanda tartışılan bir konudur. Robotların davranışına ilişkin özerk robot navigasyonu ve kontrolüne yönelik çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Hoffmann, 2003:544).

Robotik ve yapay zekâ alanlarında sosyal robotlar geliştirmeye yönelik birçok araştırma yaklaşımı bulunmaktadır. Sosyal robot, insanlar ile etkileşime giren ve insan toplumuna katılan bir robottur. Sosyal robotlar geliştirmenin en önemli özelliklerinden biri insana yakınlıktır. Sosyal robotların gövdesi ve karmaşık bir mekanizması vardır. Ayrıca duyuşal bilgilere dayanarak özerk davranmaktadırlar. İnsan robot etkileşimi alanında çalışan araştırmacıların büyük bir çoğunluğu robotların hareketlerini değerlendirmekte, robotun teknik özelliklerini ayrıntılı olarak incelememektedir (Kanda, Ishiguro ve Ishida, 2001: 4166).

Robotlar birçok fiziksel form alabilmektedir. İnsanların robotların görünüşüne göre farklı tepkiler gösterdiğini ileri süren çalışmalar bulunmaktadır. Bu bağlamda bir robotun şeklinin ve yapısının sosyal beklentileri belirlediğini söylemek mümkündür (Yanco ve Drury, 2004:2842). Robot tasarımında kavrama ve algılama fonksiyonlarının yerine getirilmesinde kullanılacak mekanik yapı önemlidir. Robotların hareket yeteneği her zaman ölçülememektedir. Endüstriyel robotların başarısını belirlemek için kullanılan tekrarlanabilirlik ve nesnelerin işlenmesi gibi ölçütler vardır. Ancak insanlar ile etkileşimde olan robotlar çevresinden etkilenmektedir. Robotların kendi sistemi ile çevresi arasındaki etkileşimi ölçmek için belirlenmiş somut kriterler yoktur ve ölçütlerin bir kısmı kişisel yorumlara bağlıdır, bu nedenle insansı robotların başarısının belirlenmesi kolay değildir (Şabanoviç ve Yannier, 2003:3). İnsansı robotların baş boyutları ve toplam yüz özellikleri, insanların algılarına etki etmektedir (DiSalvo ve diğerleri, 2002:321). Boyut, güç ve ağırlık

gibi birçok faktör, modüler robotların tasarımını kısıtlamaktadır. Bu faktörleri göz önünde bulundurarak tasarlanan robotlar karmaşık bir mekanik ve elektrik mimarisinin uygulanmasını gerektirmektedir (Wright ve diğerleri, 2007:2609).

İnsansı robotların, diğer robotlara göre farkı insanlar ile etkileşime girmesidir (Rich ve diğerleri, 2010:375). İnsanların sahip oldukları tutumlar ve duygular, robotlara karşı davranışlarını etkilemektedir. Günlük yaşamda insanlar ile iletişim kurabilen robotların birçok alanda kullanılması beklenmektedir. Ancak bazı kişilik özelliklerinin robotları kabul etmekte zorluklar oluşturacağı ile ilgili endişeler vardır. Robotik iletişime yönelik insan görüşlerinin kutuplaşma eğiliminde olduğunu belirten araştırmalar bulunmaktadır (Nomura ve diğerleri, 2008:442). Robotlara kazandırılan insansı özelliklerin artması ile insanların robotlar ile duygusal bağ kurma ve yakınlık kurma isteklerinin artacağını gösteren çalışmalar mevcuttur. İnsanlar ile robotların arasında gelişen ilişkiler için kullanılan lovotiks kavramı Hooman Samani tarafından önerilmiştir. Lovotiks, multidisipliner bir çalışma alanıdır. Lovotiks robotlarının duygusal geçişlerini sağlamak için insana özgü biyolojik hormonlar kullanılmaktadır (Morsünbül, 2018: 428-437). Yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre, insan robot etkileşiminde cinsiyet faktörünün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Yapılan araştırmalar, erkekler ve kadınların aynı kaygı derecelerine ve hatta robotlara karşı aynı olumsuz tutumlara sahip olsalar bile robotlara karşı aynı davranmama ihtimalini ortaya koymaktadır. Ancak genelleme yapılabilecek yeterli çalışma yoktur (Nomura ve diğerleri, 2008:449).

2. Araştırma

2.1. Çalışmanın Amacı

Robotlara olan ilgi ilerleyen teknolojilere ve Endüstri 4.0 gündemine paralel olarak artış göstermektedir. Robotların evlere, işyerlerine, hastanelere, askeri uygulama alanlarına girmesi ile birlikte, insanlar ile robotların etkileşimi artmıştır. Kişiler arasında robotlarla iletişime geçme konusunda derin görüş ayrılıkları olduğunu savunan çalışmalar bulunmaktadır. Robotların endüstride kullanılması ile verimliliğin ve karlılığın artırılması amaçlanmaktadır. Ancak insansı robotlardan beklentiler çok yönlüdür. İnsansı robotların gelişimi, alanda çalışmalar yapan araştırmacılar ve uygulayıcıların robotlardan beklentilerine göre şekillenmektedir. Teknik bilgi, sosyal beklentilere uygun

olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda ilgili konunun teknik ve sosyal boyutlara sahip multidisipliner bir çalışma alanı olduğu söylenebilmektedir.

Çalışma kapsamında, insan-robot etkileşimi alanında yapılmış yayınların odaklandığı noktaları belirlemek amacı ile kelime bulutu analizi yapılmıştır. İlgili konunun birçok bilim dalının ilgi alanına girmesi nedeniyle, bu alanda çalışmalar yapmak isteyen ve robotik alanında uzmanlığı bulunmayan yenilikçi araştırmacılara, konunun odaklandığı noktaları görsel bir biçimde sunmak amaçlanmıştır.

Ayrıca, çalışmada kullanılan yöntem yerli yazında nadiren, yabancı yazında ise sıklıkla kullanılmaktadır. Bu nedenle, yerli yazına katkılar sunan araştırmacılara yöntem hakkında bilgilendirmelerde bulunmak, çalışmanın bir diğer amacı olarak ifade edilebilmektedir.

2.2. Çalışmanın Yöntemi

Kelime bulutları, sık kullanılan kelimelerin genel kompozisyonunun belirli bir bağlamda anlaşılmasını sağlamaktadır ve araştırmacıların verilerden çıkan temaları görsel olarak sunmalarına olanak tanımaktadır (Williams, Parkes ve Davies, 2013: 45). Verileri görselleştirmenin amacı ise estetik açıdan güzel kılmak değil, anlaşılır olmasını sağlamaktır. Görselleştirme, konu ile ilgilenen kişilere hızlı bir bilgilendirme sağlamaktadır (Fronza ve diğerleri, 2013: 57-58). Kelime bulutlarını her geçen gün daha çok kişi kullanmaktadır. Kelime bulutu analizi, bir konu hakkındaki ilişkili kelimelerin sanatsal ve sosyal biçimde ifade edilmesinde başarılı bir yöntemdir (Koh ve diğerleri, 2010: 1991). 2015 yılında yapılan bir çalışmada; kelime bulutlarının öğrencilerin öğrenme becerilerine etkileri ölçülmüş ve kullanılan sözcük bulutlarının öğrenmeye katkı sunduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yıldız, 2015).

Çalışmada kelime bulutu analizi için Wordle uygulaması kullanılmıştır. Söz konusu uygulama, konunun uzmanı olmayan kullanıcılar tarafından da kullanılabilir şekilde tasarlanmış kullanıcı dostu arayüzlere sahiptir (Viegas, Wattenberg ve Feinberg, 2009: 1138). Uygulama klasik bir masaüstü uygulaması olarak çalışmaktadır. IOS ve Windows işletim sistemleri için farklı versiyonları mevcuttur. Wordle uygulamasının kodları IBM'e ait olup, kullanıcılara uygulamanın kaynak kodlarına erişim imkânı sunulmamaktadır. Programın algoritması ve kodları hakkında ayrıntılı bilginin sunulduğu dokümanlar mevcuttur (Feinberg, 2014). Wordle araştırmalar için yardımcı bir araçtır ve bu yöntemin geleneksel içerik analizi yöntemleriyle karşılaştırılabilir bağımsız bir araştırma aracı olarak kullanılması önerilmemektedir (McNaught ve Lam, 2010: 630). Kelime bulutu analizleri ile ilgili olarak gündeme getirilen kaygılar bulunmasına rağmen, Wordle 2008 yılındaki tanıtımından bu yana

birçok kullanıcı tarafından benimsenmiştir. Wordle uygulaması, kelime bulutlarının özelleştirilmesini ve paylaşılabilir duruma getirilmesini sağlamaktadır. Uygulama aracılığı ile elde edilen çıktının estetik hedeflere ulaşması için sözcüklerin eklenmesi, silinmesi veya değiştirilmesini mümkün kılması nedeniyle manipülasyona açık olduğu söylenebilmektedir (Wang ve diğerleri, 2017: 647). Ancak manipülasyonun bireylerin güdüleri doğrultusunda ortaya çıkan bir risk olması nedeni ile tüm istatistik analizler için risk oluşturması olasılığı vardır. Manipulasyon, verinin eldesinden bilginin ortaya çıkması sürecinde her aşamada karşılaşılabilecek bir sorundur.

Çalışma kapsamında, üniversite kütüphanesi üzerinden anahtar kelime ile yayın taramaları yapılarak, ulaşılan yayınlar konularına göre gruplandırılmış ve konuların tekrarlanma sıklıklarına göre Wordle programı aracılığı ile kelime bulutları oluşturulmuştur. Taramalardan elde edilen veriler Wordle programına yüklenmeden önce, kişisel yargılara göre gruplandırmalar yapılmamış, yazar veya yayının yer aldığı dergi tarafından belirtilen konular kullanılmıştır. Tekrarlanan kelimelerin metine dönüştürülmesi için Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Anahtar kelimelere göre ulaşılan konuların sıklıkları tablolar halinde ayrıca sunulmuştur.

2.3. Çalışmanın Bulguları

Çalışma kapsamında öncelikle kullanılan yöntemin akademik yazında yer alma sıklığını ve ilişkilendirildiği konuları belirlemek amacıyla yazında taramalar yapılmıştır. Üniversite kütüphanesi üzerinden “word cloud” anahtar kelimesi ile arama yapılarak, kelime bulutu analizi ile ilgili yayınlara erişim sağlanmıştır. Yabancı akademik yazında “kelime bulutu” anahtar kelimesi ile yer almış yayınların konularına kelime bulutu analizi uygulanarak görselleştirilmesi hedeflenmiştir.

Erişim sağlanan yayınların konuları sıklıklarına göre listelenmiştir. Tablo 1’de akademik yazında kelime bulutu anahtar kelimesi ile yer almış yayınların konuları arasında en sık çalışılan 20 konu listelenmiştir.

Tablo 1. Akademik Yazında Kelime Bulutu Anahtar Kelimesi ile Yer Almış Yayınların Konularının Dağılımı

Konu	Çalışılma Sıklığı
Sosyal Medya	316
Bulut Bilişim	220
Veri Madenciliği	155
Enformasyonun Görselleştirilmesi	155
Büyük Veri	149
Metin Madenciliği	137
Twitter	124
Araştırma	118
Görselleştirme	109
Veri Analizi	103
İçerik Analizi	99
Bilgisayar Yazılımı	98
Nitel Araştırma	95
Eğitim	94
Kelime Bulutu	94
İnternet	92
Makine Öğrenmesi	92
Duyarlılık Analizi	88
Yaşam Bilimleri	86
Enformasyon Teknolojileri	86

Akademik yazında kelime bulutu anahtar kelimesi ile yer almış yayınların konularının arasında ilk sırada sosyal medya yer almaktadır. Sosyal medya konusunu bulut bilişim ve veri madenciliği konuları izlemektedir. Kelime bulutu oluşturmanın amaçlarından biri olarak sunulan enformasyonun görselleştirilmesi konusu ise en çok ilişkilendirilen konulardan biridir. Büyük veri, metin madenciliği, veri analizi ve içerik analizi konularının da kelime bulutu ile sıklıkla ilişkilendirildiği görülmektedir.

Kelime bulutu anahtar kelimesi ile 7.346 adet yayına ulaşılmış ve erişim sağlanan yayınların odaklandığı konular için kelime bulutu oluşturulmuştur. Kelime bulutunun oluşturulmasında en çok ilişkilendirilen ilk 50 konu temel alınmıştır. Konuları oluşturan kelimeler sıklıklarına göre tekrarlanma koşulu ile Microsoft Excel programı kullanılarak metin haline dönüştürülmüştür. Kelimelerin anlam bütünlüğünü ve kullanım kalıplarını bozmamak amacı ile İngilizceden çeviri yapılmamıştır. Wordle programı aracılığı ile oluşturulan kelime bulutu Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Kelime Bulutu Anahtar Kelimesi ile Yayınlanan Yayınların Odaklandığı Konulara İlişkin Kelime Bulutu

Şekil 1’de sosyal, enformasyon, görselleştirme, veri, madencilik, analiz, bulut, bilişim, araştırma, bilim, teknoloji ve bilişim gibi kelimelerin öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, kelime bulutu aracılığı ile yapılan veri

görselleştirmesinin sonucunda öne çıkan kelimelerin, konular ile uyumlu olduğu söylenebilmektedir.

Çalışmada yöntem hakkındaki taramalardan sonra, yine üniversite kütüphanesi (lib.ikc.edu.tr) üzerinden insan robot etkileşimi alanında yapılan çalışmalar taranmış ve erişim sağlanan yayınlarda belirtilmiş olan konu terimleri sıklıklarına göre gruplandırılmıştır. Yayınların konu terimlerinin belirlenmesinde kişisel yargılara göre gruplar oluşturulmamış, yayının yer aldığı derginin ya da çalışmayı yapan kişinin belirtmiş olduğu konu terimleri kullanılmıştır. İnsan robot etkileşimi anahtar kelimesi ile erişim sağlanan yayınların konuları tekrarlanma sıklıkları Tablo 2’de gösterilmiştir. Tablo 2’de 500 kereden daha çok tekrarlanmış konulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Yabancı Akademik Yazında İnsan Robot Etkileşimi Anahtar Kelimesi ile Yer Almış Yayınların Konularının Dağılımı

İlişkilendirilen Konu	Tekrarlanma Sıklığı
İnsan Robot Etkileşimi	10067
Robotik Kontrol Sistemleri	4999
Bilgi İşleme	3737
Robotik	3505
Robot Algılama Sistemleri	2944
Sinyal İşleme	2525
İnsansı Robot	1935
Mobil Robot	1777
İletişim Ağları Ve Yayın Teknolojileri	1581
Kinematik	1498
Bileşen Devreleri Ve Cihaz Sistemleri	1466
Yapay Zeka	1391
İnsan	1373
Servis Robotu	1333
Güç, Enerji Ve Endüstri Uygulamaları	1067
Mühendis	872
Biyomühendislik	845
Kamera	830

Akıllı Robotlar	792
Sosyal Robotlar	789
Makine Öğrenmesi	772
Otomasyon	762
Psikoloji	719
Navigasyon	650
Aktüatör	616
Robot Hareketleri	614
Robot Görüş Sistemleri	578
Güvenlik	574
Fiziksel İnsan Robot Etkileşimi	562
Bilişsel Robot	543
Özellik Çıkarma	538
Sanal Gerçeklik	528
Manipülâtör	513

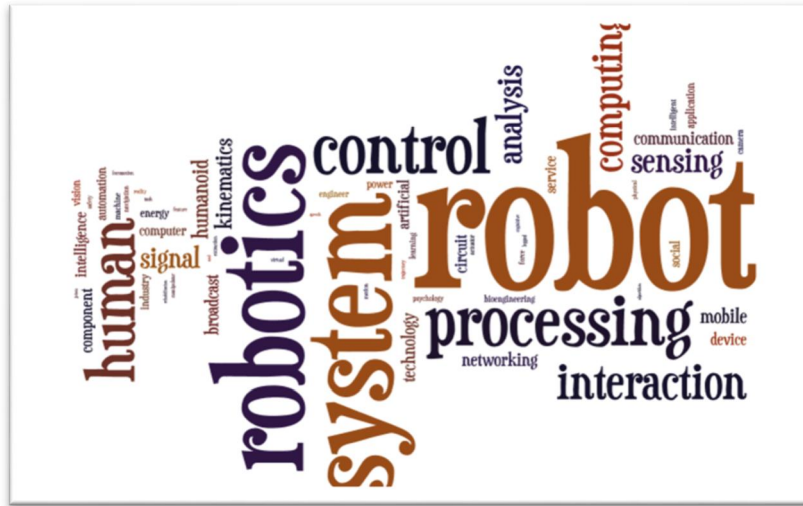
Yabancı yazında insan robot etkileşimi alanında 47.610 adet yayına erişim sağlanmıştır. Anahtar kelimesi insan robot etkileşimi olan yayınların konuları arasında robotik, robotik kontrol sistemleri, robotik algılama sistemleri, sinyal işleme, kinematik ve yapay zeka gibi teknik kavramların öne çıktığı görülmektedir. Elde edilen verilere göre, sosyal ve psikolojik konularında ilgili alan ile ilişkilendirildiği ancak teknik konular kadar yoğun çalışılmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

İnsan robot etkileşimi anahtar kelimesi kullanılarak yayınlanmış yayınların konularına göre kelime bulutu oluşturulmadan önce tekrarlanan kelimeler sıklıklarına göre metin haline dönüştürülmüştür. Kelimelerin tekrarlanma sayıları belirlenerek metin haline dönüştürülmesinde Microsoft Excel programından faydalanılmıştır. Excel üzerinde "yinele" fonksiyonu yardımıyla kelimelerin kullanım sıklıkları kadar metin eldesi sağlanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan örnek excel dokümanlarından biri Şekil 2'de gösterilmiştir.

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N
1	human robot interaction	10067	147	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction
2	robotics control system	4999	73	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system	robotics control system
3	computing processing	3737	55	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing	computing processing
4	robotics	3505	51	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics	robotics
5	human robot interaction	2989	44	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction	human robot interaction
6	robot sensing system	2944	43	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system	robot sensing system
7	signal processing analysis	2525	37	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis	signal processing analysis
8	humanoid robot	1935	28	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot	humanoid robot
9	mobile robot	1777	26	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot	mobile robot
10	communication networking broadcast technok	1581	23	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok	communication networking broadcast technok
11	robot kinematics	1498	22	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics	robot kinematics
12	component circuit device system	1466	21	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system	component circuit device system
13	artificial intelligence	1391	20	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence	artificial intelligence
14	human	1373	20	human	human	human	human	human	human	human	human	human	human	human
15	service robot	1333	19	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot	service robot
16	power energy industry application	1067	16	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application	power energy industry application
17	engineer	872	13	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer	engineer
18	bioengineering	845	12	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering	bioengineering
19	camera	830	12	camera	camera	camera	camera	camera	camera	camera	camera	camera	camera	camera
20	human computer interaction	809	12	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction	human computer interaction
21	intelligent robot	792	12	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot	intelligent robot
22	robot control system	789	12	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system	robot control system
23	social robot	789	12	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot	social robot

Şekil 2. İnsan Robot Etkileşimi İle İlişkilendirilen Konuların Sıklıklarına Göre Metin Elde Edilmesi

Microsoft Excel programı üzerinde metin eldesi aşamasında, konuların ilişkilendirilme sayılarının çokluğu nedeniyle sayılar oranlanmıştır. Yayınların konu terimlerinin görselleştirilmesinde Wordle yazılımı kullanılmıştır. Şekil 3'te "human robot interaction" anahtar kelimesi ile erişim sağlanan yayınların konularına göre oluşturulan kelime bulutu verilmiştir. Kelime bulutu oluşturulurken, kelimelerin anlam bütünlüğünü ve kullanım kalıplarını bozmamak amacı ile İngilizceden çeviri yapılmamıştır.

Şekil 3. "Human Robot Interaction" Anahtar Kelimesi İle Ulaşılan Yayınların Odaklandığı Konulara İlişkin Kelime Bulutu

Yabancı yazında insan robot etkileşimi anahtar kelimesi ile erişim sağlanan yayınlarının konularına göre oluşturulan kelime bulutunda robot, robotik, sistem, etkileşim, insan, kontrol ve analiz gibi kelimelerin öne çıktığı görülmektedir. İnsan robot etkileşimini konu alan yayınlarda ilgili alanın multidisipliner yapısı olduğu belirtilmesine rağmen, teknik konuların öne çıktığı söylenebilmektedir.

Yerli yazında ise insan robot etkileşimi alanında 13 adet yayına erişim sağlanmıştır. Erişim sağlanan yayınların en çok ilişkilendirildiği ilk 10 konu ve sıklıkları Tablo 3'te sunulmuştur.

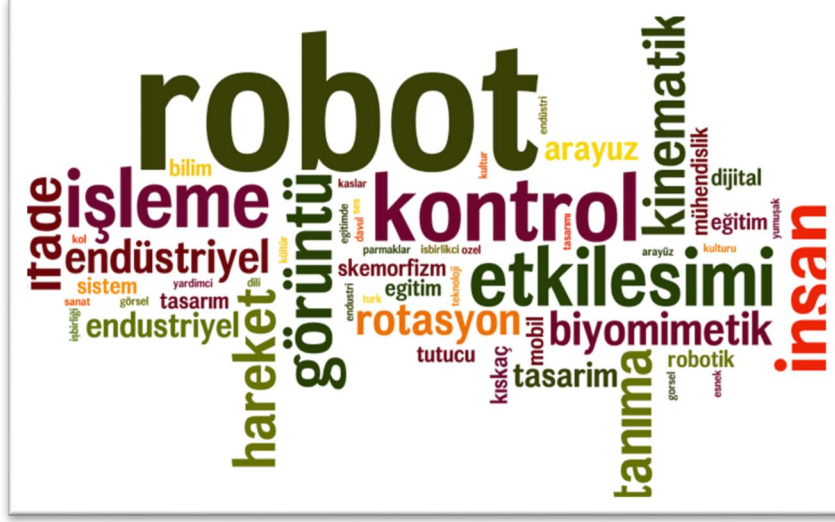
Tablo 3. Yerli Akademik Yazında İnsan Robot Etkileşimi Anahtar Kelimesi İle Yer Almış Yayınların Konularının Dağılımı

İlişkilendirilen Konu	Tekrarlanma Sıklığı
İnsan Robot Etkileşimi	6
Görüntü İşleme	6
Yüz İfade Tanıma	5
Biyomimetik Kontrol	4
Rotasyon Ve Hareket	4
Endüstriyel Robot	3
Eğitim	2
Robot	2
Mühendislik	2
Kısaç Kontrol	2

Yerli yazında, yüz ifadelerini tanıma, görüntü işleme, hareket ve endüstriyel robot gibi teknik konuların öne çıktığı görülmektedir.

Yerli yazın için kelime bulutu oluşturulmasında yabancı yazında kullanılan yöntem tercih edilmiştir. Sonuçların birlikte değerlendirilmesine olanak sağlamak amacıyla aynı süreç yerli yazına uygulanmıştır. Yayınların konu

terimlerinin görselleştirilmesinde Wordle yazılımı kullanılmıştır. Yerli yazın için oluşturulan kelime bulutu Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. "İnsan Robot Etkileşimi" Anahtar Kelimesi İle Ulaşılan Yayınların Odaklandığı Konulara İlişkin Kelime Bulutu

Yerli yazında insan robot etkileşimi anahtar kelimesi ile erişim sağlanan yayınlarının konularına göre oluşturulan kelime bulutunda; robot, kontrol, etkileşim, insan, görüntü, işleme, hareket, rotasyon, ifade, kinematik ve tanıma gibi kelimelerin öne çıktığı görülmektedir.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma üniversite kütüphanesi üzerinden yapılmıştır. Bu nedenle tüm yazına erişim sağlanamamıştır. Çalışmanın üniversite kütüphanesinden erişilebilen yayınlar üzerinden yapılması araştırmanın sınırını oluşturmaktadır.

3. Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışmada, kelime bulutu için kullanılan Wordle uygulamasının ilgililenen konu hakkında öne çıkan kavramları belirlemek için kullanılabilir yardımcı bir araç olduğu sonucuna varılabilmektedir. İnsan robot etkileşimi alanında öne çıkan kavramların robot, robotik, teknoloji, sistem, insan, etkileşim, kontrol, hareket, görüntü ve işleme kavramları olduğunu söylemek mümkündür.

Yazında, insan robot etkileşiminin multidisipliner yapısı nedeniyle, yaşam bilimleri, teknik bilimler ve sosyal bilimler uzmanlarının birlikte çalışması

gerektirdiğini belirten çalışmalar yer almaktadır. Ancak, yapılan taramalar sonucunda ilgili alanda sıklıkla teknik konuların üzerinde durulduğu, biyolojik ve fizyolojik gereklilikler üzerine yeterince yoğunlaşmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir. Göze çarpan bir diğer bulgu ise, insan robot etkileşimi konusunun sosyolojik ve psikolojik boyutlarının yeterince incelenmemiş olmasıdır.

Robotların hayatlarımıza girmesi ile birlikte bu alana olan ilgi artmıştır. Bireyler arasında kutuplaşmalara neden olabileceği öne sürülen robotların oluşturacağı sosyolojik ve psikolojik etkiler henüz aktif olarak incelenmemektedir. Bu bağlamda, toplum bilimleri ve psikoloji alanında çalışmalar yapan bilim insanlarına, konunun sosyal boyutu ile ilgili araştırmalar yapmaları önerilebilmektedir. Ayrıca, robotik alanında çalışan teknik bilimler uzmanlarının, sosyal bilimler uzmanları ile işbirliği yaparak alana katkı sunmaları gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

Akyildiz, I. F., Su, W., Sankarasubramaniam, Y., & Cayirci, E. (2002). A survey on sensor networks. *IEEE Communications magazine*, 40(8), 102-114.

De Santis, A., Siciliano, B., De Luca, A., & Bicchi, A. (2008). An atlas of physical human-robot interaction. *Mechanism and Machine Theory*, 43(3), 253-270.

DiSalvo, C. F., Gemperle, F., Forlizzi, J., & Kiesler, S. (2002, June). All robots are not created equal: the design and perception of humanoid robot heads. In *Proceedings of the 4th conference on Designing interactive systems: processes, practices, methods, and techniques* (pp. 321-326). ACM.

Goodrich, M. A., & Olsen, D. R. (2003, October). Seven principles of efficient human robot interaction. In *SMC'03 Conference Proceedings. 2003 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics. Conference Theme-System Security and Assurance (Cat. No. 03CH37483)* (Vol. 4, pp. 3942-3948). IEEE.

Feinberg, J. (2014). Wordle.

Fronza, I., Janes, A., Sillitti, A., Succi, G., & Trebeschi, S. (2013, May). Cooperation wordle using pre-attentive processing techniques. In *2013 6th International Workshop on Cooperative and Human Aspects of Software Engineering (CHASE)* (pp. 57-64). IEEE.

Haddadin, S., Albu-Schäffer, A., & Hirzinger, G. (2007, June). Safety Evaluation of Physical Human-Robot Interaction via Crash-Testing. In *Robotics: Science and Systems* (Vol. 3, pp. 217-224).

Hancock, P. A., Billings, D. R., Schaefer, K. E., Chen, J. Y., De Visser, E. J., & Parasuraman, R. (2011). A meta-analysis of factors affecting trust in human-robot interaction. *Human factors*, 53(5), 517-527.

Hoffmann, F. (2003, June). An overview on soft computing in behavior based robotics. In *International Fuzzy Systems Association World Congress* (pp. 544-551). Springer, Berlin, Heidelberg.

Huber, M., Rickert, M., Knoll, A., Brandt, T., & Glasauer, S. (2008, August). Human-robot interaction in handing-over tasks. In *RO-MAN 2008-The 17th IEEE International Symposium on Robot and Human Interactive Communication* (pp. 107-112). IEEE.

Kanda, T., Ishiguro, H., & Ishida, T. (2001, May). Psychological analysis on human-robot interaction. In *Proceedings 2001 ICRA. IEEE International Conference on Robotics and Automation (Cat. No. 01CH37164)* (Vol. 4, pp. 4166-4173). IEEE.

Koenig, N., & Howard, A. (2004, September). Design and use paradigms for gazebo, an open-source multi-robot simulator. In *2004 IEEE/RSJ International Conference on Intelligent Robots and Systems (IROS)(IEEE Cat. No. 04CH37566)* (Vol. 3, pp. 2149-2154). IEEE.

Lee, B., Kim, B., & Seo, J. (2010). Maniwordle: Providing flexible control over wordle. *IEEE Transactions on Visualization and Computer Graphics*, 16(6), 1190-1197.

Kosuge, K., & Hirata, Y. (2004, August). Human-robot interaction. In *2004 IEEE International Conference on Robotics and Biomimetics* (pp. 8-11). IEEE.

Kulić, D., & Croft, E. A. (2006). Real-time safety for human–robot interaction. *Robotics and Autonomous Systems*, 54(1), 1-12.

McNaught, C., & Lam, P. (2010). Using Wordle as a supplementary research tool. *The qualitative report*, 15(3), 630-643.

Morsünbül, Ü. (2018). Robotlarla Bağlanma ve Cinsellik: Ruh Sağlığı Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(4), 427-439.

Nomura, T., Kanda, T., Suzuki, T., & Kato, K. (2008). Prediction of human behavior in human–robot interaction using psychological scales for anxiety and negative attitudes toward robots. *IEEE transactions on robotics*, 24(2), 442-451.

Rich, C., Ponsler, B., Holroyd, A., & Sidner, C. L. (2010, March). Recognizing engagement in human-robot interaction. In *2010 5th ACM/IEEE International Conference on Human-Robot Interaction (HRI)* (pp. 375-382). IEEE.

Sheridan, T. B. (2016). Human–robot interaction: status and challenges. *Human factors*, 58(4), 525-532.

Şabanoviç, A., & Yannier, S. (2003). Robotlar: Sosyal etkileşimli makineler. *TÜBİTAK Bilim Teknik Dergisi*.

Ustaoglu, E.T., & Akyol, E.M. (2018). Endüstri 4.0 Çalışmalarının Yerli Ve Yabancı Yazın Açısından Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi: Betimsel Bir Araştırma. *Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 444-453.

Viegas, F. B., Wattenberg, M., & Feinberg, J. (2009). Participatory visualization with wordle. *IEEE transactions on visualization and computer graphics*, 15(6), 1137-1144.

Wang, Y., Chu, X., Bao, C., Zhu, L., Deussen, O., Chen, B., & Sedlmair, M. (2017). Edwordle: Consistency-preserving word cloud editing. *IEEE transactions on visualization and computer graphics*, 24(1), 647-656.

Williams, W., Parkes, E. L., & Davies, P. (2013). Wordle: A method for analysing MBA student induction experience. *The International Journal of Management Education*, 11(1), 44-53.

Wright, C., Johnson, A., Peck, A., McCord, Z., Naaktgeboren, A., Gianfortoni, P., ... & Choset, H. (2007, October). Design of a modular snake robot. In *2007 IEEE/RSJ International Conference on Intelligent Robots and Systems* (pp. 2609-2614). IEEE.

Yanco, H. A., & Drury, J. (2004, October). Classifying human-robot interaction: an updated taxonomy. In *2004 IEEE International Conference on Systems, Man and Cybernetics (IEEE Cat. No. 04CH37583)* (Vol. 3, pp. 2841-2846). IEEE.

Yıldız, D. (2015). *Ortaokul yedinci sınıf İngilizce dersinde okuma öncesi etkinliklerde sözcük bulutu kullanımının kelime öğrenmeye etkisi* (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Young, J. E., Sung, J., Voids, A., Sharlin, E., Igarashi, T., Christensen, H. I., & Grinter, R. E. (2011). Evaluating human-robot interaction. *International Journal of Social Robotics*, 3(1), 53-67.

Econder |

International Academic Journal

[Econder], 2019, 3 (2): 240/251

Ekonomi Güven Endeksi ve Bileşik Göstergeler: Birleşik Krallık Örneği

&

Economic Settlement Index and Compound Indicators: Case of UK

İsmet GÜNEŞ
Dr. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Doktora
E-mail: ismetgunes@windowslive.com
Orcid ID: 0000-0003-2379-087X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 22.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted : 30.12.2019
Yayın Tarihi / Published : 30.12.2019
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atf/Cite as: Güneş. İ. (2019). Ekonomi Güven Endeksi ve Bileşik Göstergeler: Birleşik Krallık Örneği, Econder International Academic Journal , 3 (2) , 240-251 .

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Hayrettin KESGİNGÖZ- Karabuk University, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Ekonomi Güven Endeksi ve Bileşik Göstergeler: Birleşik Krallık Örneği

Öz

Bu çalışma, Avrupa Komisyonu tarafından hesaplanan iktisadi duyarlılık göstergelerinin ve Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü tarafından hesaplanan bileşik öncü göstergelerin oluşumunu incelemektedir. Çalışmanın amacı, bazı ülkeler için Avrupa Komisyonu İktisadi Duyarlılık Göstergelerinin güncel tesadüfi performansını değerlendirmek ve iktisadi eylemlerde döngüleri önceden tahmin edebilecek duyarlılık göstergeleri oluşturma ihtimallerini araştırmaktır. Özel olarak da aşağıdaki konular; Bileşen dizilerinin seçilmesi: ülkeler için standart veya en iyi performans gösteren bileşenler, Bileşen dizilerinin ağırlıklandırılması: bireysel bileşenler veya kümeler için farklı veya eşit ağırlıklar, Döngüsel genişliklerin normalleştirilmesi ve bileşen dizilerinin düzleştirilmesi, Bileşen dizilerinin (hızlı-çok çabuk) ulaşılabilirliği ve revizyonları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Güven Endeksi, İktisadi Yönelim Anketi, Avrupa Komisyonu, Bileşen Dizileri, İktisadi Duyarlılık

Economic Settlement Index and Compound Indicators: Case of UK

Abstract

This study examines the formation of indicators of economic sensitivity calculated by the European Commission and composite leading indicators calculated by the Organization for Economic Development and Cooperation. The aim of the study is to evaluate the current random performance of the European Commission's Economic Sensitivity Indicators for some countries and to investigate the possibility of generating sensitivity indicators that can predict cycles in economic actions. In particular, the following issues were discussed ; Selection of component arrays: standard or best performing components for countries, Weighting of component arrays: different or equal weights for individual components or clusters, Normalization of cyclic amplitudes and flattening of component arrays and Availability of component sequences (fast-to-quick) and revisions.

Keywords: Confidence Index, Business Tendency Survey, European Commission, Component Sequences, Economic Sensitivity

Giriş

Birleşik Krallık ile sınırlandırılan çalışmada İktisadi Yönelim Anketi uygulayan pek çok kuruluş, bir takım anket dizisi seçmekte ve bunları tek bir konjonktürel bileşen veya güven göstergesinde birleştirmektedir. Buradaki amaç, yanlış alarm riskini düşürmek ve konjonktürel göstergeye diğer bileşenlerinden daha iyi öngörü ve takip özellikleri kazandırmaktır.

Tek bir bileşik göstergeyle bir araya getirilmiş bir grup göstergenin, belirli bir zaman dilimi içerisinde diğer bileşenlere kıyasla daha güvenilir olması gerektiği, iş döngüsü ile alakalıdır. Her döngü kendi ünik özelliklere sahiptir ve diğer döngülerle ortak niteliklere sahiptir. Ancak, belirli bir zaman dilimi içindeki tek bir döngüsel dalgalanma, aktivitenin bütününe açıklamaz. Bireysel göstergelerin performansı, belirli döngülerin arkasındaki sebeplere bağlı olacaktır. Bazı göstergeler bir döngüde daha iyi performans gösterecektir. Bu yüzden döngüsel değişimlerin pek çok olası nedeni ve muhtemel bütün göstergeleri bir grup olarak kullanabilmek için işaretler gereklidir.

Bu çalışma, Avrupa Komisyonu tarafından hesaplanan iktisadi duyarlılık göstergelerinin ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü tarafından hesaplanan bileşik öncü göstergelerin oluşumunu incelemektedir. Çalışmanın amacı, bazı ülkeler için Avrupa Komisyonu İktisadi Duyarlılık Göstergelerinin güncel tesadüfi performansını değerlendirmek ve iktisadi eylemlerde döngüleri önceden tahmin edebilecek duyarlılık göstergeleri oluşturma ihtimallerini araştırmaktır.

Bu çalışma Birleşik OECD Bileşik Öncü Göstergeler ile sınırlandırılmıştır. Performanslar, toplam sanayi üretimine karşı hem dönüm noktalarında hem de bütün bir döngü boyunca (çapraz korelasyon), iktisadi aktivitenin bir temsilcisi olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar aynı ülkeler için OECD Bileşik Öncü Göstergelerinin performansları ile karşılaştırılmıştır.

Avrupa komisyonu sisteminde standart bir bileşik dizisi kullanılmaktadır. Bu sizi büyük oranda ticari veya tüketici yönelim anketlerinden alınan niteliksel verilere dayanmaktadır. Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergeleri aşağıdaki bileşen dizilerini bir araya getirir:

- Sanayi güven göstergesi
- İmar güven göstergesi
- Tüketici güven göstergesi
- Hisse değer endeksi

Burada bireysel bileşen dizilerinin döngüsel performansına odaklanmaktadır. Bundaki amaç en iyi öncü özelliğe sahip olan bileşikler ortaya çıkarmaktır. Bu değerlendirmeden elde edilen sonuçlar ülkelere-özel bileşik dizilerinin seçiminde ve alternatif ekonomik duyarlılık göstergeleri oluşturulmasında temel olarak kullanılmıştır. Her ülke için alternatif ekonomik duyarlılık göstergeleri oluşturulmuş ve 4. Bölümde değerlendirilmiştir.

Bileşik dizilerinin ağırlığının etkisi de 4. Bölümde incelenmiştir. Farklı ağırlıklar güncel Avrupa komisyonu sisteminde kullanılmaktadır. Güncel Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergelerinin performansları, bireysel bileşik dizilerinin eşit ağırlığa sahip aynı ekonomik duyarlılık göstergeleri ile kıyaslanarak değerlendirilmiştir.

Avrupa komisyonu sisteminde ülkeler çapında standart bileşik diziler kullanılmaktadır, buna karşın OECD sisteminde her ülke için dönüm noktalarında en iyi öncü performansa sahip diziler mevcuttur. 5. Bölümde OECD Bileşik Öncü Göstergelerinin oluşumu için kullanılan bileşik dizileri araştırılmış ve Avrupa komisyonu sisteminde kullanılan bileşikler ile kıyaslanmıştır.

Bileşik indeks veya güven indeksinin hesaplanması için temel adımlar 6. Bölümde belirtilmiş, OECD ve Avrupa komisyonu tarafından uygulanan metodlardaki farklılıklar tartışılmıştır. Daha özel olarak, güncel Avrupa komisyonu sisteminde kullanılan normalleş(tir)me metodu tartışılmıştır. Bu metot, aydan aya ortalama değişimlerinin eşit olabilmesi için her bileşik serisini standartlaştırmaktadır. Ancak bu metot, önceden hususi bir düzeltme işlemi yapılmadıkça, bileşik indeksin döngüsel hareketlerdeki daha düzensiz dizilere daha az ağırlık vermektedir. Güncel Avrupa komisyonu sisteminde, bileşik dizilerine düzeltme işlemi uygulanmamaktadır ve bileşenlerin hareketli ortalama ile düzeltilmesinin etkisi OECD sisteminde kullanılmaktadır.

Aşırı revizyonların olmaması ve zamanlaması, iyi döngüsel göstergelerin bir gerekliliğidir. Ve bu özellikler de aynı zamanda, bileşik göstergelerin oluşumu için bileşen dizilerinin kümelenmesi ile bağlantılı olarak 6. Bölümde tartışılmıştır. Son olarak, her bölümden ana sonuçlar bir özet halinde sunulmuştur ve daha iyi öncü performanslar sağlayan alternatif ekonomik duyarlılık göstergeleri oluşturma olasılıkları ile ilgili bir sonuç verilmiştir.

1. Alternatif İktisadi Duyarlılık Göstergelerinin Oluşturulması ve Performansı

Bölüm üçte Elde edilen sonuçlar gösteriyor ki, her ülke için en iyi bileşenleri seçerek ve birleştirerek döngüsel performansı geliştirmek mümkündür. alternatif ekonomik duyarlılık göstergelerinin farklı setlerinin tarihsel süreçteki performansı tablo 3 te gösterilmiştir.

Mevcut Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergeleri yukarda da ifade edildiği gibi bileşen serilerinin kümelendirilmesi için farklı ağırlıklar kullanmaktadır. Eğer yalnızca en iyi bileşenler seçilirse ve bir araya getirilirse, o zaman bileşenlere eşit ağırlıklar vermek mantıklı olabilir ve alternatif ekonomik duyarlılık göstergeleri farklı bileşenler için eşit ağırlıklar ile oluşturulur.

Birleşik Krallık: Alternatif İktisadi Duyarlılık Göstergeleri

Birleşik Krallık için değerlendirilen altı alternatif ESI, aşağıdaki bileşenleri içermektedir.

- ESI: Ekonomi Duyarlılık Endeksi
- ICI: Sanayi güven göstergesi
- CCI: Construction güven göstergesi
- SPI: Hisse fiyat endeksi
- CSCI Tüketici güven göstergesi
- EC ESI: Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergeleri

İlk dört alternatif duyarlılık göstergesinin değerlendirmeleri hem 1970-99 hem de 1976-99 döneminde gerçekleştirilir. Bu, sadece hisse fiyat endeksi verileri 1970'e kadar mevcut iken, diğer bileşenler için veriler 1974-1977 arasında başladığı için yapılır. 1976-99 dönemine ait sonuçlar alternatif duyarlılık göstergelerinin performansını daha iyi temsil etmektedir ve aşağıda yorumlanmıştır.

ESI1, mevcut EC ESI ile aynı dört bileşeni içerir, sadece ağırlıklandırma sistemi iki gösterge arasında farklıdır. Bu potansiyel duyarlılık göstergesinin 1977-99 dönemindeki döngüsel performansı, tüm dönüm noktalarında ortalama 3 ay, dip noktalarda ortalama 5 ay ve zirvelerde 1 aydır. Bu performans, tüm dönüm noktalarında ortalama 1 ay lead ile daha rastlantısal bir görünüm sergileyen EC ESI'ye kayıtlı performanstan biraz daha iyidir. EC ESI'de yer alan bileşenlerin üçünün farklı kombinasyonlarına sahip olan iki alternatif duyarlılık göstergesi (ESI2 ve ESI3), ESI1 ile aynı performansı gösterir.

Referans serisine karşı en uzun lead'lere sahip en iyi bileşenlerden sadece ikisi birleştirildiğinde daha da iyi bir performans elde edilir. Bu bileşenlerin farklı kombinasyonları, ESI4, ESI5 ve ESI6 duyarlılık göstergelerine dâhil edilmiştir. En iyi performans, endüstriyel güven göstergesini ve hisse fiyat endeksini içeren ESI5 için kayıtlıdır. Bu gösterge 10 aya yakın tüm dönüm noktalarında ortalama bir lead, dip noktalarda ortalama 11 ay ve zirve noktalarında 7 ayın üzerinde bir kurşun gösterir.

Bu sonuçlar, Birleşik Krallık için mevcut EC ESI'den daha iyi öncü performansa sahip alternatif ESI'lerin yapılabileceğini göstermektedir. Sadece EC ESI'de yer alan bileşenlerin eşit ağırlıklandırma sistemini tanıtarak daha iyi öncü performansa sahip bir gösterge (ESI1) vermiştir. Ancak en iyi performans, üç bileşenden sadece ikisini referans serisine karşı en uzun lead'ler ile birleştirirken elde edilmiştir.

2. Her Ülke İçin Standart Özel Bileşenler Seti

Bileşik bir göstergeye dâhil edilecek bileşen serisinin seçimi için iki farklı strateji kullanılabilir. Ülkeler arasında standart bir gösterge kümesi kullanılabilir veya ülke başına ayrı bir gösterge kümesi kullanılabilir. Ülkeler arasında standart bir gösterge kümesi kullanılması, uluslararası karşılaştırılabilirliği elde etmek için iyi bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, bir ülkede iyi performans gösteren döngüsel göstergeler, ekonomik yapıdaki ve istatistiksel sistemdeki farklılıklar nedeniyle bir başkasında iyi çalışmayabilir.

Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergeleri standart bir gösterge kümesi üzerinden hesaplanır. Bununla birlikte, Bölüm 3'te gösterildiği gibi, EC sisteminde kullanılan standart göstergelerin bazıları tüm ülkelerde eşit derecede işe yaramamıştır ve alternatif ülkeye özgü ESI'ler daha iyi lider performansıyla oluşturulabilir.

OECD CLI, her ülke için ayrı ayrı seçilen öncü göstergelere dayanmaktadır. Bu göstergenin performansı, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergelerinin performansı ile karşılaştırıldı ve sonuçlar OECD CLI'nın lehine sonuçlandı.

3. Birleşik Devletler

Birleşik Krallık için OECD CLI 9 bileşen içermektedir: 6 iş anketi serisi, 2 finansal seri ve dayanıklı tüketim malları tüketimine ilişkin bir seri (kayıtlı otomobiller).

Yalnızca hisse fiyatı endeksi, EC ESI ile ortak olarak kullanılan bir bileşen serisidir. Altı iş anketi serisinin üçü de Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesine dâhil edildi, ancak endüstriyel güven göstergesindeki bileşenler olarak (üretim beklentileri, sipariş defterleri ve mamul stokları). Diğer üç anket serisi ise iş ortamı, ihracat beklentileri ve hammadde stokları beklentileridir. Tüm bu diğer anket göstergeleri endüstriyel güven göstergesine dâhil edilen anket serilerinden daha uzun dönüm noktalarına işaret etmektedir.

Finansal serilerdeki (prime banka bonoları) performans, en yüksek periyodu dönüm noktalarında ortalama 17 ay ile, ardından 9 aylık ortalama ile ihracat geleceğine ilişkin anket serileri olarak kaydeder. Bununla birlikte, anket serisinin ikisi, sipariş defterleri ve mamul stokları dönüm noktalarında rastlantısal davranış sergilemektedir. Bu iki seri, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesi dâhil olmak üzere endüstriyel güven göstergesindeki bileşenlerdir.

OECD CLI, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesi ile karşılaştırıldığında döngüsel dönüm noktalarında biraz daha iyi performans gösterir. Finansal serilerin eklenmesi ve uzun vadeli iş anket serileri bunun arkasındaki ana faktörlerdir. Bununla birlikte, Bölüm 3'te gösterildiği gibi, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesinin performansı, bileşenlerin eşit bir ağırlıklandırma sistemi getirilerek geliştirilebilir ve referans serisine karşı en uzun kablolarla sahip ağaç bileşenlerinden sadece ikisi birleştirildiğinde daha da iyileştirilebilir.

- ICI: Sanayi güven göstergesi
- CCI: Construction güven göstergesi
- SPI: Hisse fiyat endeksi
- CSCI Tüketici güven göstergesi

EC ESI:: Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergeleri her ülke için ayrı ayrı seçilen öncü göstergelere dayanmaktadır. Bu göstergenin performansı, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergelerinin performansı ile karşılaştırıldı ve sonuçlar OECD CLI'nın lehine sonuçlandı.

4. Sonuç

EC Ekonomik Duygu Göstergesi (ESI) standart göstergelere göre hesaplanırken, OECD Kompozit Lider Göstergesi (CLI) her ülke için ayrı ayrı seçilen öncü göstergelere dayanmaktadır. EC ESI'ye kıyasla OECD CLI lehine iki bölümde sunulan sonuçlar ve AB ülkelerindeki tahmin kapasitesini

arttırmak amacıyla EC ESI'nin inşası için alternatif bileşen serisi kombinasyonları, incelenmiştir.

Araştırma her bir ülke için sadece en iyi bileşenleri seçerek ve birleştirerek Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesinin döngüsel performansını iyileştirmenin mümkün olabileceğini göstermektedir. Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesi, bileşen serilerinin toplanması için farklı ağırlıklar kullanır. Bununla birlikte, sadece en iyi bileşenler seçilirse ve birleştirilirse, bileşenlere eşit ağırlıklar verilmesi mantıklı olacaktır ve değerlendirilen alternatif ekonomik duyarlılık göstergeleri farklı bileşenler için eşit ağırlıklarla oluşturulmuştur.

Araştırma sonuçları, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesinin tahmin performansının, yalnızca bu göstergede en uzun önceliğe sahip bileşenlerin birleştirilmesi halinde, Almanya hariç tüm araştırma yapılan ülkelerde geliştirilebileceğini göstermektedir. İtalya örneğinde, hisse fiyat endeksi hariç tutulursa daha iyi bir alternatif ekonomik duyarlılık göstergesi oluşturulabilir. Bu gösterge, referans serileri ile döngüsel bir ilişki göstermez ve bunun ülkeler arasında standart bir bileşen seti kullanma tehlikesi olduğunu gösterir. Birleşik Krallık sonuçları, sadece Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesinde yer alan bileşenlerin eşit ağırlıklandırma sistemini tanıtarak daha iyi öncü performansa sahip alternatif bir ekonomik duyarlılık göstergesi verdiğini göstermektedir.

Bileşik bir göstergeye dâhil edilecek bileşen serisinin seçimi için iki farklı strateji kullanılabilir. Ülkeler arasında standart bir gösterge kümesi kullanılabilir veya ülke başına ayrı bir gösterge kümesi kullanılabilir. Ülkeler arasında standart bir gösterge kümesi kullanılması, uluslararası karşılaştırılabilirliği sağlamak için iyi bir yaklaşımdır. Bununla birlikte, bir ülkede iyi performans gösteren döngüsel göstergeler, ekonomik yapıdaki ve istatistiksel sistemdeki farklılıklar nedeniyle bir başkasında iyi çalışmayabilir.

OECD Kompozit öncü Göstergesi (OECD CLI), her ülke için ayrı ayrı seçilen öncü göstergelere dayanmaktadır. Bu göstergenin performansı, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesinin performansı ile karşılaştırıldı ve sonuçlar OECD CLI'nin lehine sonuçlandı.

OECD CLI oluşturulması için her ülkede kullanılan bileşen serilerini ve döngüsel özelliklerini inceledik. Sonuçlar, OECD CLI'ye finansal göstergelerin dâhil edilmesinin, Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesi ile karşılaştırıldığında bu gösterge için elde edilen daha uzun arkasındaki ana

faktör olduğunu göstermiştir. Birleşik Krallık örneğinde, finansal seri ve uzun vadeli alternatif iş anketi serisinin dâhil edilmesi, OECD CLI'nın Avrupa komisyonu ekonomik duyarlılık göstergesine kıyasla daha iyi performansının arkasındaki ana faktörlerdi.

Bileşik bir endeksin veya bir güven endeksinin hesaplanmasında temel adımlar altıncı bölümde açıklanmıştır ve OECD ve Avrupa Toplulukları Komisyonu (EC) tarafından uygulanan yöntemlerdeki farklılıklar tartışılmıştır. Özellikle, bileşen serilerinin düzgünleştirilmesi, bileşenlerin zamanlaması ve bileşen serilerinde yapılan revizyonlar ve bileşik göstergeler ile ilgili konular incelenmiştir.

OECD sisteminde, bileşen serileri "Döngüsel Baskınlık Ayları" (MCD) hareketli ortalaması ile düzeltilmiştir. Bu prosedür seriler arasında yaklaşık olarak eşit pürüzsüzlük sağlar ve ayrıca her serideki aydan aya değişikliklerin düzensiz hareketlerden ziyade döngüsel olmasından dolayı daha muhtemel olmasını sağlar. Öte yandan, Avrupa komisyonu sisteminde hiçbir komponent serisi düzeltilmemiştir. Bunun etkisi, Almanya dışındaki tüm araştırılan ülkeler için MCD değerini gösteren Ekonomik Duygusal Göstergelere (ESI) yansır (MCD = 1). Bu, yalnızca Almanya için ekonomik duyarlılık göstergesinin döngüsel dönüm noktalarının kolay tanımlanması için yeterince smooth olduğu anlamına gelir.

OECD sisteminde, sadece Birleşik Krallık için CLI, her ay mevcut olan tüm bileşen serileri ile hesaplanmaktadır. Bununla birlikte, Fransa ve Almanya'daki CLI'lerin hesaplanmasında mevcut olan bileşen serilerinin yüzdesi yüzde 80'in üzerinde, ancak İtalya'da yalnızca yüzde 67'dir. İlginç olan, CLI'nin hesaplandığı ay için mevcut olmayan tüm serilerin, ticaret şartları, kayıtlı araçlar ve yeni siparişlerin hacmi gibi niceliksel istatistiksel serilerle ilgili olmasıdır. Öte yandan, tüm finansal ve işletme anketi bileşen serisi, CLI'nin hesaplandığı ay için her zaman kullanılabilir.

EC sisteminin avantajı, tüm bileşenlerin ülkeler arasında bileşik endeksin hesaplanması için her zaman mevcut olmasıdır. Bu, tüm bileşen serilerinin iş anketine ve finansal göstergelere gönderme yaptığı gerçeğiyle açıklanır. Yukarıdaki özete göre, AB Ekonomik Duyarlılık Göstergelerinin her ülkedeki tahmin potansiyelinin nasıl geliştirilebileceği konusunda aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

- Her ülkede sadece en iyi performans gösteren bileşen serisi seçin;

- Parça serilerinin toplanması için eşit bir ağırlıklandırma sistemi kullanın;
- Bileşen serisinin yumuşatılması;
- Daha fazla finansal bileşen tanıtılması.

Kaynakça

Adamowicz, E., S. Dudek and K. Walczyk 2002. The Use of Business Survey Data in Analyses and Short-term Forecasting, The Case of Poland. Presented at the *26th CIRET Conference*, Taipei, October.

Bodo, G., R. Golinelli, and G. Parigi. 2000. Forecasting industrial production in the euro area. *Empirical Economics*, 25(4), pp.541-561.

Candemir, H.B. and H.B. Karabudak. 1994. The Search for a Business and/or Investment Confidence Index in Turkey. Selected Papers submitted to the *21st Ciret Conference 1993* in Stellenbosch, Studien 48.

Cyert, M. R. 1988. The Economic Theory of Organization and the Firm. *New York University Press*.

Dengiz, B., and C. Özcan. 1991. İktisadi Yönelim Anketi'nin Geçerliliğinin İncelenmesi Üzerine Bir Çalışma. *Quarterly Bulletin of CBRT*, 1991/II, pp.183-191.

European Comission 2002. The Joint Harmonised EU Programme of *Business and Consumer Surveys*, User Guide 2002.

Ferenczi, B. and A. Reiff. 2000. The Role of Survey Data in the Forecasting Performance of Composite Leading Indicators - The Case of Hungarian Industrial Production. Submission to the *25th CIRET Conference*, Paris, October.

Gomez, V. and A. Maravall. 1998. Seasonal Adjustment and Signal Extraction in Economic Time Series. Banco de España – *Servicio de Estudios Documento de Trabajo* n.o 0002.

Moser, C.A. and G. Kalton. 1972. Survey Methods in Social Investigation. 2nd edition, *New York, Basic Books*.

Nilsson, R. 1999. Business Tendency Surveys and Cyclical Analysis. *Business Tendency Surveys, Proceedings of the First Joint*

OECD-ADB Workshop, Manila, November. 2000. Confidence Indicators and Composite Indicators. Economic Surveys and Data Analysis, *CIRET*

Conference Proceedings, Paris. 2003. Uses of Economic Indicators for Measuring Economic Trends.

OECD/ESCAP Workshop on Composite Leading Indicators and Business Tendency Surveys, 24-26 February 2003, *Bangkok*.

OECD 1997. Development of Business and Consumer Surveys in Central and Eastern Europe, Summary of Workshops 1991-1996. *Transition Economies Division Statistics Directorate*, Paris, February.

2000. Cyclical Analysis and Composite Indicators System User Guide, *Paris*.

2002. Economic Surveys and Data Analysis. CIRET Conference Proceedings, Paris 2000.

2003. *Business Tendency Surveys: A Handbook*.

Oral, E. 2002. Inflation Expectations on the Basis of Qualitative Surveys. Presented at the 26th CIRET Conference, Taipei, October.

Özdamar, K. 1997. Paket programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, *Anadolu Üniversitesi, Fen Fakültesi Yayınları*.

Pellissier, G.M. 2002. Measuring Business Confidence in South Africa. Presented at the 26th CIRET Conference, Taipei, October.

Sutanto, A. 1999. Business Confidence Index, Consumer Confidence Index and Index of Leading Indicators: An Experiment for Indonesia. Business Tendency Surveys, Proceedings of the First Joint OECD-ADB Workshop, Manila, November.

Yew-Kuang, N. 1992. Business confidence and depression prevention: A Meso-economic Perspective. *American Economic Review* , 82(2), pp.379-385.

Yayın Esasları/Writing and Publishing Policies

Econder Uluslararası Akademik Dergisi (Econder) sosyal bilimler (Ekonomi ve İşletme) alanlarında yapılmış telif ve tercüme makale, metin neşri ve tercüme; sempozyum, seminer, konferans, panel gibi bilimsel etkinlik tanıtım ve değerlendirmeleri deneysel, betimsel ve kuramsal çalışmalar; model önerileri, vb. yazılar yayınlanmaktadır.

Dergiye gönderilen makaleler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayımına karar verilmemiş olmalıdır.

Derginin yazı dili Türkçe olmakla beraber yabancı dilde yazılar da yayınlanabilir.

Econder Uluslararası Akademik Dergisi Haziran ve Aralık dilimlerinde olmak üzere yılda 2 (iki) sayı yayınlanmaktadır.

Yazıların Değerlendirilmesi

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar amaç, kapsam, içerik, yöntem, yazım kurallarına uygunluk açılarından yayın kurulunca incelenir. Çalışmalar intihal taramasından geçirilir. Uygun bulunan yazılar bilimsel yetkinlikleri açısından değerlendirilmek üzere alanında uzman iki hakeme gönderilir. Hakem raporlarının olumlu olması durumunda çalışma Editör incelemesinden sonra yayınlanır; hakemlerden birinin olumsuz rapor vermesi durumunda yazının yayınlanmasına Editör veya Yayın Kurulu karar verir. Yayınlanma onayı alınan çalışma, yayın sırasına alınır. Hakem raporları gizlidir. Yazar(lar)a çalışmalarıyla ilgili dönem içerisinde cevap verilir.

Yazarlar, yayın kurulu ve hakemlerin raporlarını dikkate almak zorundadırlar. Yayınlanan yazıların bilimsel ve yasal açıdan sorumluluğu yazarına aittir. Yayın kurulu gönderilen yazıyı yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez. Yazarların yayınlanan yazıları yayın kurulu kararı doğrultusunda yayından kaldırılabilir. Yayınlanan yazılar Yayın Kurulu Kararı dışında geri çekilemez. Yazarlara telif ücreti ödenmez.

Yayınlanmış yazıların her türlü hakkı Econder Uluslararası Akademik Dergisi'ne aittir. Dergide yayınlanmış yazılardan kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Dergiye Yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, öncelikle Editör, Editör Yardımcısı ve Yayın Kurulunca incelenir. Sonrasında Hakemlere yönlendirilir. Hakemler 7 (Yedi) gün içerisinde Hakemliği kabul ettiklerini beyan eder. Hakemlerin gönderilen yazıları değerlendirme süresi 30 gündür. İncelenen çalışmaların kesinlikle derginin yayın politikasına uygun olması gerekmektedir. Hakemler ve Editör tarafından yayınlanması kabul gören çalışmalar ise dergide yer alır.

Yazım Kuralları

Econder Uluslararası Akademik Dergisi Yazım Kuralları [ISSN: 2602-3806]

Dergiye gönderilen makaleler daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış ve yayımına karar verilmemiş olmalıdır.

1. Başlık: Makalenin İçeriği ile uyumlu, içeriği en iyi ifade eden bir başlık olmalı ve koyu harflerle 12 Punto Palatino Linotype Her Sözcüğü Büyük Harfle yazılmalıdır. Makalenin başlığı,

en fazla 10-12 kelime arasında olmalıdır.

2. Yazar adı ve kurum bilgileri: Sisteme yüklenecek olan çalışma hakemlere gideceğinden dolayı yazar ad ve kurum bilgileri yazılmamalıdır. Yazı yayınlanması için onay aldıktan sonra şekliyle yüklenmeden önce Ad-Soyad, Kurum Bilgileri (TR&ENG), email ve Orcid ID şablonunda belirtildiği üzere yazılmalıdır.

3. Öz: Makalenin başında, konuyu kısa ve öz biçimde ifade eden ve en az 100, en fazla 150 kelimeden oluşan Türkçe-İngilizce özet bulunmalıdır. Öz içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir.

4. Anahtar Kelimeler: Özün altında, en az 5, en çok 8 sözcükten oluşan anahtar kelimeler mutlaka verilmelidir. Anahtar kelimelerin Her Sözcüğü Büyük Harfle yazılmalıdır ve aralarında virgül kullanılmalıdır.

5. Ana Metin: Gönderilen yazılar resim, şekil, harita vb. ekleri de dâhil olmak üzere 35 dergi sayfasını (8,000 sözcük) aşmamalıdır. Dergiye gönderilecek yazılar A4 boyutlarında beyaz kâğıda üst, alt, sağ 4 cm ve sol taraflardan 5 cm boşluk bırakılarak "en az, 12nk" satır aralıklı, iki yana dayalı, satır sonu tirelemesiz ve 10 punto "Palatino Linotype" yazı karakteri kullanılarak yazılmalıdır. (Detaylı ve görsel bilgi için mizanpaj sayfasındaki "dergi sayfa düzeni örneği"ne bakılmalıdır.) Bununla birlikte, gönderilen tablo, şekil, resim, grafik ve benzerlerinin derginin sayfa boyutları dışına taşmaması ve daha kolay kullanılmaları için 12x17 cm'lik alanı aşmaması gerekir. Bu nedenle tablo, şekil, resim, grafik vb. unsurlarda daha küçük punto ve tek aralık kullanılabilir. Dipnot ve kaynakça gösteriminde "APA" sistemi kullanılacaktır.

6 Bölüm Başlıkları: Makalede, içerik ile uyumu sağlamak kaydıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Bu başlıklar Her Sözcüğü Büyük Harfle yazılmalıdır.

6. Tablolar ve Şekiller: Tabloların numarası ve başlığı bulunmalıdır. Dergiye gönderilen tablo, şekil, resim, grafik ve benzerlerinin derginin sayfa boyutları dışına taşmaması ve daha kolay kullanılmaları için 12x17 cm'lik alanı aşmaması gerekir. Bu nedenle tablo, şekil, resim, grafik vb. unsurlarda daha küçük punto ve tek aralık kullanılabilir.

7. Resimler: Yüksek çözünürlüklü, baskı kalitesinde taranmış halde makaleye ek olarak gönderilmelidir. Resim adlandırmalarında, şekil ve çizelgelerdeki kurallara uyulmalıdır.

Şekil, çizelge ve resimler toplam 10 sayfayı (yazının üçte birini) aşmamalıdır. Teknik imkâna sahip yazarlar, şekil, çizelge ve resimleri aynen basılabilecek nitelikte olmak şartı ile metin içindeki yerlerine yerleştirebilirler.

8. Alıntı ve Göndermeler: Doğrudan alıntılar tırnak içinde verilmelidir. 3 satırdan az alıntılar satır arasında; 3 satırdan uzun alıntılar satırın sağından ve solundan 1.5 cm içeride, blok hâlinde ve 1.5 satır aralığıyla 9 punto olarak yazılmalıdır. Dipnot kullanımından mümkün olduğunca kaçınılmalı, yalnız açıklamalar için başvurulmalı ve (Office Word) otomatik numaralandırma yoluna gidilmelidir.

Alıntı ve Kaynakların ayrıntılı bilgisi için bakınız. http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf

Writing and Publishing Policies

In this Journal, articles and translation articles, texts and translations made in the fields of social sciences related to (Economy and Business) symposiums, seminars, conferences, panel discussions and evaluations of scientific activities such as experimental, descriptive and theoretical studies; model recommendation, etc. writings are published.

Econder |

ECONDER
International Academic Journal
[Issn: 2602-3806]

Cilt / Vol : 3,
Sayı/Issue: 2,
2019

The material submitted for publication may not be previously published or accepted for publication by another publisher.

Although the journal is published in Turkish, articles in foreign languages are also welcome.

Econder International Academic Journal [Econder], 2 (two) issues are published annually in June and December in a year.

Evaluation of Articles

Written articles to be published in the journal will be reviewed by the editorial board in terms of purpose, scope, content, method, and conformity to the writing rules. The work goes through plagiarism. The appropriate letters will be sent to two referees in the field to be evaluated in terms of their scientific competence.

If the referee reports are positive, the study is published after the editorial review; In the event that one of the arbitrators reports negatively, the Editor or Editorial Board decides to publish the article. The work for which approval of publication is received is carried out at the time of publication. Referee reports are secret. The author (s) will be responded to during his / her studies.

The revision and improvement demanded by the referees must be implemented in order for an article to be published. Authors are informed within three months about the decision regarding the publication of their material.

Material submitted to the journal is not returned, even if it is not accepted for publication. Authors assume the responsibility of the article with regard to the style, content, scholarly value and legal aspects.

The material published in the journal is copyrighted; it cannot be used without proper reference.

Journal Articles sent for publication are first reviewed by the Editorial Board and Editorial Board. It is then forwarded to the Referees.

They declare their acceptance of the refereeing within 7 (seven) days. The submissions of the referees are 30 days of evaluation. The studies that are examined must definitely be in accordance with the publication policy of the magazine. The works accepted by the editor are published in the journal.

Writing Rules

Econder International Academic Journal [Econder] Writing Rules [ISSN: 2602-3806]

The material submitted for publication may not be previously published or accepted for publication by another publisher.

1. Title of the Article: The title should suit the content and express, and should be written in bold letters. in 12 Punto Palatino Linotype each word.
2. Author Name and Institution Information: Author name and institution information should not be written as they will go to the study referees who will be installed on the system. The article must be typed exactly as it appears in the Name, Surname, Organization Information (TR & ENG), email and Orcid ID before receiving the final approval.
3. Abstract: The article should include an abstract in Turkish at the beginning. The abstract should explain the topic clearly and concisely in a minimum of 100 and a maximum of 150 words. The abstract should not include references to sources, figures and charts.

4. Keywords: Keywords of 5 to 8 words should be placed at the end of the abstract. Each word of the keywords must be written in Capital letters and a comma must be used between them.

5. Body Text: The texts sent, pictures, maps etc. should not exceed 35 journal pages (8,000 words), including the attachments. Written letters should be written in A4 size with white space at the top, bottom, right 4 cm and 5 cm from the left side with "at least 12nk" line spacing, two sides, without line hyphenation and 10 points "Palatino Linotype" font. (For detailed and visual information, the "journal page layout example" should be looked at on the layout page.) However, the submitted tables, figures, pictures, graphics and the like should not exceed 12x17 cm in order for the magazine not to go beyond the page dimensions and to be easier to use. For this reason, tables, figures, pictures, graphics and so on. smaller points and single spacing can be used in the elements. The "APA" system will be used for footnotes and references.

6 Section Titles: In the article, main, intermediate and subtitles can be used in order to provide compatibility with the content. These headings should be written in Capitalized Word.

6. Tables and Figures: Tables should have numbers and captions. The tables, figures, pictures, graphics and the like sent to the journal must not exceed 12x17 cm in order for the magazine not to go beyond the page dimensions and to be used more easily. For this reason, tables, figures, pictures, graphics and so on. smaller points and single spacing can be used in the elements.

7. Pictures: Pictures should be attached to the articles scanned in high-resolution print quality. The same rules for figures and tables apply in naming pictures.

The number of pages for figures, tables and pictures should not exceed 10 pages (one-third of the article). Authors having the necessary technical equipment and software may themselves insert their figures, drawings and pictures into the text provided these are ready for printing.

8. Quotations and Citations:: Direct quotations should be placed in quotation marks. Quotations shorter than 3 lines should be placed within the flowing text. If the quotation is longer than 3 lines, it should be turned into a block quote with a 1.5 cm indentation on the right and left, and the font size should be 9 punto. Footnotes and endnotes should be avoided as much as possible. They should only be used for essential explanations and should be numbered (Office Word) automatically.

You can look for more information on Quotations and Resources.
http://www.tk.org.tr/APA/apa_2.pdf